

İDARE

Dahiliye vekâletinin aylık mecmuası

Yıl: 3

TEŞRİNEVEL 1930

Sayı:31

Tayinler

Kararname No. 5798

Mektupçular :

Sivas mektupçuluğuna Trabzon mektupçusu Esat, Trabzon mektupçuluğuna Rize mektupçusu Tacettin, Artvin mektupçuluğuna Sivas mektupçusu Hikmet, Amasya mektupçuluğuna Artvin mektupçusu Memduh Beylerin nakil ve tayinleri tensip edilmiştir.

İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

20/10/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

Kaymakamlar

Kararname No. 5638

İzmit kaymakamlığına Of kaymakamı Sadettin, Foça kaymakamlığına Devrek kaymakamı Lütfü, Koçhisar kaymakamlığına sabık Buldan Kaymakamı Saffet, İmroz kaymakamlığına Saideli kaymakamı Hikmet, Menemen kaymakamlığına Iğridir kaymakamı Cevdet, Devrek kaymakamlığına mülga iskân müdürlüğü umuru tasarrufiye müdürü Enver, Saideli kaymakamlığına mektebi hukuk mezunlarından staj müddetini ikmal eden Geyve Akhisar nahiyesi müdürü İhsan Hamdi, Çiçekdağı kaymakamlığına mektebi hukuk mezunlarından staj müddetini ikmal eden İsmail Hakkı beylerin tayinleri tensip edilmiştir.

İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

17/9/1930

Başvekil
İsmet

REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal
Dahiliye Vekili
Ş. Kaya

.....

Kararname No. 5639

Ayvalık kaymakamlığına şark müddetini ikmal edenlerden Pertek kaymakamı Besim, Develi kaymakamlığına Varto kaymakamı Ramiz, Gediz kaymakamlığına Nazimiye kaymakamı Necip, Eğirdir kaymakamlığına İspir kaymakamı Rüştü Beylerin nakil ve tayinleri tensip edilmiştir.

İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

17/9/1930

REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

—

.....

Kararname No. 5640

Şark müddetlerini ikmal etmek üzere Ovacık kaymakamlığına Zile kaymakamı Kâmil Fuat, Kiğı kaymakamlığına sabık Besni kaymakamı Şemsettin, Garzan kaymakamlığına Muradiye kaymakamı Kâmil, Eruh kaymakamlığına Menemen kaymakamı İhsan, Şatak kaymakamlığına Develi kaymakamı Şakir, Saray kaymakamlığına Gediz kaymakamı Mahir, Muradiye kaymakamlığına Çiçekdağı kaymakamı Celâl, Pertek kaymakamlığına Tutak kaymakamı Vasıf, Tutak kaymakamlığına Kadirli kaymakamı Mitat, Nazimiye kaymakamlığına Nevşehir kaymakamı Halit Raci, Şirnak kaymakamlığına Akdağ madeni kaymakamı Abdülkerim Refi, İspir kaymakamlığına esbak Diyadin kaymakamı Ahmet, Varto kaymakamlığına Karaman kaymakamı Mehmet Ali Beylerin nakil ve tayinleri tensip edilmiştir.

İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

17/9/1930

REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

—————

.....

Kararname No. 5765

Nevşehir kaymakamlığına Gercüş kaymakamı Necip beyin tayini tensip edilmiştir.

İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

12/10/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

—————

Kararname No. 5799

Dursunbey kaymakamlığına Edremit kaymakamı Mehmet Ali, Edremit kaymakamlığına Dursun bey kaymakamı Mehmet Ali Rıza, Kadirli kaymakamlığına Gerede kaymakamı Fazıl Haluk, Zile kaymakamlığına sabık Gülnar kaymakamı Nazım, Oltu kaymakamlığına Sabık Kiğı kaymakamı Refik, Şarkî karaağaç kaymakamlığına Dirik kaymakamı Kâzım, Akdağ madeni kaymakamlığına Nusaybin kaymakamı Necip, Gerede kaymakamlığına Silvan kaymakamı İsmail Vehbi, Gercüş kaymakamlığına Bayburt kaymakamı Akif Rahmi, Bakırköy kaymakamlığına Ankara polis müdürü Fehmi, Akşehir kaymakamlığına Dadye kaymakamı Sinan, beylerin Nakil ve tayinleri tensip edilmiştir.

İşbu kararnamenin icrasına dahiliye Vekili Memurdur.

20/10/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

.....

Umuru Hukukiye
Müdürlüğü

Kararname No. 5764

Münhal bulunan İzmir Umuru hukukiye müdürlüğüne Viranşehir kaymakamı Muzaffer beyin tayini tensip edilmiştir.

İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Başvekil
İsmet

REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal
Dahiliye Vekili
Ş. Kaya

Becayış edilenler

Kararname No. 5796

Şarköy kaymakamı Şükrü ve Konya Ereğlisi kaymakamı Sami beylerin muvafakatarile bilâ harcirah becayişleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

20/10/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

.....

Tasfiye edilenler

Kararname No. 20036

Valiler :

Vekâlet emrinde bulunan Sabık Adana valisi Müştak Lütfü Bey hakkında memurin kanununun muvakkat birinci maddesinin tatbiki; Dahiliye vekâletinin 22/6/1930 tarih ve 749 numaralı tezkeresile yapılan teklifi üzerine icra vekilleri heyetinin 8/10/1930 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

8/10/930

—————

Kararname No. 20037

Vekâlet emrinde bulunan Sabık Aydın valisi Kâmil Bey hakkında memurin kanununun muvakkat birinci maddesinin tatbiki; dahiliye Vekâletinin 21/9/930 tarih ve 750 numaralı tezkeresile yapılan teklifi üzerine icra vekilleri heyetinin 8/10/930 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

8/10/930

Mektupçular

Kararname No. 5797

Van mektupçusu Şeref Bey hakkında memurin kanununun
muvakkat birinci maddesinin tatbiki tensip edilmiştir.

İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

20/10/930

REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

—

.....

Emniyet işleri Umum
Müdürlüğü
Tayinleri

Şube müdürleri :

Emniyet işleri umum müdürlüğü dördüncü şube müdürlüğüne Savur kaymakamı Osman, beşinci şube müdürlüğüne Gönan kaymakamı Necmettin beyler tayin edilmiştir.

Polis müdürleri :

Ankara polis müdürlüğüne Ankara jandarma müstakil tabur kumandanı mektebi hukuk mezunlarından kıdemli yüzbaşı Salih, Sivas polis müdürlüğüne Zonguldak polis müdürü Nurettin, Zonguldak polis müdürlüğüne İstanbul merkez memurlarından Osman Zeki beyler tayin kılınmışlardır.

Sefler :

Emniyet işleri ikinci şube şefliğine Kayseri nüfus müdürü Rauf ve beşinci şube şefliğine mezkûr şube memurlarından Rahmi beyler terfian tayin edilmişlerdir.

Merkez memurluğu :

Giresun merkez memurluğuna Van merkez memuru Osman bey naklen tayin kılınmıştır.

Serkomiserler:

Samsun serkomiseri Yusuf Ziya efendi Aydın serkomiserliğine, Aydın serkomiseri Hulusi efendi Muğla serkomiserliğine, Trabzon serkomiseri Sabri efendi Eskişehir serkomiserliğine, Eskişehir serkomiseri Sami efendi Trabzon serkomiserliğine naklen tayin kılınmışlardır.

İkinci komiserler :

İzmir ikinci komiseri Aziz efendi Samsun ikinci komiserliğine, Samsun ikinci komiseri Kemal efendi İzmir ikinci;

.....

komiserliğine, Hakâri ikinci komiseri Mehmet Şerif efendi Mersin ikinci komiserliğine, naklen tayin edilmişlerdir.

Taharri ikinci komiserleri :

Mersin taharri ikinci komiserliğine Siirt ikinci komiseri Mehmet Emin efendi naklen tayin kılınmıştır.

Komiser muavinleri :

Adana komiser muavinliğine mezkûr vilâyet komiser muavinliğinden istifaen ayrılmış olan izzet, Bursa komiser muavinliğine Manisa sabık komiser muavinlerinden Mustafa Nuri, Kocaeli komiser muavinliğine Ankara komiser muavinlerinden Mustafa Zeki, Niğde komiser muavinliğine İzmir komiser muavinlerinden Mithat efendiler naklen tayin edilmişlerdir.

Taharri komiser muavinleri :

İstanbul taharri komiser muavinliklerine Samsun muavinlerinden Hakkı ve Rize komiser muavinlerinden Raşit ve Mahmut Celâlettin efendiler naklen, Tekirdağ taharri komiser muavinliğine Trabzon komiser muavinlerinden Rize, Gümüşane taharri komiser muavinliğine Trabzon komiser mua-

.....

vinlerinden Osman Nuri, Afyon Karahisar taharri komiser muavinliğine İzmir komiser muavinlerinden Abdullah, İzmir taharri komiser muavinliğine Afyon Karahisar komiser muavinlerinden Hasan, İstanbul taharri komiser muavinliklerine Giresun komiser muavinlerinden Mustafa ve Ordu komiser muavinlerinden Mecit efendiler naklen tayin kılınmışlardır.

Tekaüt edilenler :

Bayazıt ikinci komiseri İsmail Hilmi, Tekirdağ komiser muavini Hüseyin Hilmi, Gümüşane komiser muavini Ahmet şevket, Kocaeli komiser muavini Hüseyin Avni, İçel ikinci komiseri Hüseyin Hüsnu efendilerin talep ve istidalarına mebni tekaütlükleri icra kılınmıştır.

İstifa :

Emniyet işleri beşinci şube müdürü Sadi bey istifa etmiş ve istifası kabul edilmiştir.

—

Terfi Listesi

929 — 930 senesi zarfında terfi eden kademlerine zam yapılan ve takdirname alan vali, kaymakam, mektupçu ve nüfus müdürleri listesini neşrediyoruz:

Sınıf terfi eden

Valiler

Ordu valisi Hasan Tahsin B. üçüncü sınıf, Balıkesir valisi Özdemir Salim B. dördüncü sınıf, Edirne valisi Mehmet Emin B. dördüncü sınıf Malatya valisi Mehmet Tevfik B. dördüncü sınıf valiliğe terfi etmişlerdir.

Terfi eden

Mülkiye müfettişleri

Hacı Hüsnü B. baş müfettişliğe, Derviş Hüsnü B. birinci sınıf, Hasan Faik B. ikinci sınıf, Ahmet Niyazı B. ikinci sınıf müfettişliğe terfi etmişlerdir.

**Terfi eden
Kaymakamlar**

Mucur kaymakamı Yusuf Ziya B. birinci sınıf, Yalvaç kaymakamı Mehmet Rüştü B. birinci sınıf, Bahçe kaymakamı Edip B. birinci sınıf, Balâ kaymakamı Mustafa Hamit B. birinci sınıf, Anamur kaymakamı Mehmet Remzi B. birinci sınıf, Cide kaymakamı Ali Fikri B. birinci sınıf, Aleşkirt kaymakamı Hüseyin Tahsin B. birinci sınıf, Orhanlı kaymakamı Mustafa Tayyar B. ikinci sınıf, Seyitgazi kaymakamı Sadri B. ikinci sınıf Çumra kaymakamı Fikri B. ikinci sınıf, Beyşehir kaymakamı Abdülhadî B. ikinci sınıf kaymakamlığa terfi etmişlerdir.

**Takdirname alan
Valiler**

Polo valisi Sakip B. Denizli valisi Halit B. Kars valisi Salim B. Nüfus umum müdürü Akif B. (Zonguldak valiliğinde ikin) takdirname ile taltif edilmişlerdir.

**Takdirname alan
Kaymakamlar**

Urla kaymakamı Baha B. Silivri kaymakamı Memduh B. İskilip kaymakamı Halil Rifat B. Çıldır kaymakamı Sabri

.....

B. Seyit Gazi kaymakamı Sabri B. Ödemiş kaymakamı Recâî B. Seyidişehir kaymakamı İhsan B. Şirvan kaymakamı Zeki B. Söke kaymakamı Ahmet Habip B. Şimdinan kaymakamı Reşat B. Sabık beyoğlu kaymakamı ve halen İstanbul polis müdürü Ali Rıza B. takdirname ile taltif edilmişlerdir.

**Takdirname alan
Mektupçular**

Konya mektupçusu Raif B. takdirname ile taltif edilmistir.

**Şark hizmetlerinden dolayı iki sene
kıdem zammı alan
Valiler**

Bayazıt valisi İbrahim Etem B. iki sene kıdem zammı ile taltif edilmiştir.

**Şark hizmetlerinden dolayı iki sene
kıdem zammı alan
Kaymakamlar**

Develi kaymakamı Ramiz B. İnebolu kaymakamı Ahmet Rasim B. Bozüyük kaymakamı Ahmet Edip B. Koyul-

hisar kaymakamı Mehmet Arif B. Besni kaymakamı Mehmet Esat B. Nazilli kaymakamı Ali Rıza B. Kızılcahamam kaymakamı Hasan Neşet B. Yalvaç kaymakamı Hüseyin İhsan B. Buldan kaymakamı Cemal B. Karacasu kaymakamı Halit İzzet B. Eğirdir kaymakamı Ahmet Rüştü B. Silvan kaymakamı Ahmet Nesip B. Bayburt kaymakamı Mustafa Arif B. Babaeski kaymakamı Kadri Nihat B. ikişer sene kıdem zammı ile taltif edilmişlerdir.

**Şark hizmetlerinden dolayı iki sene
kıdem zammı alan
Nüfus müdürleri**

Erzurum nüfus müdürü Mehmet Fevzi B. Erzincan nüfus müdürü Kadri B. Bayazıt nüfus müdürü Sait B. Malatya nüfus müdürü Süleyman Şevket B. 1er ikişer sene kıdem zammı ile taltif edilmişlerdir.

**Şark hizmetlerinden dolayı iki sene
kıdem zammı alan
Mektupçular**

Bayazıt mektupçusu Mehmet Cemal B. iki sene kıdem zammı ile taltif edilmiştir.

.....

**Şark hizmetlerinden dolayı bir sene
kıdem zammı alan
Valiler**

Çorum valisi Cemal B. Manisa valisi Fuat B. Urfa valisi İbrahim Etem B. İçel valisi Sait B. Cebelibereket valisi Ziya B., Diyarbekir valisi Nizamettin B., Erzurum valisi Fevzi B., Bordur valisi Hazım B., Van valisi Bekir Sami B., Kars valisi Salim B., Muş valisi Zeynel Abidin B. birer sene kıdem zammı ile taltif edilmişlerdir.

**Şark hizmetlerinden dolayı kıdemlerine
birer sene zam yapılan
Kaymakamlar**

Siverek kaymakamı Rüştü B. Gediz kaymakamı Necip B., Bozçaada kaymakamı Ali Rıza Mesut B., Ilgın kaymakamı Yusuf Ekrem B., Akhisar kaymakamı Mustafa Zekâi B., Mudanya kaymakamı Şükrü B. Silvan kaymakamı İsmail Vehbi B. Petruke kaymakamı Ahmet Nafiz B. Karaköse kaymakamı Hüseyin Şevket B. Söğüt kaymakamı Zeki B. Orhan Gazi kaymakamı Emin B., Ünye kaymakamı Şefik B., Kozan kaymakamı İslâm Ferit B. Ayvalık kaymakamı Besim. B. Sabık Koçhisar kaymakamı Numan Sabit B. Bahçe kay-

makamı Edip B. Balâ kaymakamı Muzaffer Hamit B. Anamur kaymakamı Mehmet Remzi B. Cide kaymakamı Ali Fikri B. İskirt kaymakamı Hüseyin Tahsin B. Sabık Ervah kaymakamı Abdullah Münir B. Göre kaymakamı Fehmi B., Nevşehir kaymakamı Necip B., Çabakçur kaymakamı Ali Zarif B., Karaburun kaymakamı Mehmet Hilmi B., Maçka kaymakamı Hamit B., Yusufeli kaymakamı Mustafa Nurettin B., Bor kaymakamı Feyzi B., Çivril kaymakamı Ahmet Faik B. Hasankale kaymakamı Ahmet Muhittin Bey, Gereze kaymakamı Ali Adil Bey., Akçeabat kaymakamı

Mahmut Celalettin B. Bozkır kaymakamı İbrahim Hakkı B. Salihli kaymakamı Mehmet Hulusi B., İzmir umuru hukukiye müdürü Mahmut Muzaffer B. Tirebolu kaymakamı Süleyman Salim B. İskilip kaymakamı Halil Rifat B. Suşehir kaymakamı Abdullah B., Bulanık kaymakamı Mehmet Mazhar B. Bucak kaymakamı Hazım B. Diyadin kaymakamı Maksut B. Pazarcık kaymakamı Ali Rıza B. Osmancık kaymakamı Abdürrahim Ferit B. Şarköy kaymakamı Ahmet Şükrü B. Hınıs kaymakamı Recep Hilmi Bey, Ayvalık kaymakamı Yahya Hikmet Bey, Çeşme kaymakamı Mustafa Talat B., Hüseyinabat kaymakamı Ahmet Muhtar B. Sarayköy kaymakamı Abdürrahman Ağâh B. Sındırgı kaymakamı Mehmet Salâhattin B. Nuseybin kaymakamı Necip B. Deyrik kaymakamı Mustafa Kâzim B. Kemaliye kaymakamı Mehmet Tevfik B. Samsun kaymakamı Mustafa B., Gelkit kaymakamı Celâl Tayyar B. Yenihan kaymakamı Yusuf Sıtkı B. Ondrin kaymakamı Hüseyin Ferit B. Fenike kaymakamı Mustafa Hayrettin B., birer sene kıdem zammı ile taltif edilmişlerdir.

**Şark hizmetlerinden dolayı birer sene
kıdem zammı alan
Mektupçular**

Bursa mektupçusu Şevket B. Elâziz mektupçusu Mehmet Nuri B. Giresun mektupçusu Ali Galip B. Maraş mektupçusu Mehmet Nuri B. Isparta mektupçusu Yaver B. Rize mektupçusu Ahmet Tacettin B. Şebin Karahisar mektupçusu Hüseyin Hüsni B. Sivas mektupçusu Mustafa Hikmet Bey, Erzincan mektupçusu Mehmet Talat B. birer sene kıdem zammile taltif edilmişlerdir.

**Şark hizmetlerinden dolayı birer sene
kıdem zammı alan
Nüfus müdürleri**

Diyarbakir nüfus müdürü Mehmet Zeki B., Adana nüfus müdürü Ahmet Tevfik B. Kırşehir nüfus müdürü Mehmet Sait B. Urfa nüfus M. Ahmet Lütfi B. Sabık Erzincan nüfus M. Ali Haydar B. Giresun nüfus M. Ahmet Fehim B. birer sene kıdem zammile taltif edilmişlerdir.

**Üç Takdirname aldıklarından
bir sene kıdem zammı alan
Valiler**

Aydın valisi Hüseyin Fevzi B. Afyon valisi Fahrettin B. Eskişehir valisi İsmail Hakkı B., Konya valisi İzzet B. üç takdirname aldıklarından dolayı birer sene kıdem zammile taltif edilmişlerdir.

**Üç Takdirname aldıklarından
bir sene kıdem zammı alan
Kaymakamlar**

Yenişehir kaymakamı Abdülhafı B. üç takdirname almış olduğundan dolayı bir sene kıdem zammile taltif edilmiş

.....

Vilayet
İnzibat Komisyonları
kararları

Erzincan

Vilâyet merkez kazasına merbut Selepur nahiyesi müdürü Tahir efendinin bilâ mezuniyet ikinci defa olarak vilâyet merkezine gitmesinden dolayı bir haftalık maaşı kat edilmiştir.

Erzurum

Tercan nüfus kâtibi İbrahim efendi almış olduğu bir haftalık mezuniyetini tecavüz ettirmiş olduğundan memurin kanununun 31 inci maddesine tevfikân kıdemi altı ay tenzil edilmiştir.

Eskişehir

Sivrihisar kazasına merbut Kaymas nahiyesi müdürü Fehmi beyin mıntakası dahilinde Sakarya ve Sarısu kenarındaki arazinin islahında yararlığı görüldüğünden dolayı sıtma mücadele riyasetinin tezkeresi üzerine takdimame ile taltif edilmiştir.

Kanun

1930 senesi bütçesinin bazı fasıllarında münakale yapılması hakkında Kanun

Kanun No. 1727

Kabul tarihi : 6/10/1930

Madde 1 — 1930 senesi bütçesinin merbut cetvel mucibince muhtelif fasıl ve maddeleri arasında ceman (1.200.000) liralık münakale yapılmıştır.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun hükmünü icraya Maliye Vekili memurdur.

		Merbut cetvel		
Madde	Muhassasatın nev'i	Tenzili lâzım gelen	Zammı lâzım gelen	
İktisat Vekâleti				
	Orman işletme masarifi umumiyesi	<u>200 000</u>		
M. M. V. (Kara kısmı)				
69	1 Tayinat	600 000		
	2 Hayvan yem bedeli	<u>300 000</u>		
	Fasıl yekûnu	900 000		
Askerî fabrikalar U. M.				
810	1 Mevat ve malzemei iptidaiye ve müstehlike (mamul ve gayri mamul) işletme masrafı	100 000		
M. M. V. (Karakısmı)				
693	1 Memurlar harcırahı		200 000	
698	1 Melbusat		200 000	
701	Nakliyat		400 000	
709	İnşaat ve tamirat ve sabit tesisat masrafları		300 000	
M. M. V. (Havakısmı)				
731	Harcirah		50 000	
739	Nakliyat		<u>50 000</u>	
	Umumî yekûn	<u>1 200 000</u>	<u>7 200 000</u>	

T. B. M. M. Kararı

**Başvekil İsmet Faşa Hazretleri tarafından
teşkil olunan İcra Vekilleri Heyetine
izharı itimat olunduğu hakkında**

Karar No. 584

Malatya mebusu İsmet Paşa Hazretlerinin reisliği altında teşekkül eden yeni icra vekilleri heyetinin okunan programı üzerine cereyan eden müzakerat neticesinde Müşarünileyh Heyete 249 rey ile izharı itimat edilmiştir.

2/10/1930

—

İcra Vekilleri Heyeti
kararnamesi

Kararname No. 9948

Belediye memur ve müstahdemleri hakkında Dahiliye Vekâletince tanzim olunup Şûrayı Devletten tevdi olunan merbut nizamnamenin mer'iyete vaz'ı İcra Vekilleri Heyetini 3/9/1930 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

3/9/1930

REİSİCÜMHUR
Gazi Mustafa Kemal

Başvekil
İsmet

M. M. Vekili
M. Abdülhalık

Hariciye Vekili
Dr: Tevfik Rüştü

Maarif Vekili
Cemal Hüsnü B. Ef.
İctimada bulunmadı

İktisat Vekili
Şakir

Adliye Vekili
M. Esat

Dahiliye Vekili
Ş. Kaya

Maliye Vekili
Ş. Saraçoğlu

Nafia Vekili
Recep

Sihhat ve İctimai muavenet Vekili
Dr. Refik

.....

Belediye Memur ve Müstahdemleri
Nizamnamesi

—————

Madde 1 — Belediyelerde kendisine kanun ve nizamnameler ile muayyen daimî bir vazife verilen ve ikinci maddede yazılı şartları haiz olup belediye bütçesinden aylık alanlara belediye memuru denir. Memur sicille kayıt olunur.

Üçüncü maddedeki şartları haiz olmak üzere muayyen bir vazife verilenlere mukaveleli veya mukavelesiz ücret veya aidat ile bir hizmet kabul edenlere müstahdem denir.

Memur olabilmek şartları

Madde 2 — Memur olabilmek için aşağıdaki şartları haiz olmak lâzımdır:

A — Türk olmak.

B — Siyasî haklarına sahip olmak.

C — Eyi ahlâk sahibi olmak ve yüz kızartıcı suç veya ağır hapis veya o derecede cezayı müstelzim bir fiil ile mahkûm olmuş bulunmamak.

.....

Ç — Lâakal orta mekteplerden mezun olmak (bu şartı haiz olanlardan müteaddit talip bulunduğu veya talipler arasında orta mektep mezunları bulunmadığı takdirde müsabaka ile alınır.)

D — Askerlik çağında bulunanların askerlik hizmetini ifa etmiş veya sınıfı ihtiyata nakledilmiş veya askerî hizmete elverişli olmadığı sabit bulunmuş veya tecil edilmiş olmak, ancak bu evsafa kimse bulunmadığı takdirde 18 yaşını ikmal edenler dahi hizmete alınabilirler.

E — Bulaşıcı hastalıklara müptelâ olmamak veya vazifesini muntazaman ifaya mani olabilecek bedenî ve aklî arıza ve hastalıklarla malûl bulunmamak.

Müstahdem olabilmek şartları

Madde 3 — Müstahdem olabilmek için aşağıdaki şartları haiz olmak lâzımdır:

A — Türk olmak; ihtisasa taallûk eden işlerde ecnebler de istihdam edilebilir.

B — Eyi ahlâk sahibi olmak ve yüz kızartıcı suç veya ağır hapis veya o derecede cezayı müstelzim bir fiil ile mahkûm olmuş bulunmamak.

D — Bulaşıcı hastalıklara müptelâ olmamak veya vazifesini muntazam ifaya manî olabilecek bedenî ve aklî arıza ve hastalıklarla malûl bulunmamak.

Namzetlik

Madde 4 — İlk önce belediye memurluklarına alınanlar bir sene namzetlik devresi geçirirler. Bu müddetin ikmalinde dairesi amirince ehliyeti tasdik edilenler belediye kanununa tevfikane memurluğa kabul ve tayin olunurlar. Namzetlik müddetinin hitamında vazifesinde ehliyeti sabit olmyanların belediye reisi tarafından kayıtları silinir. Devlet memuriyetinde muvaffak olmuş bulunanlar mesleği dahilinde belediye memurluklarına tayin edilirse namzetlik devresi geçirmezler.

Madde 5 — Memur sıfatını kazanan namzetler bu sıfattan mütevellit hukuku, namzetlik iptidasından itibaren haiz olurlar.

Memurların ziraat, sanaat ve ticaretle iştigalleri

Madde 6 — Memurlar ticaret ve san'atle iştigal edemezler. Kendi emlak ve arazilerini bizzat veya bilvasıta işletebilirler. Şirketlerde belediyeyi temsilden başka bir vazife alamazlar, ancak Kooperatif Şirketlerinde meclisi idare azalğı ve hesap müfettişliğı edebilirler.

Memurların sicilleri

Madde 7— Her belediye memurunun aynı numune üzerine ve numara altında bir sicilli tutulur.

- A - Adı, Lakabı, Mezhebi ;
- B - Babasının adı, anasının adı ;
- C - Doğduğu tarih, doğduğu yer ve memleketi ;
- Ç - Tahsil derecesi ve sair müktesebatı ;
- D - Beslemekte olduğu kimseler ;
- E - Aldığı mükâfatlar ve sebepleri ;
- F - Aldığı cezalar ve sebepleri ;
- G - Bulduğu memurluklar ;
- H - Eserleri varsa adları ve mevzuları ;
- I - Emlâki ve serveti ve bunların menşeleri ;
- İ - Sıhhî halleri ;
- K - Memuriyeti haricinde şerefî mucip veyahut fahrî hizmetleri.

Madde 8 — Sicillin tasdikli örneği alâkadar memura verilir. Her memur sicilline ve sicillinin tasdikli örneğine yapıştırılmak üzere her beş senede bir defa lüzumu kadar fotoğrafını memuru bulunduğu belediye dairesine vermekle mükelleftir. Şekil ve çehrede daha çabuk tebeddülât vaki olursa bu fotoğraflar daha evvel verilir.

Madde 9 — Her memurun birde mahrem dosyası bulunur. Memurların zatî halleri ve ahlâkları gibi hususat hakkında amirler ye müfettişlerin verdikleri tezkiye varakaları ile raporlar siciline işaret edilmeyip mahrem dosyalarına konur.

Madde 10 — Tayinleri Dahiliye Vekili tarafından yapılan belediye Reislerde erkânına ait sicil ve mahrem dosyalar Dahiliye Vekâletine, tayinleri Vali ve Kaymakam ve Belediye Reisleri tarafından yapılan memurların sicilleri ve mahrem dosyaları memur oldukları belediye dairelerinde hıfz olunur.

Tayinleri hususî kanunlarla diğer Vekâletlere mevdu bilumum belediye memurlarının sicil ve mahrem dosyaları ait oldukları Vekâletlerde bulunur.

Madde 11 — Bir belediyeden diğer belediyeye veya Devlet memurluğuna nakil ve tayin edilen memurların musaddak sicilli ve mahrem dosyası o belediyeye veya naklettiği Vekâlete veya vilâyete gönderilir.

Memurların intihap ve tayin maaş ve terfileri

Madde 12 Memurlar aşağıda gösterilen beş dereceye ve her derece ihtiyaca göre muhtelif sınıflara ayrılır.

1 — Belediye kanununun 88 inci maddesinde yazılı daire baş amirleri.

2 — Belediye kanununun 88 inci maddesinde yazılı şubeler baş amirleri.

-
- 3 — Kalem amirleri.
 - 4 — Memurlar.
 - 5 — Kâtipler.

Bu derecelerde istihdam olunacak memurların aylıkları ve kadroları 1452 numaralı teadül kanununun 17 inci maddesi hükmüne göre tertip ve tesbit olunur. Sıhhiye memur ve kadroları 1593 numaralı hıfzıssıhha kanununun ahkâmına tâbidir.

Madde 13 — Belediye kanununun 94 üncü maddesine dahil olmıyan belediyelerde reis muavinleri daire ve şube reisleri ve bilûmum belediye memurları, belediye meclislerinin ilk içtimânda tasdik olunmak şartile belediye reisleri tarafından intihap ve tayin olunurlar. Tasdik olunmadığı takdirde tesviye olunmuş aylıkları geri alınmaz.

Bilûmum belediyeler memurini sıhhiyesinin nasp ve Vekâlet emrine alınmaları, tebdil ve terfileri ve tecziyeleri 1 nisan 1926 tarihli ve 796 numaralı kanun ahkâmına tevfikân Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâletine aittir.

Madde 14 — Belediye meclislerinin tasdikine talikan salâhiyettar makamlar tarafından tayin olup ta işe başlattırılmış olanların memuriyetleri belediye meclisilerince tasdik olunmadığı takdirde o tarihe kadar tahakkuk eden aylıkları verilir.

Belediyeler zabıta memurluklarının tayini

Madde 15 — Belediye zabıta memurluklarının tayinleri talimatnamesine tevfikan belediye reisleri tarafından icra olunur.

Memurların terfileri

Madde 16 — Terfi için her memuriyette üç sene bulunmak lâzımdır. Yüksek tahsil görmüş memurlar için bu müddet iki senedir. Terfide kıdem esastır.

Kıdeme müsavat halinde ehliyet tercih sebebidir. Terfie lâyük oldukları encümente tasdik edilipte mafevk mevki bulunmamasından veya münhal olmamasından dolayı terfi edemiyenlerle ihtisasları dolayisile bulunduğu hizmette ipkalarına lüzum görülen memurların aylıklarına terfi müddetlerinin bir buçuk mislinin ikmalinde bütçe müsait olduğu takdirde her terfi müddeti için aylıklarının yüzde on beşini geçmemek üzere belediye meclisleri tarafından bir miktar zam yapılır.

Takdirname ve hükümleri

Madde 17 — Vazifesinde yüksek muvaffakiyet gösteren memurlara takdirname verilir. Takdirnamelerde verilmesine sebep olan hizmet ve muvaffakiyet tasrih edilmek şarttır.

Madde 18 — Takdirnameler resen veya belediye encümenlerinin kararlarile belediye reisleri tarafından verilir.

Madde 19 — Bir takdirname bir tevbihnameyi hükümsüz bırakır.

İnzibatî cezalar

Madde 20 — Belediye memurlarına tatbik olunacak idarî ve inzibatî cezalar aşağıda yazılıdır.

A - Tevbih.

B - Aylık kesilmesi.

C - Sınıf tenzili.

Ç - Memurluktan çıkarılmak.

Bir sene zarfında üç tevbih alan memurun beş günlüğü kesilir.

Tevbihi mucip ahval şunlardır.

Vazifede lâkaydî göstermek vazifeten kendisini ziyarete gelenlerden ve eshabı mesalihten maada kimselerle iş

başında görüşmeği itiyat etmek ve rüfekasına dürtüst muamelede bulunmak. Vekara münafi hareket, kanunlar, nizamlar, talimatlar veya emirler ve kararlar ile muayyen hususat hakkında bilâ lüzum iş'ar ve istişarda bulunmak ve telgraf keşidesinde israf eylemek, istilâmlara muayyen müddet zarfında cevap vermemek işte intizamsızlık göstermek, bir meselenin evrakını bilasebep bir masada bir günden ziyade alıkoymak, maiyyetindeki memur ve müstahdemleri zatî işlerinde istihdam etmek, vazifesi başına iki defa bilâmazeret geç gelmek veya erken gitmek veyahut bir ay zarfında mezuniyetsiz ve mazeretsiz bir gün gelmemek, memuriyet haysiyetini muhil harekette bulunmak, vazifesi başında amire hürmetsizlik etmek, kendi sunu taksiri ve müsamahası neticesi olarak bilâ iztirar deyninden dolayı kesbi katiyet etmiş bir ilâm mucibince mahkûm olmak.

Aylık kesilmesini mucip ahval şunlardır.

Kabili setr ve ihfa olmayacak derecede sarhoşluk, madununa ve eshabı mesalihe sui muamele etmek, bir ayda bir günden fazla sekiz günden az mazeretsiz veya mezuniyetsiz vazifesine devam etmemek, şahsa ait olarak vuku bulan müracaatlarda alâkadarlara işin neticesine ait malûmat vermemek.

Sınıf tenzilini mucip ahval şunlardır.

Bir ayda yedi ve bir senede ceman yirmi günden fazla mazeretsiz veya mezuniyetsiz vazifeye devam etmemek, kanunlara ve nizamlara muvafık verilen emri infaz etmemek, kumar oynamak, vazifesi başına sarhoş gelmek, hava oyunu oynamak.

İhracı mucip ahval şunlardı.

Muayyen terfi müddeti zarfında iki defa sınıf tenzili cezasına uğramak, memurluk şeref ve haysiyetine uymayan kötü hallerde bulunmak, müçtemian vazifeyi terk etmek, kumar oynamak, sarhoşluğu itiyat edinmek, ar ve hicabı mucip harekette bulunmak, Harp, ihtilâl, isyan gibi fevkalâde ahvalde bilâ emir ve bilâ zaruret vazifei memuriyeti terk etmek memuriyetine ait mahrem dosyalar münderacatını ifşa etmek.

Tahvil

Madde 21 — Aldığı aylık indirilmemek şartile görülecek lüzum üzerine memurun aynı belediyede başka bir vazifeye nakli caizdir.

Becayış

Madde 22 — Becayış iki tarafın arzusile ve belediye reisinin muvafakatine mütevakıftır.

Memurluğa mani haller

Madde 23 — Belediye reisleri tayinleri kendilerine ait memurluklara baba, oğul, kardeş, kainpeder, kainbirader,

damat, enişte, yiğen, amca ve dayılarını, zevç, zevce ve kızlarını ve baldızlarını tayin edemezler. Evvelce tayin kılınmış olanlar müstesnadır.

Madde 24 — Bütçe ve kadro ile aylıkları muayyen vazifeler bir memur uhdesinde birleştirilemez. Vekâleten tevdi halinde en çok nısf aylık verilir. Hekimler ve mühendisler bu hükümden müstesnadır.

Memurların mahkûmiyeti

Madde 25 — Belediye memurları vazifelerinden mütevellit bir hareketten dolayı altı ay hapse mahkûm oldukları takdirde kayıtları silinir. Vazifelerinden mütevellit olmıyan suçlardan dolayı ağır hapse veya beş seneden fazla hapse mahkûm olanlar belediye memurluğundan ihraç olunurlar. Mahpus veya mevkuf memurlara aylıkları verilmez, işten el çektilmiş memurlara suçsuz oldukları bilâhare tahakkuk ederse aylıklarının nısfı verilir.

Çalışma saatleri

Madde 26 — Umum memurların çalışma saatleri mahalline göre belediye meclisleri tarafından tayin olunur.

Madde 27 — Her memur istifa hakkını haizdir. Şu kadarki lüzum görülürse halefi gelinceye kadar ve nihayet bir ay içinde vazifesine devvama mecburdur.

Belediyeler hesabına tahsil

Madde 28 — Belediyeler hesabına tahsil görenler müddeti tahsillerinin iki misli kadar meslek ve ihtisasları dahilinde hizmet etmeğe mecburdurlar. Bu muayyen müddeti bitirmedikçe istifa edemezler. İstifa edenlerle hizmet eden ihracı mucip harekette bulunanlara sarf edilmiş olan parayı tamamen ve faizile beraber ödemeğe mecburdurlar.

Hizmete alınmamak

Madde 29 — Memurluktan çıkarılma cezası mafevk heyetlerce kaldırılmadıkça ihraç edilen memur tekrar hizmete alınmaz. Yalnız Dahiliye Vekili, Vali ve Kaymakamlar tarafından azl edilen memurlar bu makamlar nezdindeki inzibat komisyonlarından cevazı istihdam kararı aldıkları takdirde eski memuriyetlerine muadil ilk açılacak memuriyetlere tercihan tayin olunurlar.

Madde 30 — Belediye encümenlerince inzibatî ceza kararları verilebilmek için en az azasının üçte ikisinin hazır bulunması şarttır. İthamı mucip maddeler memura tebliğ edilerek tayin olunacak müddet zarfında cevap alınmadan karar verilemez.

Madde 31 — Encümenlerin inzibatî cezalara ait kararları lâzımülnifazdır. Bu kararlara karşı kaza belediye memurları Vilâyet İdare Heyetleri, Vilâyet belediye memurları Dahiliye Vekâleti inzibat komisyonu nezdinde itiraz edebilirler.

.....

Vilâyet idare Heyetleriyle Vekâlet inzibat komisyonlarının kararları derececi nihayede Şûrayı Devletçe tetkik olunur. İtiraz müddeti on beş gündür. Belediye Reisleri de itiraz salâhiyetini haizdirler.

Madde 32 — Müstahdemlere mukaveleleri mucibince muamele olunur. Mukavele bulunmadığı takdirde bunların tarz ve şeraiti istihdamları dairei aidelerince tesbit olunur. Bu şartları kabul ile hizmet deruhte edenlerin bir gûna talep ve şikâyete hakları olamaz.

Memurların mezuniyet müddetleri

Madde 33 — Her memurun senede bir ay mezuniyet hakkı vardır. Mezuniyet esnasında aylığa ve memurluk hakkına hanel gelmez. Azimet ve avdet müddetleri mezuniyet müddetlerine dahil değildir. Senelik mezuniyetlerinin iki veya üçün cemetmek caizdir.

Madde 34 — Mezun memura amirinin tensibile arkadaşları en çok üç ayı geçmemek üzere vekâlet ederler.

Madde 35 — Silâh altına alınan memurların silâh altında bulunduğu müddetçe müstafi addolunup olunmayacağı veya ne miktar aylık verilmek lâzım geleceği belediye meclislerince takdir ve tayin olunur.

Madde 36 — Sene mezuniyeti verilmesinde belediye hizmetlerinin durmamasına dikkat ve ona göre memurların bu mezuniyetten istifade zamanlarını tesbit etmek amirlerin mütaleasile o memurları tayin hakkını haiz makamlara aittir.

Hasta memurların mezuniyeti

Madde 37 — Hasta olan memurları belediye hekimi bulunmadığı takdirde hükümet hekiminin raporunu almak şartıyla hizmet müddetlerine göre aşağıdaki dereceler üzerine mezuniyet verilir.

A : Beş seneye kadar hizmet eden memurlara altı aya kadar.

B : Beş seneden on seneye kadar hizmet etmiş memurlara bir seneye kadar.

C : Hizmet müddeti on sene veya daha ziyade olan memurlara iki seneye kadar mezuniyet verilir. Ve bu müddet zarfında da aylıkları nisfından aşağı olmamak üzere verilir.

Madde 38 — Belediye memurları ve aileleri belediye hastanelerinde ve belediye tabipleri tarafından parasız tedavi edilir.

İkramiye

Madde 39 — Belediye zabıta memurlarile itfaiye memur ve efradına vazifelerini ifada fevkalâde fedakârlığı ve yararlığı görülenlere üç aylığa kadar ikramiye verilir.

Madde 40 — Sicilleri itibarile bulunduğu vazife ve derecesinin ehli olmadığına Belediye meclislerince karar verilen memurlardan müddeti hizmeti beş seneye kadar olanlara bi-

.....

rer, beş seneden on seneye kadar üçer ve on seneden fazla beher sene için birer aylıkları tazminat olarak verilip alâkaları kat olunur, ve bu gibiler tekrar belediye hizmetine kabul olunamaz.

Madde 41 — Şûrayı Devletçe görülmüş olan bu nizamname neşri tarihinden muteberdir.

Madde 42 — Bu nizamnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

—

Teşkilât, fek ve ilhaklara ait

Kararnameler

Kararname No. 5678

Madde 1 — Afyon Karahisar vilâyeti merkez kazasının Çobanlar, Eğret ve Aziziye kazasının Davulğa, Ümraniye, köyleriyle Dinar, Sandıklı kazalarının, Çölovası, Hocalar, köylerinde bu namlarla birer nahiye teşkil edilmiştir.

Madde 2 — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memur-dur.

28/9/1930

REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

.....

Kararname No. 5679

Madde 1 — Rize Vilâyetinin merkez kazasında Eyidere ve Gündoğdu, namlariyle birer nahiye teşkil edimiştir.

Madde 2 — Bu kararname hükmünü İcraya Dahiliye Vekili memurdur.

28/9/930

REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

.....

Kararname No. 5713

Madde 1 — Balıkesir Vilâyetinin Dursunbey kazasına tabi Çatalçam nahiyesinin teşkilâtı, merbut 1 Nolu cetvelde isimleri yazılı köyler mezkûr kaza merkezinde kalmak ve 2 Nolu cetvelde gösterilen köyler mülhakatını teşkil etmek ve nahiye adı Kavacık namıyla anılmak üzere Kavacık köyüne ve aynı kazanın Sarnıç nahiyesi merkezi de 3 Nolu cetvelde isimleri yazılı köyler mülhakatını teşkil etmek üzere Kireç köyüne nakil edilmiştir.

Madde 2 — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye vekili memurdur.

1/10/1930

REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

—————

Dursunbey kazası merkezine verilen**Köyler****No. 1**

Çatalçam	Karyesi
Karamanlar	»
Göbül	»
Sığırlar	»
Yukarı Musalar	»
Aşağı Musalar	»
Kurtlar	»
İsmailler	»
Aşağı Yağcılar	»
Yukarı Yağcılar	»
Gügü	»
Refahiye	»
Osmaniye	»
Gökçe Pınar	»
Kavak	»

Değirmenciler	Karyesi
Tafak	»
Karalam	»
Hondular	»
Sacayak	»
Beyel	»
Hacı Ömerler	»
Tepe	»
Hacılar	»
Taşkesiği	»
Durabeyler	»
Kıslöz	»
Karapınar	»
Çam	»
Selimağa	»

Kavacık nahiyesine verilen**Köyler****No. 2**

Kavacık	Karyesi
Umurlar	»
Çakırcı	»
Hamzacık	»
Hacı Ahmet Pınar	»
Ericek	»
Meydan Çayırı	»
Kara Kaya	»
Yoğunluk	»
Karahaliller	»
Beyce	»
Gölcük	»
Şabanlar	»
Hasanlar	»
Süleler	»
Veliler	»

Sarnıç nahiyesine verilen**Köyler****No. 3**

	Karyesi
Kireç	
Karagöz	»
Işıklar	»
Göbel	»
Naipiler	»
Dada	»
Mezitler	»
Küçükler	»
Akça Güney	»
Kublu	»
Sebiller	»
Gürleyen	»
Sarnıç	»
Akbaşlar	»
Gazelli Dere	»

.....

Kararname No. 5714

Madde 1 — Balıkesir vilâyetinin Bandırma kazasına tabi Göbel nahiyesi mülhakatını teşkil eden merbut listede adları yazılı köyleriyle birlikte mezkûr kazadan alınarak aynı Vilâyetin Susurluk kazasına ilhak edilmiştir.

Madde : 2 — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memur-dur.

Başvekil
İsmet

1/10/1930
REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal
Dahiliye Vekili
Ş. Kaya

—

Köy ismi

Göbel	Karyesi
İclaliye	»
Söğ	»
Eskimanyas	»
Çamlı	»
Müradiye	»
Ilıcabuğazı	»
Kepekler	»
Ümiteli	»

Kararname No. 5725

Madde 1 — Erzincan vilâyetinin Kiğı kazasına merbut Çönek ve Kemah kazasına merbut Hogus ve Plümür kazasına merbut Dest köylerinde bu namlarla birer nahiye teşkil edilmiştir.

Madde 2 — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memur-dur.

Başvekil
İsmet

4/10/1930
REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal
Dahiliye Vekili
Ş. Kaya

—

.....

Kararname No. 5726

Madde 1 — Konya vilâyetinde Çumra kazasının Akviran nahiyesine merbut Hatunsaray, Evliya, Bosta, Gilisira, İlyasbaba, Hayrabat, Deste, Avalama, Girvat İpsikaya köyleri bu nahiyeden alınarak mezkur Vilâyetin merkez kazasına tabi Hatıp nahiyesine ilhak edilmiştir.

Madde 2 — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memur-dur.

4/10/1930

REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

—————

.....

Kararname No. 5739

Madde 1 — Denizli vilâyetinin Çivril kazasına merbut Homa köyün-de bu namla bir nahiye teşkil edilmiştir.

Madde 2 — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memur-dur.

Başvekil
İsmet

11/10/1930
REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal
Dahiliye Vekili
Ş. Kaya

—————

.....

Kararname No. 5773

Madde 1— Adana Vilâyetinin Karaisalı kazasına tabi Keşlik köyü mezkûr kazadan alınarak Mersin Vilâyetinin Tarsus kazasına merbut Gülek nahiyesine ilhak edilmiştir.

Madde 2 — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memur-dur.

Başvekil
İsmet

15/10/1930
REİSİCUMHUR
Gazi Mustafa Kemal
Dahiliye Vekili
Ş. Kaya

—————

Tamimler**Emniyet İşleri****Ş. I****No. 5146****Hey. Vek. kararı tarihi : 3/9/1930**

İsmi ve hüviyeti aşağıda yazılı olan şahs Türk vatandaşlığından iskat edilmiştir. Bir daha memleketimize girmesine müsaade olunmayacaktır efendim.

İsmi ve babasının ismi	:Avadis oğlu Oskan Mardikyan
Doğum tarihi	: 1283
Memleketi	: Erzincan
Müseccel olduğu yer	: Erzincan 1 inci daire Çukur mahal- lesinin 7 No. hane
Yeni tabiyeti	: Irak
İskatı sebebi	: 1312 No. kanuna tevfikana

27/10/1930

HÜLÂSA:

Vatandaşlıktan ıskat edilmiş
olan bir şahsın fotoğrafının
gösterildiğine dair:

No. 5153

Şakavetle meluf olup firar suretile Halebe giderek orada resmî izin almaksızın ecnebi hükümet hizmeti kabul etmiş olduğu anlaşılması üzerine icra Vekilleri heyeti çelilesinin 9 Mayıs 926 tarihli kararile Türk vatandaşlığından ıskat edilmiş olan Kilisli Ali ağa zade hacı Mehmet Tevfik namı diğer gâvur Hacı namındaki şahsın ahiren elde edilen fotoğrafından bir adedi leffen gönderildi efendim.

10/1930

—————

No. 5166

Fotoğrafi merbut ve ismi aşağıda yazılı olan şahs Ecanip kanununa tevfikan hudut harıcına çıkarılmıştır. Bir daha memleketimize girmesine müsaade olunmayacaktır efendim.

İsmi ve babasının ismi : Tanaş Atanaşof oğlu Angel
Milliyeti : Rum
Tabiyeti : Bulgar
Memleketi : Bulgaristan
Sebebi ihracı : Ecanip kanununa tevfikan

28/10/1930

No. $\frac{5171}{249}$

Fotoğrafi merbut ve ismi aşağıda yazılı olan şahs Ecanip kanununa tevfikan hudut harici çıkarılmıştır bir daha memleketimize girmesine müsaade olunmayacaktır efendim.

İsmi ve babasının ismi: Yakop oğlu Abraham, Berber

Milliyeti : Musevi

Tabiiyeti : Rusyanın Kişnef Őehri

Sebebi ihracı : Ecanip kanuna tevfikan

—

HÜLÂSA:

Matbu evrakın Arap harflerile yazılı olanlarının kullanılmaması hakkında :

Ş. IV**No. 705**

Ber mucibi kanun 1930 senesi haziranından itibaren matbu evrakın dahi arap harfleriyle yazılı olanlarının kullanılmayacağına nazaran Ecanibe verilmekte olan beyannameler ve ikamet tezkerelerinin de yeni harflerle ve elde mevcut numuneye göre Vilâyet matbaalarında tabettirilmek suretile tedariki muvafık görülmüştür.

Ancak merkezde mevcut dosya numaralı bozulmak için üzerlerine lâaalettayin numara atılmayıp evelce Vilâyetinize gönderilen ikamet tezkerelerinin mebdde ve münteha numaralarının esas ittihazile o seri dahilindeki numaraların tekrarı mütemennadır efendim.

16/10/1930

Mahallî idareler**HÜLÂSA:**

Bütçeler hakkında :

Ş. II**No. 457**

Vilâyet Umumî Meclislerinin senelik içtimai zamanları yaklaşmaktadır 931 senesi hususî bütçelerinin şimdiden ihzarına başlanması icap eder.

Bütçelerin tanziminde geçen senelerden gönderilen talimatlar, formüller ve tahrirâtı umumiyeler ahkâmının ve hassatan bütçelerin hakiki rakamlara ve sağlam varidata istinat ettirilmesi ve vaktinde tanzimini, merkeze tehhürsuz irsalini amir olan 11/12/929 tarihli ve 8657 numaralı heyeti Vekili kararının göz önünde bulundurulması ve geçen senelerde alâkadar vekâletlere ihtilafî meselelerin şimdiden hallini temin için ihzar olunan bütçe lâyihaları mündericâtı hakkında Nafia, Maarif ve Sihhat ve içtimai muavenet vekâletlerine izahat itası 1/6/1930 tarihinden itibaren tatbiki zaruri bulunduğundan bütçelerin 1/3/1931 tarihinden evel merkezde bulundurulabilecek surette tanzimi hususunun temini için umumî meclislerin Kânunusani zarfında ve icap ederse daha evvel ictamaa davetleri esbabının teminini ve neticeden peyder pey malûmat verilmesini rica ederim efendim.

14/10/1930

HÜLÂSA

Mütaahit Temel Efendi hakkında:

No. 67

inşasını Teahhüt ettiği yol işlerini ifa etmiyerek müteaddit defalar işi terk ettiği ve ehliyetsizliğinden dolayı bu işi ifa edemeyeceği Balıkesir umumi meclisinin kararından anlaşılın müteahhit Temel efendinin badema devlet işlerine müteallik her hangi bir teklifinin kabul edilmemesi Nafia vekâletinin 5/10/930 tarihli ve 1388/5606 No. tezkeresinde İş'ar kılınmakta olduğundan badema mumaileyh tarafından Vaki olacak teklifler hakkında muhasebei umumiye kanununun 27 inci maddesine tevfikân muamele ifası temenni olunur efendim.

15/10/1930

Nüfus İşleri

HÜLÂSA :

1312 numaralı vatandaşlık kanununun dördüncü maddesinin yanlış tatbikine meydan verilmemesine dair:

Ş. II

No. 3413

27/12/928 tarihli ve 6928 numaralı tamimimize zeyildir:

1312 numaralı vatandaşlık kanununun 4 üncü maddesinin 1 inci fıkrası ve mezkûr kanunun şekli tatbiki hakkındaki talimatnamenin 4 üncü maddesinin «A» fıkrası gayet sarih olarak yazılı olduğu halde bazı mahallerce yanlış anlaşılmakta ve yanlış tatbik edilmekte olduğu ceryan eden muhabereler ve şikâyetlerden istidlâl olunmaktadır. Vatandaşlık kanununun 4 üncü maddesinin ilk fıkrası 1 Kânunusani 929 tarihinde veya andan sonra Türkiyede doğan bir ecnebinin yine Türkiyede doğacak olan çocuklarının Türk vatandaşı addoluna-

.....

caklarını mutazammındır. Bu fıkrayı 1312 numaralı kanunun iktisabı meriyetinden evvel yani 1 Kânunusani 929 tarihinden evvel Türkiyede doğmuş olan ecnebilere mezkûr tarihten sonra Türkiyede doğacak olan çocukların Türk vatandaşı olacakları şeklinde tefsir ve tatbik etmek hükmü kanuna katiyen muhaliftir. Bu gibi muğayırı kanun ahvale meydan verilmemesi ve marüzzikir 6928 numaralı tamin ile gönderilmiş olan talimatnamenin itina ile tetkik ve mütalaa ve tatbik edilmesi lüzûmunun memurini aidesine ehemmiyetle tavsiye ve ihtarı tamimen tebliğ olunur efendim.

27/10/1930

—

Vilâyetler İdaresi

HÜLÂSA:

Bandırma kazasına merbut
Göbel nahiyesinin Susurluk
kazasına ilhak edildiğine
dair :

Ş. 11

No. 3103

Balıkesir vilâyetinin Bandırma kazasına merbut Göbel nahiyesinin bu kazadan irtibatı fek edilerek mezkûr vilâyete tabi Susurluk kazasına ilhak edilmiş olduğu tamimen tebliğ olunur efendim. Vekâletlere ve büyük erkâniharbiye reisliğine arz ve vilâyetlere ve B. U. müfettişliğe ve Vekâlet dairelerine tamimen tebliğ edilmiştir.

6/10/1930

HÜLÂSA:

Çatalçam nahiyesi teşkilâtının Kavacık köyüne ve Sarnıç nahiyesi merkezinin Kireç köyüne nakledildiğine dair :

No. 3102

Balıkesir vilâyetinin Dursunbey kazasına merbut Çatalçam nahiyesi teşkilâtının, nahiye adı Kavacık namile anılmak üzere Kavacık köyüne ve aynı kazanın Sarnıç nahiyes merkezinin de Kireç köyüne nakil edilmiş olduğu tamimen tebliğ olunur efendim.

Vekâletlere ve büyük erkânıharbiye reisliğine arz ve vilâyetlere ve B. U. müfettişliğe ve vekâlet dairelerine tamimen tebliğ edilmiştir.

6/10/1930

—————

HÜLÂSA:

582 numaralı karar suretinin
leffiyle :

No. 3115

Şark havalisinde hariçten müsellehan hudutlarımızı geçerek halkı kıyama teşvik eden asilerin süratle tedip ve imhalarından orduya, memurlara ve orduya yardım eden yerli halka teşekkür ve takdiri mutazammın olarak heyeti umumiyenin 22/9/930 tarihli 81 inci inikadının I inci celsesinde kabul edildiği B. M. M. Riyaseti celilesinin işarına atfen başvekâleti Celileden tebliğ buyrulan 582 Nolu karar suretinin bir adedi leffen irsal kılındı efendim.

Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

7/10/1930

—

Suret

Şarktaki İsyân harekâtını imha eden ordumuza teşekkür edilmesi hakkında

Karar No. 582

Şark havalisinde hariçten müsellehan hudutlarımızı geçerek halkı kıyama teşvik eden asilerin surat ve kat'iyetle tedip ve imhaları hususunda büyük muvaffakiyetleri görülen kıymetli kumandanlar elindeki ordu ve jandarma kuvvetlerimizle memurlarımıza ve bunların harekât ve icraatını teshil ve yanyana Cümhuriyet ve vatani müdafaa eden yerli halkın kahramanlık ve fedakârlıklarına karşı beyanı teşekkür ve takdirat olunması, umumî heyeti 21 inci in'ikadının birinci celsesinde tekarrür etmiştir.

22/9/1930

HÜLÂSA:

383 numaralı karar suretinin
leffiyle :

No. 3156

T. B. M. M. Umumî heyetinin 82 inci inikadının kabul edilip başvekâleti celileden gönderilen 583 Nolu karar ile şark ahvali hakkındaki beyanatın musaddak sureti leffen gönderildi efendim.

(Nutuk mecmuanın 30 numaralı nüshasında 1730 uncu sahifede münderiştir).

9/10/1930

—————

HÜLÂSA:

384 numaralı karar suretinin leffiyle:

No. 3157

T. B. M. M. Umumî heyetinin 84 üncü in'ikadında kabul edilip başvekâleti celileden gönderilen 584 Nolu kararın müsaddak sureti leffen gönderildi efendim.

(Mezkûr karar mecmuanın baş tarafında münderiçtir).

9/10/1930

—

HÜLÂSA:

Bazı vilâyetlerde teşkil edilen nahielerin isimlerini havi listenin leffiyle :

No. 3169

Rize, Trabzon, Bursa, Afyon-Karahisar, Yozgat, Kayseri, Zonguldak, Erzincan, Vilâyetlerinde bu kerre tam teşekküllü olmayarak teşkil edilen nahielerin vilâyet ve kaza itibarile isimlerini havi tanzim olunan liste leffen ve tamimen gönderildi efendim.

Vekâletlere ve büyük erkâniharbiye reisliğine arz ve vilâyetlere ve B. U. müfettişliğe ve vekâlet dairelerine tamimen tebliğ edilmiştir.

11/10/1930

<u>Vilâyeti</u>	<u>Merkez kazası</u>	<u>Nahiye ismi</u>
Yozgat Vilâyeti	Merkez kazası	Yerköy
» »	Merkez kazası	Haydarbeyli
» »	Merkez kazası	Bişek
» »	Sorğun kazası	Hacıköy
» »	Boğazlıyan kazası	Aşağısarıkaya
» »	Akdağmadeni »	Hasbek
<hr/>		
Kayseri Vilâyeti	Merkez kazası	Hacılar
» »	Merkez kazası	Himmetdede
» »	Merkez kazası	Felahiye
<hr/>		
Zonguldak V.	Merkez kazası	Kozlu
» »	Merkez kazası	Kilimli
» »	Merkez kazası	Hisarönü
» »	Devrek kazası	Yenice
<hr/>		
Erzincan V.	Kiğı	Gönek
» »	Kemah	Hoğuş
» »	Plümür	Deşt

<u>Vilayeti</u>	<u>Merkez kazası</u>	<u>Nahiye ismi</u>
Rize Vilayeti	Merkez kazası	Eyidere
» »	Merkez kazası	Gündoğdu
<hr/>		
Trabzon Vilâyeti	Vakfikebir	Şalpazarı
» »	»	Akhisar
<hr/>		
Bursa Vilâyeti	Mustafakemalpaşa	Devecikonağı
» »	»	Çaltılıbük
“ “	“	Söğütalanı
<hr/>		
Afyon-Karahisar	Merkez kazası	Çobanlar
» »	Merkez kazası	Eğret
» »	Aziziye kazası	Davulğa
» »	Aziziye kazası	Umraniye
» »	Dinar kazası	Çölovası
» »	Sandıklı kazası	Hocalar

HÜLÂSA:

Çivril kazasının Homa köyünde
nahiye teşkil edildiğine dair:

No. 3229

Denizli vilâyetinin Çivril kazasına merbut Homa köyünde tam teşekküllü olmayarak bu namla bir nahiye teşkil edildiği tamamen tebliğ olunur efendim.

Vekâletlere ve B. erkâniharbiye reisliğine arz ve vilâyetlere ve B. U. müfettişliğe, vekâlet dairelerine tamamen tebliğ edilmiştir.

16/10/1930

—

HÜLÂSA:

İdare heyetlerince memarın muhakematına ait işlerle tetkik ve karara raptında müddei umumilik vazife ve salâhiyeti olduğuna dair :

No. 3247

Bazı vilâyet ve kaza idare heyetlerinde vilâyet idaresi kanununun 63 ve 64 üncü maddeleri ahkâmının eyice anlaşılmasında yüzünden memurın muhakematına ait işlerde müddei umumilik vazifesi gördürüldüğü muamelât ve muhaberatı cariyyeden anlaşılmaktadır.

Mezkûr kanunun 64 üncü maddesinde idare heyetinin kazai işlerinde vilâyetlerde hukuk işleri müdürlerinin ve bunların bulunmadığı yerlerde mektupçuların ve kazalarda tahrirat kâtiplerinin müddei umumî vazifesini görecekleri muharrer isede iptal davalarını gösteren 63 üncü maddenin son fıkrasında: bu madde hususî kanunlarla vilâyet ve kaza idare heyetlerine verilen diğer kazai işlerdeki salâhiyetlere hâlel vermez «diye yazılı olmasına nazaran bu fıkra hükmü 64 üncü madde hükmünü takyit etmiş olduğu ve memurın muhakematına ait işler ise hususî bir kanun olan memurın muhakematı hakkındaki kanun ahkâmına tabi bulunduğu ve bu kanunda da müddei umumilik mevzuubahs olmadığı cihetle idare heyetlerinde müddei umumilik vazifesi Şûrayı Devlet u-

.....

sulinin carî olacağı iptal davalarında mevcuttur. Memurin muhakematı kanunu ahkâmına tabi bulunan memurin muhakematına müteallik işlerin tetkik ve karara raptında müddeiumumilik vazife ve salâhiyeti yoktur.

Keyfiyet tavzih ve tamimen tebliğ olunur efendim.

Bilumum vilâyetlere ve B. U. Müfettişliğe ve malûmatde vekalet dairelerinde yazılmıştır.

18/10/1930

—————

**Zeyl 21 / 9 / 1930 tarih ve
609 numaralı tamime**

HÜLÂSA:

Cumhuriyet Merkez Bankası
hakkında :

No. 3248

Cumhuriyet Merkez bankasına iştirak edecek olan memurlara ait teahhüt varakalarile alabilecekleri hisse adedine dair Maliye vekâletinden gönderilen iki kıta tezkerenin birer sureti leffen irsal kılındı efendim.

Vekâletlere ve devairi Dâhiliyeye yazılmıştır.

18/10/1930

—

.....

**Maliye Vekâletinin 13 / 10 / 1930 tarihli
tezkeresi suretidir**

Cümhuriyet Merkez Bankasına iştirak eden memurlara ait taahhüt varakalarının bazı dairelerce münferit varaka halinde ceste ceste gönderildiği görülmektedir. Bu usul, bu hususta evvelce gönderilen tamimler müfâdına muhalif olduğu gibi, teahhütnamelerin tasnif ve iştiraklerin toplu bir halde tanzimini de çok işkâl etmektedir.

Bu müşkûlatı bertaraf edebilmek üzere Vekâletleri ücret ve maaş bordrolarında yazılı olan maaşlı ve ücretli memurların hisse kayıt edilmeyenler de dahil olmak üzere, kadro itibarile isim, maaş ve memuriyetlerini ve her isim müvadehesinde iştirak miktarını mübeyyin bir liste tanzim edilerek Vekâlete serian irsalini tekrar rica ederim efendim.

18/10/1930

Maliye Vekili

Ş. Saraçoğlu

—————

.....

**Maliye Vekâletinin 13 / 10 / 1930 tarih ve
327 numaralı tezkeresi suretidir**

Cumhuriyet merkez bankasına iştirak arzusunda bulunan memurların hâzineye verecekleri taahütname hakkında neşir ve tamim olunan talimatnamenin 2 inci maddesinin son fıkrasında (ancak bir maaş yüzer liralık hisse senetlerine tama men tekabül etmezse, maaştan o miktarda fazla alınabilir) denilmekte, ve yüz liradan fazla maaş alan memurlar için varit olabilen bu vaziyet için gösterilen kolaylık, talimatnamenin derbiş ettiği veçhile on iki taksitte tevkifat icrasından ibaret bulunmaktadır.

Maaşları yüz liradan dun olan memurlara 18 aylık mühlet tarzında gösterilen kolaylığın, maaşları yüzün emsallerinden fazla olup, maaşlarının bu emsalden fazlası için de ayrı bir hisse almak isteyen memurlara da teşmili hakkında muhtelif yerlerden izhar olunan arzu üzerine mevcut talimatnamenin şu suretle tadiline lüzum görülmüştür.

Bir hisse kıymetinden fazla fakat iki hisse kıymetinden dun miktarda maaş alanlar iki hisse.

İki hisse kıymetinden fazla fakat üç hisse kıymetinden dun miktarda maaş alanlar üç hisse.

Üç hisse kıymetinden fazla, fakat dört hisse kıymetinden dun miktarda maaş alanlar dört hisse.

İlâh... Kayıt edildikleri takdirde bu memurların iştirak ettikleri hisse bedelleri on iki ay yerine, on sekiz ayda itfa edilecektir. Tamamen arz olunur efendim.

18/10/1930

Maliye Vekili

Saraçoğlu Şükrü

HÜLÂSA:

8 / 10 / 1930 tarihli kararname
suretinin leffiyle :

No. 3299

Beynelmilel hukuku havaiye komitesinin Peştede akt edeceği kongreye hükümetimiz namına Peşte Elçimizin iştiraki hakkında başvekâleti Celileden tebliğ buyrulan icra vekilleri heyetinin 8/10/1930 tarihli kararnamesi suretinin bir aynı leffen ve tamimen gönderildi efendim.

Bilumum Vilâyetle ve B. U. müfettişliğe ve vekâlet dairelerine yazılmıştır.

23/10/1930

Kararname sureti
— — — — —**No. 10030**

Dahiliye Vekâletinden yazılan 28/9/930 tarih ve 2043/189 Nolu tezkerede, Pariste müesses beynelmilel hukuku havaiye komitesinin 29 Eylülden 3 Teşrinievvelde kadar Peştede aktedeceği kongreye Macar sefareti tarafından hükümetimizin de davet olunduğu bildirilmiş ve bu hususta bir karar ittihazı teklif edilmiştir.

Keyfiyet icra vekilleri heyetinin 8/10/930 tarihli içtimanda görüşülerek bahsi geçen kongreye hükümetimiz namına Peşte Elçimizin iştiraki tasvip ve kabul olunmuştur.

8/10/930

Ş. III

No. 129

Kânunisaniden itibaren istimal edilecek olan Dahiliye daireleri defterlerinin tabı için münakasa ilân edilmiştir. Defterlerin tab'ı hitam bulunca kânunisaninin birinci günü Vilâyette bulunmak üzere gönderilecektir efendim.

5/10/930

HÜLÂSA :

Muharrerata hülâsa ve cevaplarda şube ve kısımların işaret edilmesi hakkında :

No. 178

1 — Müteaddid defalar tamin ve rica edildiği üzere vekâlete yazılan muharrerata behemehal hülâsa konulması,

2 — Verilen cevaplarda hangi dairenin hangi şubesinin ifadesile ve hatta işaret mevcut olduğu takdirde hangi kısımdan yazıldığıнын muharrerat ve telgraflara behemehal işaret edilmesi tamimen rica olunur efendim.

Vilâyetlere yazılmıştır.

16/10/930

İdarelerde Rasyonalizasyon

Rasyonalizasyon meselesi ile Avrupa efkârı umumiyesi ancak az bir zamandan beri iştiğal etmeğe başlamıştır.

Fakat son zamanlarda rasyonalizasyonu aldığı büyük ehemmiyet bu mesele ile meşgul olanların gösterdikleri alâka ve faaliyet bir çoklarını hayret içinde bırakmıştır. Hatta rasyonalizasyon kelimesi bugünün ruznamesini teşkil etmektedir. Yevmi gazetelerde, mevkut risalelerde, kitaplarda, ilmî ve fennî mübahaselerde, konferanslarda, ve Devlet otoritesi mümessilleri ile istihsal menbaları sahipleri arasındaki müzakerelerde, velhasıl her yerde iktisadî hayatın ve idarenin rasyonalizasyonu talep edilmektedir.

Bazıları bunun moda eşyası gibi geçici bir şey olduğunu tahayyül ediyorlar. Fakat bunlar unutuporlarki bu modanın icap ve talepleri hayatidir ve katidir. Velev küçük bir muvaffakiyet elde etmek için her fedakârlık yapılmalıdır. Modanın, içtimaiyat ve iktisadiyatın müşterek rabitaları ile alâkası olmadığı gibi kanun ve ahlâktan da endişesi yoktur. Moda beşeriyetin saadeti ve harsabisi önünde hissizdir. Bugüne kadar harikalar gösteren senayiin birden inhidam etmesi ve yüzbinlerce amelenin bir gün içinde sokak ortasında kalması, hayat ve itiyat talakkilerinin değişmesi milletin ve bilhassa gençliğin maddî ve manevî kuvvet ve kudretinin tehlikeye düşmesi onun için müsavidir.

.....

Fakat memnuniyetle kaydedilmelidir ki, rasyonalizasyon büsbütün başka bir şeydir. Bir moda eşyası değildir. Bilâkis esas ve temelleri çok derindir. Rasyonalizasyon menşeyini hayatın gayri kabili içtinap ihtiyaçlarından ve hadiselerin şuurundan alır.

Sâyideki ehliyet, zaman, toprağın, zenginliği, iptidai maddelerin, velhasıl beşeriyetin haiz olduğu maddî ve manevî enerji şuursuz bir halde israf edilmemelidir.

Bundan böyle bu enerjilere şuurla tasarruf edip asgarî bir masrafla müfit olmak şartile azamî bir netice elde etmek lâzımdır.

Rasyonalizasyon ıstılahından ne anlaşılıyor ?

1. — Rasyonalizasyonun manası

A. Şimdiye kadar bu mesele ile iştilal edenler rasyonalizasyon kelimesinin mefhumunu tayinde ittifak edememişlerdir. Bazıları rasyonalizasyon, randımanı tezyit etmek için ittihaz olunacak tedbirler serisidir diye tarif etmektedirler. «Almanlar rasyonalizasyonu tarif için (sa,yin kabil olan en iyi şekilde tanzimidir) ıstılahını kullanmaktadırlar.»

Bazıları ise rasyonalizasyondan; istihsal evsafının ıslahını ve fiatların tenzilini ve yahutta insan enerjisinin tasarrufunu anlamaktadırlar.

Bir kısım müellifler rasyonalizasyon, eşyanın istihsal ve

tevziini basitleştirmek için intihap olunacak vasıtaları gösterir demektedirler.

Rasyonalizasyonu aynı mahiyette veya müşterek evsafa olan iktisadî kuvvetlerin kartel veya tröst şeklinde temerküzünü temin ettiğini iddia eden müelliflerde vardır.

Bununla beraber rasyonalizasyon daha bir çok şekillerde tarif edilmiştir. En ziyade intişar etmiş olanlardan bazılarını kaydetmek faideden hâli olmayacaktır.

Matmazel Baumgartner — Tranchen, eserinde «rasyonalizasyon tabirinin henüz muayyen bir şekilde tarif edilmemiş olmasına, ve hatta bu kelimenin bugün başka başka mefhumu bulunmasına rağmen, bazıları rasyonalizasyon aynı eşyaya ait istihsâl kuvvetlerini, amele miktarını asgariye indirmek suretile bir noktada teksif etmekten ibaretir diyorlar.

Diğerleri ise rasyonalizasyonu istihsâl masraflarını asgariye indiren, zamandan ve küvetten azamî derecede tasarruf etmek yollarını temin eden bir sa'y metodu olarak senbolize ediyorlar. Bir üçüncüler ise, rasyonalizasyon öyle bir vasıta dırki aynı zamanda randımanı tezyit eden sa'yin fennî bir teşkilâtının müteradifdir diyorlar. «Rasyonalizasyonu daha fazla kâr temin eden bir amil olarak telekki ediyor.

Ve bu itibarla bugünkü batnın bütün sempatisini kazandığını iddia ediyor. Zira bugünkü psikoloji kâr ve kazanca daha ziyade mültefittir.

Müellifin noktai nazarına iştirâk etmek lâzım gelirse, hayatı iktisadiyede mühim roller oynayan rasyonalizasyonu bugün meydana getirdiği hareketler yeni bir mantalitenin ifadesidir. Zira müellif rasyonalizasyonu asgarî zaman ve kuv-

vet sarfını mucip olacak en az masrafla, eşyadan azamî randıman temin etmeğe ve yahutta her şeyden azamî uygunluk, muvaffakiyet ve mükemmeliyet tahakkuk ettirmeğe matuf bir temayül olarak telekki etmektedir.

Karlsruhe'li Dr. Schiffer, 1928 senesinde yazdığı bir eserde rasyonalizasyon için insanların serbestçe icrasını tanzim edebileceği faaliyetinin uygun ve müsait kaide ve nizamlara raptından başka bir şey değildir diyor.

Berlin üniversitesi profesörlerinden Dr. Werner Sonbart ise yaptığı bir tetkikinde rasyonalizasyonu ruhumuzun enfüsü bir vaziyeti, ve yine ruhumuzun tanzim edici afakî bir temayüldür diye tarif etmiştir. Enfüsü bir noktadan tetkik edilecek olursa rasyonalizasyon, daha ziyade uygun ve faideli neticeler almak için gerek müessesatin ve gerek şahsan insanın harekâtını tanzim eden temayül, arzu ve teamüllerden başka bir şey değildir. Bu şeklideki telekkiye nazaran an'ane rasyonalizasyonun tamamile zıttıdır. Bu an'aneki muayyen bir işi bu veya diğer bir şeklide yapmağa icbar etmektedir. Bu şekildeki hareket bu tarzın uygun olmasından veyahut bu tarzdan daha müsait bir netice alınacağından değil, belki erki bir alışkanlığın tesirinden dolayıdır.

Afakî bir noktadan tetkik edilirse rasyonalizasyonu, bilâkis teessüs ve teşekküllerde, tarz usul veya metotları mümkün olduğu kadar bir birlerine yaklaştırdığı ve gaye olan mükemmeliyete eriştiği görülür.

İşte bundan dolayıdırki rasyonalizasyondan bahsederken muayyen bir vaziyetten ve uygun ve muvafık bir tarzdan bahsetmiştik. Zira afakî manada rasyonalizasyonu iyi neticeler verdiği bir çok def'alar tecrübe edilmiştir.

Bu itibarlardır ki profösör Menç hayatı iktisadiyenin ras-

yonel olmayan her şeyi ile mücadele etmek rasyonalizasyonun vazifesidir demiştir.

Şuhâlde bu manayı ve mefumu ifade edebilecek bir tarif bu olabilir: Millî veya beynelmîl iktisadiyata tatbikinde, rasyonalizasyon, fennî islâhat, muntazam teşkilât ve iktisadî metodlarla tekemmül sahasında bir birine benzemesi lâzımgelen teessüs ve teşekkülleri gayelerine vardırır.

Alman iktisadiyatında rasyonalizasyonu teşvik ve terğip eden Berlindeki merkez, rasyonalizasyonu şu şekilde tarif etmiştir:

Rasyonalizasyon: tekniğin menbalarından alınmış ve iyi tertip ve tanzim edilmiş kaide ve nizamlardan azamî istifade ederek eşyanın maliyet fiatını tenkis ve evsafını ıslah şartile iktisadî randımanı tezyit ve eşyanın istihsalini teksif etmekten ibarettir.

Yine aynı büro ikinci defa rasyonalizasyonu tarif etmek için demiştirki: iktisadî randımanı tezyit için tekniğin ve sistematik bir teşkilâtın menabiinden edilecek istifadeleri teksif etmektir.

Rasyonalizasyonun gayesi: iyi vasıflarda, ehven fiatlarda daha fazla istihsâl yaratarak halkın refahını temin etmektir.

İsviçre sermayederlar birliği 1928 raporunda, rasyonalize etmeği şöyle anlatmıştır: bir takım faaliyetleri, daha müsmir bir surette tanzim etmek ve masrafla, elde edilecek neticelerin aralarındaki mevcut münasebetleri ıslah etmektedir.

İsviçre millî rasyonal iktisadiyatı komisyonu reisi Dr. Zender rasyonalizasyonu ne bir sistem ve nede bir akide olarak kabul etmektedir.

Dr. Zender için rasyonalizasyon, asrî bir edükasyon meselesidir. Bu edükasyon hayatımızın usul ve tarzını ıslah etmeğe matuftur. Bu edükasyon bize zaman, enerji ve madde kaiy ve israf etmemenin yolunu öğretmelidir. Bu edükasyon, sayde imtizaçlı bir insicamın teminini öğretmelidir.

Rasyonalizasyondan maksat, insanları fevkalbeşer kuvvet ve sa'y sarfına mecbur kılmak demek değildir. Eğer herşeyi rasyonalize etmek isteyorsak — ki mademki memleketler için hayati bir mesele haline gelmiştir - evvelâ akıl ve zekâyı dissipline etmekten başlamalıdır.

Bu itibarla inkişaf etmesi lâzım gelen ilk şey, iş ve vazifeye heves ve arzu, ve yapılan işin verdiği zevk ve emniyete itimattır. Ancak bundan sonradırki say'in maddi ve manevi semere ve mükâfatlarını beklemek hakkı tahakkuk eder.

İsviçrede rasyonalizasyondan ilmî ve fennî kaide ve nizamlar, daha doğrusu say'in iyi semereler veren kaide ve nizamları anlaşılmalıdır. Netekim Mr. Dövinat avrupada say' in ilmî ve fennî bir şekilde tanzimi nam eserinde, rasyonalizasyonu: istihsâlin muhtelif amilleri arasındaki münasebetlerle, insan ile vasıtaları arasındaki münasebetlerin ilmidir demiştir. Rasyonalizasyonun müstenidünileyhi, bu muhtelif amillerden en uygun ve müsait şekillerde istifade ederek en iyi randımanı elde etmektir.

Dr. Helvik ve Mekbeha gelince: Rasyonalizasyondaki muvaffakiyetin en esaslı şartı, mevzuu bahs olan her hangi bir teşebbüs veya bir hizmetin mükemmel surette tanzimi ve idare edenlerinde mütehassıs ve istikbâl endişesile müteyakkız olmalarındadır. İdare edenler bu vasıflarla muttasıf olurlarsa, basiretli ve tedbirli nazarlarile istihsâl şeraitini, (yani muvaffakiyeti dahili sebeplerini) ve satış şeraitini (yani mu-

vaffakiyetin harici sebeplerini) görürler ve vaziyete göre daha çok istifade temin edecek şekillerde hareket ederler. Profösör Bon raporunda rasyonalizasyon için demiştirki: rasyonalizasyon, impulsivite, nin zıttıdır. Alman hayatı iktisadiyesinde rasyonalizasyonun ehemmiyeti namındaki 1928 tarihli kitabında rasyonalizasyonu şu şekilde tarif etmiştir: hissiyat, teamül ve rutinden tecrit etmek, ve en uygun ve en müsait olmak şartile insanın efal ve tasarruflarını tanzim eden usuldür. Zira her teknik, vasıtaların muvafakat ve uygunluğunu hedef ittihaz eder.

Teknik noktai nazarından rasyonalizasyon üç muhtelif suret ve şekilde tezahür eder. 1— Ya konulan say' dan faideli olmak şartile azamî netice istihsâl etmeği, 2 — ya herhangi bir neticeyi almak için en asgarî istihsâl sa'yini koymağı, 3— ve yahutta müteakabilen azamî neticeler elde etmek için konulacak sa'yin derecesinin tezyidini istihdaf eder.

Hayatı iktisadiyede her masraf muhakkak surette bir kuvvet ve eşya istihlâkını icap ettirir. Bu iki unsura bir üçüncüsü inzımam ederki oda zamandır. Şu halde rasyonalizasyon, kuvvet, eşya ve zamanın makul bir şekilde istimâli demektir. Bu üç unsurun müteakabilen en faideli bir şekilde insicam etmesi şartı azamdır.

Mühendis Mr. Waltere gelince: rasyonalizasyon methodsuz olarak, yani sırf teamül ile bir istihsâl idare etmek sisteminin tamamen zıttıdır. Rasyonalizasyon sa'yin, enerjinin, eşyanın ve zamanın her türlü şuursuz israfatına karşı sistematik ve şuurlu bir mücadeledir.

Hayatı iktisadiyede bu muhtelif unsurlar daima müttehiden ve büyük bir insicam dairesinde icrayı faaliyet ederler. Ve birbirleriyle okadar güzel imtizaç etmişlerdirki hakikatte

.....

bir birlerine karışmışlardır. Binaenaleyh istihşâlin bütün teferruatı iyi tetkik edilmeli ve bilinmelidirki herhangi bir teşebbüs veya hizmet tam manasile rasyonel bir şekilde idare edilebilsin.

Nihayet beynelmilel rasyonalizasyon enstütüsü müdürü Mr. Hanın noktai nazarını beyan edeceğizki, bu zat bilhassa sa'yin bürolardaki rasyonalizasyonundan bahsetmektedir.

Mr. Han rasyonalizasyonu yeni bir fikrî adaptasyon gibi telakki etmektedir.

Her türlü rasyonalisyonun iki safhası vardır. Birincisi: makineye mevkii rüçhamı temin, İkincisi ise teşkilât devresini ikmâl etmektir.

Yüz senedenberi sinai istihşâl bu iki safhadan birincisini geçirmiş ve bütün mahzur ve muhassenatı, cür'etli veya cür' etsiz şahsi teşebbüslerin neticesini ve bütün hata ve kusurları anlamıştır.

Halbuki fennî teşkilâttan ibaret olan ikinci safhasının ancak başlangıcındayız. Bürolardaki sa'yin rasyonalizasyonu yeni bir meseledir. Ve iki safhasınında mukaddemesindeviz.

Bürolardaki sa'ye makine henüz mühim olan mevkii almış ve derhal temin ettiği muhassenat ve faideleri göstermiştir. Makinenin randımını her halde insanınkinden daha çok fazla olmakla beraber, temamile mihaniki bir sa'yin icap ettirdiği zahmet ve zamanı insana tasarruf ettirmektedir.

Meselenin yalnız bu ciheti tetkik edilip diğer safhası ihmâl edilmemelidir. Zira madalyenin ters tarafıda vardır.

Bu kaziiyenin aksı, insanın işsizliğini, ataletini ve binnetice esaretini mucip olacaktır. Şu hâlde bürolardaki sa'ye-

de ikinci safhanın tatbikine geçilmeli; yani fennî teşkilât temin edilmelidir. Bu suretle bir taraftan yeni vaziyetin muhassenatı tezayüt ederken diğer taraftanda mahzurlar bertaraf edilmiş olur.

Bu tarif ve telakkilerdeki tehalüf ve taaddüd, insanın faaliyet şekillerinde çok olduğuna delâlet etmektedir. Ve bu faaliyetin rasyonalizasyon sayesinde iktisaden daha ziyade mahsul vermesi ihtimâli çok kuvvetlidir. Bu tarif ve telakkilerin tahalüf ve taaddüdü rasyonalizasyona karşı muhtelif noktai nasarlar dermeyanına vesile olmaktadır.

B. — Bu tarifler iyice tetkik edilecek olursa hepsinin aynı hata ile malûl olduğu görülür. Nadir bazı istisnalardan sarfı nasar bu tarifler takip edilen gayeyi ancak yalnız bir cepheden tetkik etmektedirler. Meselenin yalnız teknik ve malî cihetlerini nazarı dikatte alıp, aynı ehemmiyetle tetkik edilmesi lâzım gelen ahlâkî ve içtimâî cihetlerini ihmal ediyorlar. Şu halde tarifler, yalnız meselenin maddi cihetini değil belki tetkik ve tamik edilmesi lâzım gelen ahlâkî ve manevi cihetlerindeki ihtiva etmek suretile tekemmül etmelidir.

İşte bu itibarla rasyonalizasyon mefhumu şu şekilde ifade ve tarif edilmelidir.

Rasyonalizasyon sa'yi tanzim veya her hangi bir teşebbüsü veya her hangi bir idareyi tabîî kanunlara ve ahlâkiyat düsturlarına ve akıl ve mantık prensiplerine tevfikan idare etmektir. İdare ederken, idare edilenin insan ve bu itibarla ihlâl edilmeyecek haklar sahibi olduğunu daimî surette göz önünde bulundurmak lâzımdır. Şahsın veya muayyen gurupların menfaatleri daima millet menfaatlarına tabî kılınmalıdır.

Rasyonalizasyonun gayesi enerji ve eşya masraflarında tenkis etmek şartile insanın maddî ve fikrî sâyni hafiflet-

mek ve kadrini yükseltmek, yani sa'ye necabet vermek ve iktisadî randıman ve istihsali fazlalaştırmaktan ibarettir.

Rasyonalize etmek pek basit olarak kazancı fazlalaştırmak ve istihsâl masraflarını azaltmak demek değildir. Belki cemiyete muzir olacak her türlü müfrit ve gayri iktisadî istihsal şekillerinden tevekki etmek şartile her şeyin iyi ve faydeli olan taraflarını elde etmek demektir. Ancak müfrit faaliyetlerin tahribatından masun olarak sa'y metodlarının tatbiki sayesinde takip edilen gayeye erişilir.

Rasyonalizasyon, diğer taraftan, makinenin insan yerine kaim olması demek değildir. Zira makine istimal edilmeksizinde bu veya şu faaliyeti bu veya şu şekilde rasyonalize etmek pek kabildir. Hatta belkide rasyonalizasyon gayesine evvelce istimal edilen makinenin bir kısmının lâv edilmesilede varılabilir.

Mr. Hanın işaret ettiği gibi teşkilât meselesinin tatbikinde, eşyanın istihsâl ve taksimi keyfiyetinde, bir çok seneler devam eden fennî tecrübe ve taharriyat meselesinde, idarede muayyen bir metodun tatbikatı müşahedesi zamanında, makinenin ne gibi bir mevki ve vazifesi olabilir. Mahaza diğer taraftanda maddi ve manevi kuvvetlerde olduğu kadar mad- d servetlerin israfına karşı yapılan bir mücadele olduğundada şüphe yoktur.

Jenev rasyonalizasyon komisyonu mümessili Dr. Hençin: rasyonalizasyonun ahlâki ve manevi ciheti ve cepheside olmalıdır kanaatini izhar etmesi şayanı kayt ve şükrândır. Bu suretle bizim noktai nazarımızada iştirak etmiş oluyor. Bu itibarla mumaileyhin tarifini olduğu gibi terceme ediyoruz.

Rasyonalizasyon, nihayetülemir, bir meselei iktisadiyeye irca edilemez. Bilâkis rasyonalizasyon ahlâki ve manevi

bir meseledir. Hatta işsizlik gibi bir hadiseyi tetkik ve hükme rabtettiği esnada bile.

Milletlerin vaziyeti içtimaiye ve iktisadiyelerini islah eden rasyonalizasyon olduğu gibi bu vaziyetlere zarar ika eden rasyonalizasyonda vardır. Bunun iyi veya fena netice vermesi veyahut rasyonalizasyonun iyiliklerini neşr ve tamin edip edememek yollarını arayup bulmak bizim elimizdedir. Bu muvaffakiyet ancak rasyonalizasyonun menşe ve esasının ahlâk ve maneviyat olduğunu hatırlamak ve bilmekle mümkündür.

Mr. Henç için rasyonalizasyon akli ve ruhi bir vaz'ın muhassallasıdır. Tefekkürden ve hadiseleri metodik bir şekilde tahlil ve tenkit his ve arzusundan doğar. Bu hadiseler kendi menafiini temin ettikçe aynı zamanda da cemiyete hizmet ettiğiine vicdanen kail olan her iş adamının başladığı teşebbüsün hüsnü muvaffakiyetle neticelenmesini arzu ettiği hadiselerden başka birşey değildir.

İsviçre katoliklerinin ahiren neşrolunan içtimaî ve iktisadî programlarında rasyonalizasyon hakkındaki fikirleri yukardaki tarifiin hemen hemen aynıdır.

Rasyonalizasyon, bütün meslektaşların faaliyetleri ile, hayatı iktisadiyede metodik bir teşkilât, istihsalin muhtelif amillerinden mantiki surette âzamî istifade, istihsâlin müdebbirane bir surette tespit ve takriri, meslekteki insanın himayesi ve kıymetinin daha adil bir surette tenmihi esaslarını yaratmalıdır. Rasyonalizasyonun bu tarifteki muhtelif şekilleri, istihsâli daha ziyade ahlâki bir vaziyete irca, mesleklerdeki insan unsurunda tesanüdü himaye, teşriki mesaiyi te'yt, kıymeti meslekiyelerinin inkişafını temin, haysiyet ve vakarı şahsilerini takrir, sipekülâsyonun gayri meşru şekillerinden

.....

vıkaye ve nihayet haklı ve adil bir mesleki nizam ve intizamı hükümran edecektir.

Hakikatte rasyonalizasyon bir icat ve ibda değildir. Belki bir çok zamandanberi mevcut bir iktisat prensipinin mevkii tatbika vaz olunmasıdır. Şimdiye kadar mevcut olan prensip en az ve asgarî bir masrafla mümkün olabilen en iyi bir neticeyi istihsâl etmekten ibaretti. Esasen teşebbüslerdeki muvaffakiyet sırrında bu idi. Ötedenberi, israf bertaraf edilerek, masrafı varidata tabi kılmak suretile faaliyeti iktisadiyeyi makûl ve mantıki kanunlara inkiyat ettirmeğe çalışılmıştır. İşte bu şekildeki rasyonalizasyonun evsafı yalnız şahsi olması idi, zira, ancak şahsî mülâhazalar neticesinde mevkii tatbika vaz ediliyordu. Rasyonalizasyon ancak muayyen hadiselerle mukayyet ve meşruttu. Ancak rasyonalizasyon bugün taharriyatı fenniyeinin müstenidünileyhi olmuştur. Bu itibarla bazı muhitlerde bu ibdanın, günün bir din ve mezhebi olarak telekki edilmesi hakikati tahrif etmekten başka bir şey değildir.

C.— Herkes kolayca anlayabilir ki rasyonalizasyon sadece iktisadi bir mesele gibi telekki edilemez. Rasyonalizasyon iktisadî olmaktan ziyade belki içtimaî ve ahlâki bir meseledir. İster sınai veya ticari faaliyet, ister müşterek hayatın terkip ve nizamı mevzuubahs olsun, bütün hayatı iktisadiyenin merkezi sıkleti insandır. Ve maddî servet değildir. Bu bir prensiptir ki diğerlerinin fevkindedir. Ve diğerlerine müreccahtır.

İstihsâl, hiç bir vakit imkân ve kabil olacak miktarda eşyanın delice bir surette teraküm ettirilmesi demek değildir. Belki insanın maddî ve fikrî ihtiyaçlarının tatmin edilmesi demektir. Şu halde rasyonalizasyonun, meşun neticelerden endişesiz bir diktatör gibi, metodlarının sıkı ve merhametsiz

ve haşın bir şekil ve surette tatbikini icbar edeceği kabul edilemez .

Yine kabul edilmezki rasyonalizasyon içtimaiyat ve iktisadiyatın rabıta ve insicamlarına gösterilmesi lâzım gelen itiyatkâr hareketleri ve yine tabii kanunlara istinat eden ahlâkiyat icabatını ihmâl etsin.

İşte bunlardan dolayı rasyonalizasyon evvelâ iktisadî içtimâî ve manevi neticeleri nazarı dikkate almak mecburiyetindedir. Zira bu neticeler mevzuubahs olan hizmet ve teşebbüsle meşgûl olan memurinin heyeti umumiyesine şahsen tesiri olduğu gibi muhitine ve hatta onun sayile geçinen ailesine bir kelime ile bütün cemiyete tesiri vardır. Bu insani olan noktai nazarlar velev rasyonalizasyondan beklenen maddi muhassenatın bir kısmını giderse ve iktisadi neticeler üzerinde gayri müsait tesirler bile yapmış olsa yine pek mühimdir. Zira netice itibarile insan eşyanın esiri değildir. Belki eşya üzerine tahakküm edecek ve kendi ihtiyaçlarını onunla tatmin edecek insandır.

Yalnız bir zamandanberi bu hakikatin unutulduğuna Şahit olunmaktadır. İşte bugünkü krizde bundan tevellüt etmiştir. Esasen bugünkü kriz iktisadî olmaktan ziyade içtimai bir krizidir. Medeniyetin bir krizidir. Zira insan yalnız açlığın acısını duymuyor, aynı zamanda da ruhundaki ihtilâl fevaranlarının dalgalarından bizar olmaktadır.

Binaenaleyh bugünkü şuursuz istihsâl sistemi, eşyadan büyük stoklar teşkili, hiç bir ihtiyaca tekabül etmeyen, insafsızca yapılan avcılık vahim ve tehlikeli neticeler tevlit etmesi muhtemel bir suiistimâl değildir.

Henüz istihsâli ihtiyaç ile , takyit ve tahdit etmek sisteminin tatbiki zamanı gelmedimi ?... Ruhsuz ve cansız

olan eşyadan evvel hilkatin müntehayı meratibi olan insanın, nazarı dikkate alınması zamanı gelmedimi? ...

Servet yığınları yaratmaktan ziyade insanların mevcut olabilmeleri için lâzım gelen şeraiti yaratmalıdır, işte ancak bu şartlar, içtimai, fikri sahada insanlara hakiki saadet ve sulhu temin edebilir.

İşte bunun içindirki, iyi anlaşılmiş rasyonalizasyon istihsâli kolaylaştırmak ve fazlaştırmaktan ibaret değildir. Belki aynı zamandada bu istihsâli ihtiyaca göre tanzim etmektir. Rasyonalizasyonun gayesi idarede ve iktisadî istihsâlde sa'yin manevî kıymet ve kudretini ilâ etmektir. Binaenaleyh rasyonalizasyon içtimai iktisat telekkisine, ve insan ile sa'y arasında rabitalar temin eden bir faaliyeti iktisadiye teşkilâtına rucu teshil etmelidir.

İnsanın yalnız istihsâl ve istihlâk için yaratılmadığı esasına istinat eden bir hayat felsefesine ve bir nizami içtimaiye münker olsun. Bu, insanın yegâne ve yahut en esaslı gayesi, lüzümlü ve lüzumsuz eşya ve servet iddihar etmek ve toplamak değildir. Bilâkis insan his ve mantık ile muttasıf ve medenîuttabi bir mahlûktur. Bu itibarla sa'y onun için hem bir vazife ve hemde bir şereftir. Meslekî faaliyeti, kendi mevcudiyetini idame etmek için bir vasıta değil, aynı zamandada maneviyat ve ahlâkını inkişaf ve tekemmül ettirici bir organdır.

Bunun için rasyonalizasyon yalnız maddi ihtiyaç meselesini hâl ve fasletmez, belki en mühim ve en çetin meselelerden birini halleden müessir bir vasıttadır. Asrımızın en ziyade ihtiyacı olduğu mühim mesele: hayatın yüksek ve iyi yapıcı îman ve kanatlerine rucu etmesindedir. Bu suretle ancak sulhu âmme ve insanın hakiki saadeti temin edilmiş olur.

.....

Bu büyük ve yüksek gayelere erişmek için rasyonalizasyon, kendine tereddüp eden mühim vazifeleri ifa etmekle yalnız sınaî ve hususî iktisat sahasında değil, fakat devletin umumî idaresi sahasında da faydeli ve kıymetli olacaktır.

D. — Kelimenin dar manasile rasyonalizasyon sâyin basit bir teşkilâtı değildir. Noktai nazarımızın en yüksek sebeplerine çıkacak olursak, ve meselenin menşe ve avamini iyice tetkik edip tarafimizi dokümente eden prensiplere kadar uzayacak olursak bizim tarifimiz de rasyonalizasyonu tam ve mükemmel bir surette izah edemez. Bunun için rasyonalizasyon tarifini daha ziyade şumullendirmelidir. Bu taktirde rasyonalizasyonun tatbikat sahasını nazarı itibare alarak bütün teşkilâtı tarife ithal etmelidir.

Şuhâlde rasyonalizasyon yalnız teknik ve iktisadî şerait yaratmaktan ibaret değildir. Belki insanların vazifedar kılındığı hukuk ve vecibelerin istimâl ve ifasını teshil eden diğer siyasî, ahlâkî ve manevî şartları da rasyonalizasyon taratır. Bu hukuk ve vecibeler bütün dünyayı tedvir eden lâyetegayyer kanunlarla insanda vazifelerinin ifasını, mevcudiyetinin tanzimini arzu ve iradesinin izharını temin eder.

Nihayet iyi tanzim edilmiş müşterek bir hayat muhakkak surette eşhasın içtimaî ve iktisadî faaliyetinin teşkil ve tanzimini amirdir. Keyfiyet tabiî mantıka, müsavat ve adalete istinat etmelidir. Zira anarşi devlet müesseseleri ve ilerlemiş bir medeniyetle imtizaç etmez.

Bundan dolayıdır ki kelimenin en vasi manasile rasyonalizasyonun ilk esaslarına en eski zamanlarda tesadüf etmekteyiz. Tarihin muhtelif devirlerindeki sâyin ve hayatı içtimaiyei siyasîye ve hayatı iktisadiyei siyasiyenin teşkilâtı-

nı yakından tetkik etmek çok faideli olacaktır. Bu tetkik neticesinde oğünkü telâkki ile rasyonalizasyon kelimesinin bugünkü ikinci tarifi arasında nedereceye kadar münasebet olduğu ve tarifte isabet edilmiş bulunduğu tezahür eder. Fakat maattessüf bunun tetkiki mevzuumuz haricindedir.

Biz rasyonalizasyonu, insanın faaliyeti iktisadiye ve idariyesinin tanzimi, istilâhının müteradifi bulunması itibarile tetkik edeceğiz. Ve diğer taraftan da devletin bu sahadaki rolünden ve idarede rasyonalizasyonun ne suretle temin edildiğinden bahsedeceğiz.

II. — Rasyonalizasyon sahasında devletin vazifeleri

Devlet kuvvetleri iki noktai nazardan rasyonalizasyon meselesile meşgul olurlar. Devlet kuvvetleri, bir noktai nazardan halkın kendisine tevdi ettiği otoriteyi, zimamdar sıfatile her hangi bir şekilde idare eder. Ve nezaret veya vilâyet organı olmak itibarile her hangi bir şekilde tasarrufda bulunur. Bu organların vazifesi halkın refah menbalarının inkişafını ve idaresini temin etmektir.

Diğer noktai nazardan bu kuvvetler kendilerine tevdi edilen idare bürolarında ve senayi müesseselerinde sarfedilen sa'yin mahiyetini nazarı dikkate alarak, hizmet, teşebbüs ve istihsâl şefleri gibi hareket ederler.

A. — Devlet : Otorite

Devlet, saltai ammenin mümessili ve cemiyet menfaatlarının hamisi, bir kelime ile bir otorite olmak sıfatile umumî işlerde ve bilhassa hususî sanayide rasyonalizasyon meselei mühimmesi hakkında esaslı bir neticeye varmak mecburiyetindedir. Bu fikri, esaslı surette tamik ve melhuz mahzur ve muhassenatı tayin ve tespit etmelidir.

Rasyonalizasyon ile alâkadar mesailin heyeti umumiyesinde yapılacak mufassal ve afakî bir tetkik, rasyonalizasyonun inkâr kabul etmez lüzum ve faidesi, idareyi bu hususta ikna ve tasvipkâr bir vaziyet aldırmağa kâfidir. Bunun için efkârı umumiyeyi tenvir maksadile propagandalar tertip etmek, teşkilât vucuda getirmek, ve nihayet bazı fenni meselelerin tetkiki için laboratuvarlar ve tecrübe istasyonları ihdas etmek lâzımdır.

Binaenaleyh rasyonalizasyonun lüzumu vucubunu yapacağı bilvasıta ve bilâvasıta hareketlerde devlet izah etmelidir.

Fakat biz yalnız burada devletin vasıtasız yaptığı hareketlerinden bahsedeceğiz. Yani devletin rasyonalizasyon sahasındaki faal olan rolünden bir kelime ile, muhtelif âmme hizmetlerine azamî randıman verdirmek için devletin, idare metodlarını tekemmül ettirmesi için ittihaz ettiği tedbirlerden bahsedeceğiz.

B. — Devlet : İdareci ve Sanayici

I. — Umumî mülâhaza

Devlet ve kommün kendi idarelerinde ve kendi teşebbüslerinde sâyin tanzimi hususunda yeni ve gayri muntazır bir takım meselelerin halline memur edilmiştir. Bunları son on senenin tebeddülâtı icap ettirmiş. Ve kuvayi umumiyenin faaliyetine yeni bir tarz vermiştir.

Evvelce otoritelerin vazifeleri icrayı hükümet idi. Halbuki otoriteler bugün idare etmektedirler. Bunun sebebini efkârı siyasiyedeki inkilâplarda ve yahut hükümet sistemlerinin değışmesinde değil, belki hayatı içtimaiye ve hayatı iktisadiyedeki tebeddülde aramalıdır. Diğer taraftan eşhas menafiinin temini, gerek kendi aralarında ve gerek kendilerde cemiyet arasında, müşkilleşmiştir. Nüfusu umumiye tezayyüt etmekte ve halkın köylerden şehre tehacünü kuvvetlenmektedir. Bugün, cemiyetin idaresi için asayiş ve muaveneti umumiyenin temini kâfi gelmemektedir. Fakat bilâkis faaliyeti iktisadiyenin tanzimi bugün için devletlerin en mühim vazifelerindedir.

Binaenaleyh, devlet, hayatı iktisadiyenin faaliyetini tanzim ve rekabetle mücadele edebilmek için sây metotlarını istimâl ve tatbik etmelidir. Şu halde devlet, rasyonalizasyonu, idarelerinde ve teşebbüslerinde tatbikte gecikemez. Zira rasyonalize edilmiş bir sây, eşyanın teknik istihsâlinin ve mübadelesinin, bir kelime ile hayatı iktisadiyenin en mühim bir

amilidir. Rasyonalizasyon her sahada insan faaliyetinin mütehakkim bir kanunu hükmündedir. Ve bu kanun, fikrî ve manevî hareketleri fennî taharrileri idare, san'at ve muaveneti umumiye sahasını idare etmektedir.

Rasyonalizasyon hakkında bugüne kadar materyalistlerin noktai nazarı hakim idi. Ve bu noktai nazara göre rasyonalizasyon esasında malî bir mesele ve bir randıman meselesi idi. Muayyen bir teşebbüsten ne devletin harici münasebeti nede cemiyetin şeraiti içtimaiye ve iktisadiyenin münasebet ve zabıtalı düşülmeksizin azamî kazanç temin etmeğe bakılırdı.

Fakat, yukarıda izah ettiğimiz veçhile bugün rasyonalizasyon, yalnız teknik ve iktisadi saha ile mahdut ve mukayyet değildir. Bugün rasyonalizasyonun içtimai ve ahlâki cephesi vardır. Bir kelime ile insani bir cephesi vardırki hususi iktisat sahasında muhakkak surette bunun nazarı dikkate alınması şarttır.

Devletin ve kommünün umumî idareleri, devlet ve kommün teşebbüsleri, evvel emirde prensibe imtisal etmek mecburiyetindedirler.

Bu prensibe göre insanın her hareketi, insaniyetin ve insan ailesinin yüksek menfaatlerini alâkadar etmeli ve birinci derecede cemiyete faideli olmalıdır. Mahaza «Salüs Popili suprema lex» mütearifesi, bilâkay- düşart tatbik edilecek demek değildir. Filvaki «Res publica» sadece şahıslardan mürekkep bir cemiyettir. Muayyen bir arazideki halkın heyeti mecmuasıdır. Esasen devlet ve kommün, halkın manevi, fikrî ve maddî saadetini temin için ihdas edilmemiştir. Cemiyet kuvvetinin mümessili olan memur vazifesini ifa ve rasyonalizasyona mütemayil olan hareketleri-

ni izhar ederken devlet idarei umumiyesinin kendi kendine mevcut olamayacağını ve kendi kendine harekete geçemeyeceğini ve nihayet kendisi için müesses bulunmadığını hatırlamalı ve her tasarrufundan kalbi müsterih olmalıdır. Nihayet devlet idarei umumiyesinin, şahsın olduğu kadar cemiyetinde menafiini temin için hayatı iktisadiye, maneviye ve fikriyeyi terekki ettiren muğlak bir makinenin muğlak çarklarından başka bir şey olmadığını hatırlamalıdır.

Binaenaleyh hizmet edilecek kendisi olmayıp bilâkis hizmet edilecek vatandaşların mevcut olduğunu ve idarenin ve amme hizmetlerinin teşkilât ve faaliyetinin halkın ve vatandaşın ihtiyacının tatmini için meydana getirildiğini katıyyen unutmamalıdır.

İdarede ve âmme hizmetlerinde rasyonalizasyon iktisadî bir temayül ile tezahür etmektedir. Fakat bunu meselenin heyeti umumiyesi gibi değil belki bir cephesi gibi telekki etmelidir.

Hiç şüphesizki daima ve her yerde tasarruf yapılmalıdır. Ve hatta tasarruf devlet ve kommünler için bir ihtiyaç ve bir lüzumdur. Ve hakikaten ehemmiyetli tasarruflarda yapılabilir. Esasen harpten sonraki zamanı, mahmul bir hale getiren güçlükler, masarifi tenkise teveccühkâr bir vaziyete getirmiştir. Ve bu tasarruf pek doğrudur ve pek psikolojiktir.

Şu cihetin de unutulmaması lâzımdır ki tasarruf demek, bir batna ait bir masrafın diğer bir batna devri demek olmadığı gibi devlete ait veyahut kommüne ait olan masrafın vatandaşa tahmili demek değildir.

.....

Bilâkis tasarruf, bürolar teşkilâtında ve bunların faaliyetleri sahasında yapılacak tadilât ve ıslâhatın neticesi olmalıdır.

Büroların faaliyetleri sahası sistematik yorulmak bilmeyen ve daimî olan sâyilerdir.

Devlet ve komünler için rasyonalize etmek para itibarile «az masrafla» idare etmek demek değildir. Şüphe yok ki az masrafla idarenin çok ehemmiyeti vardır. Fakat bunların vazifeleri bilhassa «iyi idare etmektir».

İdare etmek san'atı birinci plânda idarede tasarrufu emretmez. Her şeyden evvel yapılacak masrafla elde edilecek neticenin münasebetini nazarı dikkate almayı tasarruf amirdir. İşte esasen bu taktirde tasarruf mevkiini işgal eder ve binnetice «iyi idare etmek» «az masrafla idare etmek» istilâhına nispeten taaddül edebilir.

Mademki «iyi idare etmek ve az masrafla idare etmek» tasarruf tahakkuk ettirmek manasına gelmemektedir, şuhâlde devlet müesseselerinde rasyonalizasyon demek bütçelerde sarahatan gösterilen masraflara karşı mücadele etmek demek değildir. Belki devlet müesseselerinde rasyonalizasyonun matmahı nazarı devlet ve kommünler bütçelerinde mevzu olmayup, gerek vatandaşı ve gerek cemiyeti ağır yüklere tabi kılan masrafların ref ve ilgasıdır. Bu masraflar kuvayı umumiyeyi ellerinde tutanların tasarruflarından menbalarını alırlar.

Bu gibi görülmeyen masraflar pek çoktur ve muhtelifdir. Ekseriyetle bundan müşteki olanlar, daha doğrusu bu yükün altında ezilenler bu gibi gözükmeyen masraflara tahammül ettiklerini ispatta izharı acz ederler. Zira bazen, teşebbüs hürriyetinin tahdidi, vakit zıyayı veyahut asayişin mef kudiyeti gibi sezsizce tesirini icra eder.

.....

Bunların cümlesi halkın devletçe işlerini görmek için fazla gidip ve gelmelere sebebiyet verir ve idarenin noksanlığından veya hatasından dolayı vatandaşın sâyi bedelsiz kalır.

Rasyonalizasyon, idarî inkilâp demekse, teşebbüs ve âmme hizmetinin bünyesinde ve idaresinde husule getireceği teknik tadilât ile iktifa edecek değildir. Belki eşhas ile idarenin münasebetleri arasında manevî ve fikrî bir tadilât ve bir yenilik husule getirecektir. Bunu memurun sâyi metodu temin edecektir.

Şuhalde devlet dairelerinin her biri yalnız kendi masraflarını değil, diğer dairelerin ve hatta alâkadar olanların masraflarını da tenkis etmeğe çalışmak suretile aynı gayeye vasıl olmağı temin etmelidir. Ve ancak bu suretlerdir ki hayat daha ziyade kabili tahammül bir hâle gelecektir.

Şu mücmel ve muhtasar izahat devlet ve kommünler teşebbüslerde bürolarındaki sâyin tanziminin ve amme hizmetlerinin ve idarelerinin filî ve serî rasyonalizasyonunu temin için takip olunacak direktifi göstermektedir.

Binaenaleyh her şeyden evvel sâyi o suretle tanzim etmelidir ki vatandaş ile idarenin münasebetleri daha basitleşmiş ve zaman kaybetmenin ve devletle olan münasebetlerinin icap ettirdiği külfet ve masrafları haddî asgariye inmiş ve cemiyetin azası olmak sıfatile devlete karşı olan vazifelerinin ifası kolaylaşmış olsun.

İşte buna idare hizmetinin haricî şekli yani halk ile olan münasebetlerinin rasyonalizasyonu demek istiyoruz. Bu tabire muvazi olarak dahilî rasyonalizasyonda vardırki bu da idarede ve amme hizmetlerinde sâyin tanzim ve icrasından ibarettir.

II. — Haricî rasyonalizasyon yani halk ile olan münasebetlerin rasyonalizasyonu

Haricî rasyonalizasyonun birinci devresi kanun ve nizamların tedvinidir. Zira bu kanun ve nizamlar vatandaşların kendi aralarındaki ve yahut devlet ile kendi aralarındaki münasebetlerin esasını teşkil etmektedir.

A. — Kavanin

Gözden kaçırmamak lâzımdır ki sertlik kanun ve nizamların lâzımı gayri müfarikidir. Bu hususta Alman profesörlerinden Dr Oto diyor ki ; Kanun ve nizamların sıhhat ve adaleti hakkındaki ihtilâflarda zaman ve mekânın ve eşhas şeraitinin pek az hesaba katıldığı görülmektedir. Kanunların tedvininde zahiren görülen bu müsavat şu halde hakikatte ademi müsavata sürüklenmektedir.

İşte bundan dolayıdır ki devlet idareleri rasyonalizasyonunda, yapılacak kanun ve nizamlarda, zaman ve vaziyetin evölüsyonlarını temessül edecek bir yumuşaklık haricen zahir olabilsin. Şayet kanunların tedvininde bu cihet ihmâl edilmişse münasip bir zamanda tadil etmekten korkmamalıdır. Buna mümasil hadiselerde zamanın haksız müddeiyat ve metalibini nazarı dikkate almamak hatasını zinhar irtikâp etmemelidir.

Kanun ve nizamların sert olmasının başka bir tehlikesi daha vardır. Bu mevzuata tecavüz edenler, ekseriya kendi

.....

arzu ve ihtiyarile tabaiyet edenlerden daha fazla himaye görürler. Kat'î olması lâzım gelen nokta, mevzuatın maddeleri olmaktan ziyade, ihtiva ettikleri fikirler ve istihdaf ettikleri gayeler olmalıdır.

Hak mefhumunun, layık ve müstahak olmayanı himaye ettiği mevzzubahs olamazsada, kanunların ruh ve maksadına muvafik olmayan tefsirlere mahal vermemek lâzım gelir. Zira bu suretle hukuk düsturlarının tatbikatında asayışsizlik hükümler olur.

Şuhalde mümkün olduğu kadar sert ve kat'î tariflerden içtinap ve neşrolunacak kanun ve nizamların umumî prensipleri tedvin etmesine dikkat etmek lâzımdır. Bu suretle ikinci derecedeki teferruatın zaman ve vaziyet gibi muhtelif vesilelerle evolüsyonları takip etmelerine müsade edilmiş olur.

Hergünkü hayatın ihtiyaçları nazarı dikkate alınarak ihzar olunacak kanun ve nizamlarda, icrayı otorite ve idare ofislerine mümkün mertebe temas ve bunlardan tenevvür etmek lâzımdır. Zira bunlar hergünkü hayatın müşahede ettikleri ihtiyaçlarını derpiş ederek bu nizamların tedvinine yardım ederler. Diğer taraftan kanunun sert maddelerine tecavüz etmemek kayt ve şartile idare ofislerine ve icrayı otoriteye, zaman ve mekâna cevap verecek kararlar ittihaz etmek salâhiyetini vermelidir.

Devlet idaresi makinesinin müşkilâtsiz işleyebilmesi için tedvin edilecek kanunların behemmehâl vazih ve muhtasar olması şarttır. Muhtasar olmak vasfından mahrum olan bir kanun infîâl ve mukavemet yaratır. Bu vasıf noksanlığından dolayıdırki bazı mühim kanunlar hakikatte hiç bir vakit tatbik edilememişlerdir.

.....

Çünkü ya çok muğlaktır ve yahut pek az memnun edecek bir surette tedvin edilmişirki her an için suüstimale müsaittir.

Kanunun vazih olmaması da tatbik ile mükellef olan memuru esas ve teferruatı tefrikte müşkil mevkie koyar bu şerait altındaki kanun bir kanun değil belki bir kanun taslağından başka bir şey değildir. Belkide göz boyacılığıdır.

İşte bu vuzuhu temin etmek için, muayyen zamanlarda tatbik edilmekte olan kanun ve nizamları gözden geçirmek ve lâzım gelen tadilâtı yapmak tahtı vucuptadır.

Arasına yapılacak bu rötüş kanun ve nizamlar maddelerinin tarzi tahminini islâh edeceği gibi mevcut muğlakiyet ve itnabı giderecektir.

Bu münasebetle hayatın yeni şeraiti nazarı itibare alınarak ne şekilde hukuk düsturları vaz etmenin muvafık olacağını tasrihine şimdilik lüzum görmiyoruz. Yalnız şunu da işaret etmek lâzımdırki elyevm tatbik edilmekte olan kanun ve nizamlar için halkı çok eski kanun ve nizamlar maddelerine müracaat mecburiyetine tahmil etmek, haricî rasyonalizasyonun yani devletin halk ile olan münasebetlerinin rasyonalizasyonu sahasına girer.

Kanunları tedvin eden otoriteler için tehlikeli olan şeyler yalnız kanunlardaki sertlik ve vuzuh noksanlığı değildir. Bunların dikkat etmesi lâzım geldiği diğer bir noktada tedvin edilen kanunların çok olmaması meselesidir.

Vakitsiz, nabemahal, mülâhazasız, nabehengâm ve pratik ihtiyaçları tatmin etmeyen kanunlar daima zararlı tesirler yapar.

.....

İşte otoriteler, idareler, memurlar faidesiz mevzuat tedvin etmekten mümkün mertebe içtinap etmelidir. Ve idarenin yegâne gayesinin bir dost sıfatile vatandaşa muavenet etmek ve işlerinin idaresinde samimi müşavir vaziyetinde olduğunu halka anlatmak ve halkta bu hissi yaratmaktır. Vatandaş bilmelidirki hiç bir şey onun arzusu ve menfaati hilâfına değildir. Ve her türlü formalitelere ve lüzumsuz kanun ve nizamlara riayete icbar edilerek, müşkilât ikâ edilmek istenilmemektedir.

B. — İdarî tasarruflar için bir müddet tayini

İdarenin teknik bir surette icrayı faaliyet edebilmesine matuf tekemmüller kanun ve nizamlarda formüle edilmekle beraber yine geride yapılacak bir çok işler vardır.

İdarî otoriteye ait faaliyetin icrası esnasında zamanın mühim bir rol oynadığı gayri kabili inkâr bir hakikattir. Fakat şu mühim noktayı da gözden kaçırmamalıdırki: cemiyetin menfaatini mucip olan hadiselerde bile memurların sâyini tezyit ederek zamandan tasarruf etmemelidir. Fakat idarenin muhtelif tasarrufları arasındaki müddeti azaltmak daha muvafık ve menfaatlidir. Yani idare işlerinin şevkinde daha kısa müddetler esas ittihaz edilip tespit olunmalıdır.

Hakikaten pek büyük bir haksızlıktır ki, vatandaş mafevk makam nezdinde her hangi bir karara karşı yapacağı bir itirazdan, yahut laalettayin bir müracaattan, zaman ile takyit ve tahdit edilsin. Diğer taraftan otoritelerin bir çok bahanelerle müstediyat ve talepleri sürüncemede bırakmala-

.....

rına ve bir karar ittihaz etmek için aylarca düşünmelerine cevaz verilsin.

Bu suretle hareket idareyi pahalıya mâl etmektedir. Bu şekilde lüzumsuz yere israf edilen zaman, yalnız memurlara değil daha ziyade halka, vatandaşa kaybettirilen zamandır.

C. — Eşhasa yapılması lâzım gelen hörmet

Demokratik bir devlet sisteminde idare kendisinin, halkın hizmetinde olduğunu bilir, işleri muntazaman yapmak ve sevk etmek hususunda elinden gelen her şeyi yapmalıdır.

İdarenin vatandaşa yapılması lâzım gelen hörmet hakkında bir fikri olmalıdır. Her vatandaşın hukuk ve vakarına riayetkâr olmalıdır. Vatandaşın yüksek veya mütevazı şerait altında olması, zengin veya fakir müteneffiz veya mahviyetperver, amele veya fikir işçisi olması işlerinin yapılışında bir fark hususle getirmemelidir.

Amme hizmetlerinin muntazam faaliyetinin idare organlarıyla efrat arasındaki münasebetlerde büyük rol oynadığını izaha lüzum yoktur.

Sây rasyonelize edilirse otoriteler, halkın kendilerine karşı olan mütereddit hissiyatını hiç olmazsa büsbütün dağıtmağa devam edemezler. Bu makamlar, bilhassa zayıf ve mütevazı vatandaşların, esasen bugüne kadar kuvayi umumiye tasarruflarına karşı duydukları hassasiyetin kespi nezaket ve ademî memnuniyetin tezayüt etmesinden korkarlar. Diğer taraftan da bu makamlar uygun ve münasip vasıtalarla

vahi metalibat dermeyan edenlerle mücadele etmekte devam edeceklerdir.

Zira bunlar her türlü vesilelerle, veyahut hukukî imkânlarla, memurlara bin türlü gaile ihdas etmekte ve sâylerini akim bırakmağa sebebiyet vermektedirler. İşte bir tarafın fazla tevehhüm ve cesaretsizliği, diğer tarafın saygısızlık ve küstahlığı, idare ile halk arasında hükümran olması lâzımgelen iyi münasebetlere zarar vermektedir. Bu hareketler sâyin iyi gidişine zarar verdiği gibi cemiyetin muntazaman inkişafına da mani teşkil etmektedir.

D. — İş mahalli ve iş saati

Nihayet halk ile idare münasebetlerinin, rasyonalizasyonlaşması idare edilenlerin ihtiyaçları noktasından iş mahallerinin ve saatlerinin tespitini intaç etmiştir.

1.— İş mahallerine gelince: İş mahallerinin vaziyetindeki ehemmiyet, idarenin her şubesi için aynı değildir. Bir büronun halkın ihtiyacını tatmin noktasından haiz olması lâzımgelen şerait, her ofisin ifa ettiği sâyin mahiyeti itibarile değişmektedir.

İdarenin umumiyet itibarile halkla doğrudan doğruya temas etmiyen bir şubesi «bu şubenin halkla teması, ekseriya muhaberet ile olmasından ve yahutta mafevk bu makam olmasından» merkezî bir vaziyet almak ihtiyacını hissetmez. Halbuki diğer taraftan idare edilenler tarafından daimî surette müracaat edilen bir idare makamının, kolayca takarrup edilen bir mahalde olması kadar tabî bir şey yoktur. Muhtelif idare şubelerinin vazife ve salâhiyetleri meselesind

.....

halk nekadar az tenevvül etmişse maruz kaldıkları müşkilâtın o derece bizar olurlar.

Binaenaleyh herhangi bir surette birbirlerini itmam ve ikmâl eden idare şubelerinin «kalabalık bir kütle tarafından müracaat ediliyorsa» mantıkan aynı mahalde toplu bulunmaları lâzım geldiği prensipine riayet etmek lâzımdır. Zira halk vakit zayi etmeden ihtiyacını tatmin edebilmelidir.

Bu münasebetle muhtelif idare şubelerinin vazife ve salâhiyetleri hakkında doğru malûmat ve izahat verebilecek istihbarat merkez büroları ihdasının nekadar faideli olacağı izahtan varestedir.

Burada yalnız, tam ve işine yarayacak bir izahat almak dolaysile zamanını tasarruf edecek olan idare edilenin, memnuniyetini kaydetmekle iktifa etmelidir. Belki bazı menafii umumiyeye hadim müessesatın matlup derecede faaliyet ibraz ve hizmet edememesi belkide bu müessesatın mevcudiyetinden bihaber olunmasından ileri gelmektedir.

2. Fabrika ve mağazaların idare bürolarile aynı zamanda, kapanmasının tecrübe edilmiş mahzurları vardır.

İstihdam edilene kadar istihdam edende, günün ortasında ve faaliyetleri esnasında herhangi bir işten dolayı devlet veya kommün bürolarına isbatı vücut mecburiyetinden müştekildir. İşte böyle milyonlarca mesai saatlerinden millî iktisat mahrum kalmaktadır.

Eğer halkın ihtiyacını tatmin ile mükellef olan devlet veya kommün, büro saatlerini halkın mutad mesai saatleri haricinde tespit edecek olsa bu ibdia vatandaşla idarei umumiye münasebetlerinin bir nevi rasyonalizasyonu demek olacaktır. Ve halkın büyük bir kısmı tarafından memnuniyetle

karşılacaktır. Böyle bir tedbir halkın menafiine yardım ettiği kadar otoritelerinde menfaatlarını temin eder.

III. — Dahilî Rasyonalizasyon

İdarede sâyin iyi bir surette ifa edebilmesine en uygun tarzın ne olduğunu ve say için ne gibi bir teşkilât yapılması lâzım geldiğini araştırmalıdır. Tespit olunacak tarzın evveleminde, hakiki ve samimi bir şekilde tenkidi mucip olan noksanların itmasını, ve devlet amme hizmetlerinin randımanını tezyit etmesi lâzımdır. Dahilî rasyonalizasyondaki sâyin iyi bir usule rabtı, vatandaşın ihtiyacını tatmin etmek üzere idarenin faaliyeti hâriciyesinde tatbik edilen usul kadar mühimdir. Bu da, teknik münasebetlerle, idarenin ve amme hizmetlerinin en iyi teşkilâta mazhar olmasile mümkündür. Dahilî rasyonalizasyona sistematik bir şekilde şuru edilmek istenirse, evvelâ istihsâl usullerini basitleştirmek veya yeniden tanzim etmek lâzımdır. Yani istihdaf edilen gayeye vasıl olmak için en muvafık sây metodlarını kabul etmek lâzımdır.

Teşebbüs veya hizmetin muhtelif unsurları iktisadî teşkilâta, yani dahilî rasyonalizasyona tabî, ve yahut sây metodları islâh edilmek istenirse muhakkak surette bunda en büyük âmil olacak memur da nazarı dikkate alınmalıdır. «Evvelâ bunun seçilmesi, şahsî ehliyetlere nazaran bunlardan bihakkin istifade edilmesi, memurine muamele etmek usuli, mesai saatinin taksimi, hıfzıssiha ve sair meseleler nazarı dikkate alınmalıdır». Gösterilecek ihtimamdan mada çalışılacak mahallin intihabına, yardımcı vasıtlara «eşya ve makine» kullanılacak alât ve edevata «büro furnitürleri ve matbualara» dikkat etmek lâzımdır.

A. — Hizmet teşkilâtının basitleştirilmesi

Âmme hizmetlerinin maruz kaldıkları en büyük müşkilât veya hatalar bunların tabi oldukları meratip beliyesinden ileri gelmektedir. Ve bundan dolayıdır ki idare makinesinin işlemesi devlete pahalıya mâl olmaktadır. Yine bundan değildirki, salâhiyet meselesinin, bir çok makamlar arasında taksim edilmesinden dolâyı amme hizmetleri, ihtiyacı bihakkın tatmin etmemekte ve bir çok zamanlar kaybedilmektedir.

Diğer taraftan vatandaşa ait hatta bazen en ehemmiyetsiz ve basit işlerin hallinde bile konulan zaman halkı iz'aç etmektedir. Şuhâlde amme hizmetinin idarî ve teknik şekilde rasyonalize edilmesi için en esaslı şart, hizmeti terkip eden muhtelif unsurlara uygun bir tarz vermek için bir birlerde imtizaç ettirmek suretile basitleştirilmesidir.

Bu vadide yapılacak reform mümkün olduğu kadar yüksek vazifeler adedini azaltmak, aynı mahiyette olan vazifeleri tevhit etmek, fırsat düştükçe orta derecede makamları ilga etmekten ibarettir. Bu suretle lüzumsuz yere dosyaların gelip gitmelerine nihayet verilir. Ve kırtasiyecilikteki suistimâl biter ve noktai nazar taatisinden yazıdan ziyade telefona ehemmiyet verilir.

Amme hizmetlerinde bu şekilde yapılacak teşkilât derhal ikinci derecede olan memurlara salâhiyet verir ve mesuliyetlerini arttırır, şube ve kısım amirlerinin iptidai vazifeleri azalır ve bu suretle ellerinde işler teraküm etmez.

Yukarda zikredilen tadilâtle iktifa edilmemelidir. Yalnız amirlerin adedinin azaltılması kâfi değildir. Rasyonalizasyon, amme hizmetlerinin diğer sahalarına sirayet etmelidir. Muhtelif idarelerin teşekkülü hususiyetleri müsait oldukça, evrak kalemleri, evrak memurları ve sair diğer tevhide müsait daireler birleştirilmeli, müşterek muhaberat ve terceme daireleri tesis edilmelidir. Muhasebe umuru temerküz ettirilmeli ve muhtelif kütüphaneler tevhit edilmelidir.

B. — Say metotlarının rasyonel bir şekilde teşkili

Birçok âmme hizmetlerinde ve idarelerde sây metotlarının bir noktaya kadar rasyonalize edilmesi lâzımdır. Velev bugünkü teşkilât herhangi sebepten dolayı ipka edilmek istense bile yine bazı tadilât yapmak mecburiyeti vardır.

1 — Evvelâ evrak kaydından bahsedelim. Herkesçe malûmdur ki evrak kaydı meselesi, bir idarenin teşkilâtı nüvesidir. Fakat yine herkes bilirki maatteessüf bu iş gayet fena bir şekilde yapılmaktadır. Evrak kaydının daha iktisadî bir tarzda yapılmasının ve asrı bir idarenin haklı taleplerini infaz edebilmesinin neye mütevakıf olduğunu izah edelim. Mümkün olabildiği kadar müdüriyetlerde, şube ve kısımlarda evrak bürolarını tevhit etmek ve evrak kaydı usulünü yine mümkün olduğu kadar aynı sistemde tatbik etmektir. Her dairede ayrı ayrı evrak kaydı usulu ve tarzı mevzuubahs olamaz. Ve bu hususta aynı formül tatbik edilmelidir. Bundan başka büyük, masraflı ve yorucu defterler yerine fiş usulu ikame edilmeli ve desimâl sistemi tatbik olunmalıdır.

.....

Bu usullerin tatbikinde bir evrak, iki veya daha ziyade daire, şube, kısım tarafından kaydedilmek ve vakit işgal etmek mecburiyetinden kurtulur. Bu suretle evrak daha çabuk bulunur. Dosya numaraları da evrak numaralarına tabiatile tetabuk edecektir.

2 — Evrak sevketme meselesinin de ne kadar zaman kaybettiği herkesin malûmudur. Bu vazifesinde umumî evrak bürosuna rabtedilmesi çok mühimdir. Memurların daireden daireye evrak taşıması veya amirlere imza için kâğıt götürüp vakit kaybetmesine asrî devletler idaresinde az tesadûf edilen şeylerdendir.

3 — Muhasebe idarelerinde muhtelif defter tutması sistemi tufandan kalma bir sistemdir. Bu hususta asrî bir muhasebe teşkilâtı yapılmalı ve şube ve kısımları lâğvedilip muamelâtı temerküz ettirmelidir. Bu hususta en iktisadî usul herhangi bir tediyatı doğrudan doğruya hâzinenin çekler mukabilinde tediyesi şeklindedir. Eski muhasebe usulünün henüz devlet dairelerinden kalkamayan mücellet defterleri, yerlerini muhakkak surette yapışık olmayan sahifeli defterlere terk etmelidir.

4 — Tercüme, beyaz ve imlâ bürolarını tetkik edelim. Birçok, müdüriyet ve kısım ve şubelerde büyük memurlar yani amirler ki bunlar fikren çalışmak mecburiyetindedirler ve en çok ücret alanlardır, bazen müsveddeleri ve tercümeleri kendileri yapmak mecburiyetinde kalmaktadırlar. İhtisas ve temerküz devrinde bu gibi vaziyetlere şahit olmak lâzımdır.

Bu itibarla bu gibi işleri başarabilecek bir iki memurdan mürekkep bir daire, bir şube, bir kısım vücade getirerek bütün müsveddeleri, bütün tercümeleri ve bütün tebyizleri orada yaptırmalıdır. Aynen veya pek küçük bir tadilatla alâ-

.....

kadarana gönderilecek mektup ve tezkere veya tahrirat için formüller meydana getirmeli ve bunlar gönderilmelidir.

Muhaberat sâynini azaltacak diğer bir vasıtada vasi miktarda telefonda istifade etmektir. Telefon, idare makinesinin faaliyetini hayliden haylıya azaltır ve basitleştirir.

Basitleştirme, ve zamandan tesarruf mütekabil bir tesir yapacaktır. Ve bundan her iki taraf, idare de ve vatandaş da memnun olacaktır.

Sâyin ifasında vesaike istinat ettirme usulü de pek mühim bir rol oynamaktadır. Muayyen bir mesele hakkında bir rapor tanzim etmek, bir teknik hazırlamak, bir kanun veya bir nizam maddesi zikretmek için hiç şüphe yoktur ki vesaike istinat ettirme usulüne müracaat edilecektir. Zira ancak bu suretle yapılacak rapor veya tetkike emniyet edilebilir. Bunun için vesikalar elifbe sırasile ve bir mecelle vaziyetinde ihzar edilmiş bulunmalıdır.

5 — Say metodlarının rasyonalizasyonunda, istihbarat dairesi ve kütüphane tesis ve teşkili de bugün mühim rol oynamaktadır.

Bu gibi bir amme hizmetinin kusursuz bir hâlde icrayı faaliyet edebilmesi için bu dairelerde tam bir merkeziyet tesis etmelidir. Bu gibi dairelere bu hususta imtiyaz verilmesi kat'iyen doğru değildir. Bu gibi hizmetlerle muvazzaf olan memurlar yevmi veya mevkut gazetelerin gelmesini tanzim edecekleri gibi gazetelerin alâka tevhit eden makale veya havadislerini birer hususî fiş üzerine çıkartacaklardır. Gazetelerin neşrettikleri ihşai malûmat bir kelime ile dairelerini alâkadar eden herşeyi alacaklardır. Bu fişler desimâl sistemi altında ihzar edilecektir. Her hangi bir malûmat alınmak istenildiği taktirde hemen kütüphaneye ve yahut istihbarat do-

.....

syasına müracaat edip, en asgarî bir müddet zarfında istenilen malûmat alınır. Böyle bir dairenin ademî vücudu vesaika istinaden tetkikat yapacak memurların zamanını kaybettireceği gibi sarfedeceği zaman itibarile devleti de daha çok masraf ihtiyarına mecbur bırakacaktır.

6 — Rasyonalizasyonun henüz faaliyete geçmediği bir sahada, devlete lüzumu olan her türlü levazım ve alât ve edevatın satın alma sahasıdır. Yine tecrübe ile sabittir ki bu sahada da temerküz çok iktisadidir. Levazım ve alât ve edevat merkezi ihdas ederek her daire, her şube veya her kısmın istediği şekilde ve tarzda alış ve veriş yapmasile her türlü muhassenat ve faide elde edileceği muhakkaktır. Binaenaleyh idarelerde lüzumu olan her şey devlet toptan almalı ve ihtiyacı olan şubelere tevzi etmelidir.

C. — Rasyonalizasyon ve memurlar

Bidayette izahettiğimiz veçhile rasyonalizasyon memurlara kadar şumul peyda etmelidir, insan hususî bir dikkatin müstenidünileyhi olmaya istihkakı vardır. Ve her biri lâyük olduğu makama getirilmelidir.

Hizmetlerin iyi bir tarzda ceryan edebilmesi için en esash noktalar : Memurların intihap tarzı, teşekkülleri, anları istihdam etme usulleri, cümhurîyete ve hükümete karşı vaz ve hareketleri, bir kelime ile mevcut mevzuatla istinaslarıdır.

Devlet ve cemiyetin pek aşikâr olan menfaatlerindendir ki müstahdemleri yani idarenin ve kuvayı umumiyenin mümessileri, ister birinci ve ister ikinci, veya üçüncü silsilei meratipte bulunsunlar, temsil ettikleri makamların şeref ve iti-

madını haiz bulunsunlar ve vatandaşlara bunları telkin etsinler. Bunların vazifeleri vatandaşlarına sadakat ve samimiyetle hizmet etmek ve faydeli olmaktır.

1 — Namzetlerin intihabındaki esaslı şart memur olmak için lüzumu olan ehliyeti haiz olup olmaması meselesidir.

Psikoteknik, bir gencin şu veya bu mevkiî işgal etmeğe ehliyeti olup, olmadığını tayin eder. Sertifika ve şahadetnamelerin kendisi hakkında lâzım gelen bilgi malûmatını verir. Sıhhiye dairesi de kendisinin ahvali vücudiyesini tespit edecektir. Karakterindeki hususiyet, ve fikrî ehliyetinde nazarı dikkate alınmalıdır. Diğer taraftan mutevassıt kabiliyette olan gençleride azim ve hüsnü niyetle gayeye vasıl olmaları ihtimaline binaen bunlarında meslekten uzaklaştırılmaması lâzımdır.

Bilâkis hareketleri itibarile müteredit, kavgacı, kurnaz ve memnun olmayan namzetler meslekten uzaklaştırılmalıdır. Zira bunlar amme hizmetlerine, ifasından beklenen neticeyi verdiremezler. Namzetlerin iyi bir tâli tahsil gördükten sonra yüksek tahsillerini ikmâl etmiş olmaları yine idarenin matlup şekilde yürümesi noktasından şarttır.

2 — Memurların tayini veyahut intihap meselesininde bir ehemmiyeti mahsusası vardır, fakat bu meselenin teferruatına girişmek mevzuumuz haricindedir.

3.— Terfî ve terakki meselesi. Bu mesele de kıdemden ziyade memurun tahsili nazarı dikkate alınmalıdır. Muayyen bir idarede mafevk makamı işgal için ehil, mutahassis, müstait, ve lâzım gelen otoriteyi haiz memur varken idareye yabancı birinin getirilmemesi idare ve rasyonalizasyon siyaseti icabındadır. Bu şekil hareket, sâyin faaliyetini artırdığı gibi istihsâli de tazif eder. Zira bu şerait altında bulunan memur-

run randımanı her hâlde pek çok fazla olacaktır. Yoksa bir çok seneler terfi etmek için sırasını, mütevekkilâne bekliyen bir memurdan edilecek istifade mahduttur ve rasyonalizme muhaliftir.

4 — Salâhiyet ve sâyin taksimide rasyonalize edilmesi lâzım gelen meselelerdendir.

İdare ve amme hizmetlerinin ifasındaki noksanlardan biride, maatteessüf bazı memuların salâhiyet meselesine dört elle sarılmış bulunmaları bu hususta diğerleri lehine hatta en küçük bir fedakârlık yapmak istememeleridir. Salâhiyet hususundaki bu kıskançlıklarını, madunları hakkında hissetmelerinden dolâyı küçük memurların tasarruflarında ve halk ile temaslarında şahsi teşebbüs kalmamaktadır.

Amirler kat'iyen bu şekilde hareket etmemelidir. Bu tarz, bu sistem, sây zevkini baltalar. Teşebbüsü şahsiyeti öldürür ve memurda mesuliyet hissini giderir.

Bundan dolayı mutavassıt ve küçük uzuvları da serbestii hareket temin etmelidir ki, idare makinesinin faaliyetine iştirak eden azalarda da şahsi teşebbüssün zevki ve icraat ve faaliyetin mesuliyeti görülsün.

Rasyonalizasyon kaidelerine muhalif olmamak ve mübalağalı bulunmamak şartile sâyin ve vazifenin taksimi daha ileriye götürülmemelidir. İyi düşünülmüş bir planla, idarede yapılacak işler, akilâne ve müdebbirane bir tarzda taksim edilecek olursa sâyin istihsalinde fazlalık muhakkaktır.

Diğer taraftan da böyle muntazam çalışan idare makinesindeki istihsal fazlalığında insan sâyide az olacaktır.

Karmakarışık işlerin yapılmasına, konulacak sây çok olur. Ve istihsâl neticesi az olur. Muntazam işlerin yapıl-

masına konulacak say az olur ve istihsâl neticesi, çok olur. Yalnız devlet içinde küçük devletler meydana getirmemelidir. Bütün küçük hizmetler arasında sıkı bir irtibat bulunmalı ve bunlar büyük amme hizmetinin esasını teşkil etmelidir. Bir kelime ile makinenin küçük kısımları büyük makineyi teşkil etmelidir.

5 — Diğer taraftan idarenin vazifesi de memurların manevî evsafını, fikrî ve meslekî ve maddî ehliyetlerini muhafaza etmelerine nezaret etmektedir. Bunların tenakus etmeyüp bilâkis inkişaf etmesini temin etmelidir.

6 — Amirle memur arasında gayri kabili içtinap bir münasebet daha temin edilmelidir ki bu da birbirlerine müteakabil bir emniyet ve itimat beslemeleri ve fikrî münasebet ve anlaşmaları kuvvetli olsun. Tesanüt, birbirlerine muavenet ve arkadaşlık hisleri muhtelif hizmet ve idare uzuvlarında bulunan memurlar da hakim olmalıdır.

Devletin en ziyade dikkat edeceği bir nokta ve ehemmiyet vereceği bir mesele yani rasyonalize etmesi lâzım gelen bir hakikatte, halkın idareye ve uzuvlarına itimadını kazanmaktır. İşte bu hissin halkta uyanmasını, kökleşmesini temin edecek memurun şahsi evsaf ve meziyetleridir. Memur, halkı devlete yaklaştırmağa veyahut halkı devletten uzaklaştırmağa saik olacaktır, idare makinesine kırtasiyecilikteki sertlik ve gücendirme hakim olduğu anda ki kanunların tatbikatında mücadeleler, tefsirler ve güçlükler başlar — halkın devlet müesseselerine olan itimadı tezelzül eder. Bhusus memurların kanunsuzlukları ve tarafgirlikleri vatandaşın mukaddes olan haklarını iptal edici mahiyette olursa devletle vatandaşlar arasında uzaklık ve ikilik başlamıştır.

7 — Tatil ve yevmî mesai saatlerine gelince : bu mühim mesele ile meşgul olmak lâzımdır. Bunlarıda yeni ve rasyonel

.....

prinsiplerle telif etmelidir. İngiliz sistemindeki yevmi mesai saatlerinin taksimi haftada beş gün çalama tarzının muvafık olup olmadığı tetkik edilmelidir.

D. — Hizmet mahalleri, eşya ve makine

Bir idare hizmetinin ve yahut sınaî bir teşebbüsün iktisadi randımanı yalnız bu vazifeyi ifa eden memurun ehliyet, zihniyet ve kabiliyetine tabi değildir. Belki aynı zamanda da hizmet mahallinin intihabı, bu mahallin vaziyeti, manzarası, şeraiti sıhhiyeye mutabakatı ve ihtiva ettiği mütememmim eşyalar meselelerinin de bu randımanda mühim tesir ve rolü vardır.

1 — Hiç şüphesizki lüks mevzuubahs değildir. Bilâkis hizmet mahalleri aydınlık, güneşli, havadar ve rahat olmalıdır. İyi tenvir edilmiş olmasına, asansör, telefon, zil ve sairenin iyi işler bulunmasına itina edilmelidir.

İzahtan müstağnidir ki, intihap olunacak hizmet mahallerinin nispeten, şehrin nüfusu kesir olan taraflara kurbeiyeti olmalı ve muntazam yol bulunmalı ve vesaiti nakliye merkezi olmalıdır.

2 — Hizmet ifasına nispeten alâkadar olacak eşya ve levazımâtın gayeyi temin edecek bir pratiklikte olması lâzımdır.

Hizmet mahallerinde lüzumu derkâr bulunacak eşyanın mevcut olması da şarttır.

3 — Bürolarda makinelere ve makineli vasıtalara çok ehemmiyet vermeli ve mümkün olduğu kadar makine istimalini ziyadeleştirmelidir. Bu ziyadeleştirme keyfiyeti hiç bir zaman mübalağalı olmamalıdır. Ve makine alınırken düşünülecek yegâne nokta: makine almağa lüzumu kati var mıdır ? Ve bunun istimali, neticeyi yani istihsâli rasyonalize edecek midir ?

Polikopiler, ektograflar ve ofset (matbu olan bir yazıyı çoğaltan makine) makineleri rasyonalizasyon fikrile idarede çok istimâl edilmektedir, idarelerde rasyonalizasyon fikrinin tatbikatile taammüm eden bir makine de hesap makineleridir.

Makine hususunda rasyonalizasyon takip ettiği yegâne gaye, insanın kıymetli sâyni israf etmemek şart ve kaydile makineyi kullanmaktır .

Makineyi kullanmak diğer cihetten insanın az yorulmasında intaç etmektedir. Netekim istastik fişlerinin tasnifinde kullanılan Powers makinelerinde olduğu gibi.

C. — Levazım, alât ve edevatın satın alması ve normalizasyonu

1.— Satın almaların bir yerde teksif olunması lüzumundan bahsettik, ilâveten diyelim ki ekseri memleketlerde şimendüferler idaresi posta ve telgraf ve sair idareler ihtiyaçları olan mâlzeme ve alât ve edevatı muayyen satın alma mer-

kezlerinden tedarik ederler. Bu merkezler idareye lüzumu olan bütün makineleri, malzemeyi, tetkik, muayene ve tecrübe ederler. Ve neticeci tetkikatta en pratik olanlar tercih ve tamim edilir. Bu merkezler, toptan satın alma ile, devlete maddî menfaatlar temin ederler. Binaenaleyh daireler bu şekilde hareket ettikleri taktirde rasyonel hareket etmiş olurlar.

2. — Normalizasyon:

Normalizasyondan maksat her gün lüzumu olan her nevi eşyada muayyen bir form, bir tip kabulüdür. Normalizasyonun gayesi yeknasaklığı temin etmektir. Normalizasyon gerek sınaî, ticaretin, idarenin ihtiyacını tatmin edecek bütün eşyaya tatbik edilebilir. Ve tatbik edilmelidir.

Normalizasyon, yani kullanılacak eşyada yeknasaklık, her şeyin hacim ve mesahasını küçültür ve istihsâlde ve istihlâkte hem tasarrufu ve hemde maliyet fiatının tenzilini temin eder.

Meselâ, kâğıt üzerinde normalizasyonun tatbiki ile kâğıt masrafı azaldığı gibi, yeknasak bir ebât kabul edildiği hâlde yan taraflarda kalan boşluklar tasarruf edilmiş olur. Diğer taraftan küçük formadaki kâğıtlara küçük harflerle yazılması keyfiyeti aynı zamanda tabı masrafında azaltır. Tabîî, kâğıdın, cinsinin normalizasyonu da ebâdının normalizasyonu kadar ehemmiyetlidir.

İşte bu husustaki normalizasyonda rasyonelizasyondur.

.....

**Rasyonalizasyonun muhassenat
ve mahzurları**

Muhassenat.

Bugün için rasyonalizasyonun muhassenetında hiç şüphe yoktur.

a — Sâyi tesri ve istihsali tezyit eder.

Rasyonalizasyonun en ehemmiyetli muhassenatı sâyi tesri etmesidir. Bu suretle sâyin neticesi ziyadeleşir çünkü işler daha süratle görülmektedir.

Hasılat vermek kabiliyetinin ziyadeleşmesi hem memurun maddî ve fikrî kuvvetlerinde müşahede edilir ve hem de istihdam edenin mâlî ve teknik menabiinde görülür.

b — Memur üzerinde akisler ve tesirler yapar.

Rasyonalizasyonun memurlar üzerinde iki tesiri vardır. Bir taraftan sâyi kolaylaştırır, diğer taraftan da memur adedinin azaltılmasını temin eder.

I. — Sâyin kolaylandırılması

Sihhat meselelerinin icabatı nazarı dikkate alınarak sây mahallerinin islâhı, her türlü fazla hareket ve el emeklerinden içtinap etmek şartile, istihsâl metodlarının sadeleş-

.....

tirilmesi, mümkün mertebe fazla makine ve alât istimâli, sâyin iyi anlaşılmiş şekilde tahsis ve tevzii ile say kolaylaşır. İşte bu şerait altında gerek memur ve gerek amele az efor ve zahmet sarfile ve daha az bir zamanda vazife veya işini yapar. Bu suretle işine daha ziyade alâkadar olur. Ve memnuyite duyar. Diğer taraftan da sıhhi şeraitin islahı sıhhati üzerine iyi akisler yapacaktır.

Bu şerait altında iyi anlaşılmiş ve iyi tatbik edilen bir rasyonalizasyon hakiki bir tarakkii iştimai teşkil eder. Rasyonalizasyon luzumsuz bir ameliyeden ve say ile idamei hayat mecburiyetinde kalanların sınırlarını insafsızca gerginleten mevcudiyet mücadelesinin huşunetinden kurtararak hayatı daha hoş kılmağa yardım eder.

3. — Memur adedinin azaltılması

Rasyonalizasyon reformu daha başka bir netice verecektir ki o da aynı sây programını muhafaza ve tatbik etmekle beraber memur adedinin azaltılmasını teminetmesidir. Şuhalde mantıkan rasyonalizasyon memur adedinin azaltılmasını intaç edecek ve yahut hiç olmazsa ziyadeleşmesine mani olacaktır.

Meselâ :

İsviçrede levazım ve alât tedariki, merkezileştirildikten ve matbua istimaline başlandıktan sonra ki bu suretle sây iyi bir şekilde tevzi edilmiş ve hizmetler iyi tanzim edilmiştir, memurların sây neticeleri ziyadeleşmiş ve daha çok olan işle daha az memurla görülmüştür.

.....

Filhakika 1925 senesinde 91.000 evrak sevk edildiği halde aynı memurlarla 1926 senesinde 132.000 ve 1928 senesinde 162.000 evrak ve paket sevk edilmiştir. Yine 1924 senesinde İsviçre şimendöfer idaresinde 26 müdür ve 52 şube amiri varken yapılan rasyonalizasyon sayesinde müdürlerin adedi altıya ve amirlerin adedi 22 ye indirilmiştir. Ve hakiki bir rasyonalizasyon tatbik edildiği halde bürolarda yapılacak tadilat ve teşkilât neticesinde aynı hizmetler görülmek şartile memurlar adedinin 405 e indirilebileceği tahmin edilmektedir.

Fakat bu teşkilât bu kadar cezri bir surette yapılmamıştır. Belki Devletin dahili siyaseti buna mani olmuştur.

İsviçrede de yapılan tetkikat neticesinde şimendöferleri işleten memurların adedi 1920 senesinde 38.760 iken 1927 senesinde güzergâh % 56,2 ziyadeleştiği halde memur adedi 33.450 e inmiştir ki, bu suretle 5303 kişi kadrodan çıkartılmıştır. Güzergâhın % 56,2 ziyadeleşmesine ve sây saatlerini tenzil eden kanunun % 15 derecesinde icrayı tesir etmesine rağmen bu hizmet 5303 kişi noksanile görülebilmektedir. Yani sayı azaltılmıştır.

Yapılan hakiki hesaplar ispat etmiştir ki, her ihtimâl nazarı dikkate alınmak şartile 1920 senesine nazaran 1927 senesinde 9300 memur noksanile İsviçre şimendöferleri çalışmıştır. Filvaki bunda şimendöferlerin bir kısmının elektrikleştirilmesinin tesiri varsa da asıl en büyük rolü oynayan teşkilât ve işletmenin rasyonalize edilmesidir.

Diğer taraftan posta ve telgraf dairesinde yapılan tetkikatta 1928 senesinde posta memurları adedi 1920 senesine nazaran 1282 kişi, yani % 7,6 noksan idi. 1920 senesi 31 Kânunuevvelinde 16873 memur varken 1928 senesi 31 kâ-

.....

nunuevvelindeki mevcut 15591 dir. Telgraf ve telefon idaresinde ise 1920 Senesinin 31 kânunuevvelinde 7143 memur varken 1928 senesi 31 kânunuevvelinde 4947 memur kalmıştır. Şu hade memur adedinde yapılan tasarruf 2196 memurdur ki mevcuda nazaran % 31 dir. Halbuki güzergâh ziyadeleşdiği gibi, posta otomobil servisinin ihtiasında bu yeni kısımda yeni memurlar istihdamını icap ettirmiştir.

C. — Tasarruf

Sâyin tesrii, az kuvvet sarfı, sâyin kolaylaştırılması, istihsâlin tezeyüdü bütün bu neticeler rasyonalizasyonun tasarruf mefhum ve gayesile vucuda gelmektedir. Vakti kazanmak, külfeti azaltmak, mâlzeme ve alâti edevat istimâlini haddi asgariye indirmek bunların hepsi parada tasarruf ile ifade edilir .

Bir kaç misâl bunları izah etmeğe kâfidir.

İsviçre hükümeti, şimendüferler idaresinin senevi masarifini, idare makinesinde yaptığı basitleştirme ve teşkilâta yaptığı tasarrufla 5.100.000 İsviçre frangı olarak tahmin etmişti. Halbuki memurların masarifinde, meclisi idare azalarının adedinde ve nihayet antiretyen ve atelya masraflarile, faizlerdeki tenezzülden dolayı bu yekûn 4.420.000 franga düşmüştürki senevi 650.000 İsviçre frangı tasarruf etmiştir. İşte rasyonalizasyonun müsbet ve aşikâr bir neticesi.

Mahaza İsviçre devleti bu neticenin hükümet lehine daha ziyade inkişaf edeceğine emindir.

.....

Tek bir hadise rasyonalizasyonun «kâğıtların cins ve formasının normalizasyonu itibarile» temin ettiği mâlî ve İktisadî neticenin ehemmiyetini isbata kâfidir. Netekim bu tedbir, gerek kâğıt fabrikasyonunu ve gerek istimâlini, o kadar basitleştirmişki İsveçre devleti şimendüferlerinde ve posta ve telgraf idaresinde bu hususta senevi on binlerce frank tasarruf etmektedir.

Diğer taraftan kâğıt formalarının normalizasyonu da devlete mühim miktarda tasarruf temin etmektedir. Şunu da ilâve etmek lâzımdırki Alamanyada sırf kâğıtlar formalarının normalize edilmesi Alamanya Devletine senevî iki milyar Mark temin etmektedir.

Devlete lüzumu olan malzeme, alât, edevat, yazı makinesi ve sairinin bir merkezden alınmasına başlanıldığı tarihten beri İsviçre devletine bu tarzı iştirâ senevî yüzbinlerce Frank kazandırmıştır. Netekim bu merkezin tarihi tesisi olan 1926 senesinden itibaren üç sene zarfında devlet bu hususta bir buçuk milyon Frank tasarruf etmiştir.

B. — Mahzurları

Rasyonalizasyonun yalnız muhassenat ve faidesi olduğunu iddia etmek doğru değildir. Yukarıda izah ettiğimiz veçhile bunun mahzurları ve tehlikeleride vardır. Yalnız kuvayı umumîye bu mahzulalara tetbirler ittihaz etmek ve yahut tehlikeleri bertaraf etmek vazifesile mükelleftir. Rasyonalizasyona muhalif alanların noktai nazarlarına göre rasyonalizasyon, hatta heyeti umumîyesi itibarile bile beşerin fikrine ve telakkisine mübayindir. Rasyonalizasyon, sây fırsatlarını haylıdan haylıya indirir ve bu suretle bir kısım insanın iş-

siz kalmasını intaç eder. Rasyonalizasyon, istihsale, satışa ve eşyanın istimaline tatbik edildiği taktirde bazı mevadın birleşmesini, tevhit edilmesini, bazı formların yeknasaklığını, velhâsıl eşyanın nevi ve cinsini, menfaati aleyhine her şeyi monoton, yeknasak ve müsavi kılmaya mütemayildir. Fakat böyle her şeyi haddinden fazla müsavi kılan rasyonalizasyona, insanın mefkûresi sevk tabîi ile isyan etmektedir.

Esasen mekûlât, istihsali ve istihlâki, mevadî sahasında rasyonalizasyonun da imkânı tatbikatta daha ziyade mahdut bir şekilde kalacaktır.

Nasılki tagaddinin fizyolojik neticesinde, maddeî gıdaiyye kana geçmektedir, ve bu maddenin nevi ve cinsinin insanın sıhhat ve mevcudiyeti üzerinde bir ehemmiyeti vardır, lâaleytayin istihlâk edilecek emteanın, eşyanın nevi ve cinsi de birinci derecede ehemmiyete alınacak meşelerdendir. Bunun fiyatının miktarı, ancak ikinci derecede gelir. Hayat ve sıhhatimiz monoton ve üniform bir telebbüs, iskân ve eşyalanma tarzlarıyla imtizaç edemez, içmek ye yemek insanın dünyada mevcut olmasının yegâne sebebi değildir. Elbise ve mekân bizi yalnız haricin noksan sıcaklığından muhafaza etmekle iktifa etmektedir.

Rasyonalizasyon aleyhine sertedilen muhalif noktayı nazarların bir kısmında bir çok hakikatlar mevcut olduğunu samimiyetle itiraf etmek lâzımdır.

Hiç şüphesizki idare sahasında rasyonalizasyonun mutassıf olduğu vasıflar eşyanın istihsali sahasındaki vasıflardan büsbütün başkadır.

Rasyonalizasyon her şeyi maddî kılmak, vatandaş hayatının tarzını gayrı kabili tahammül bir monotonluğa sevk etmek, maniasız inkişaf etmesi tabîi olan vatandaş hukukunu

ve hürriyetini tahtit etmek, müstakbel fikrî ve manevî evolüsiyonun aleyhine olarak teşebbüs ve ibda fikirlerini baltalamak tehtidinde bulunmaz. Yalnız devlet ve kommün, idare hizmetlerinin had ve mübalağalı bir surette rasyonalizasyonu, rasyonalizasyon mefhumunun büsbütün makûs olan bir neticeye varmaması rasyonalizasyondan beklenen tarakki gayeleri, cemiyet için endişeli bir vaziyet ihtas etmemesi için mütayakkız hareket etmelidir.

Bu bapta bir kaç mülâhaza sertetmek faideden hali değildir.

1 — Memurin masarifi üzerinde tasarruf etmek, hiç bir zaman anî ve gayrı insanî bir surette fazla gelen memurların açığa çıkarılmalarını intaç etmemelidir. Adalet ve aynı milletin efradı arasındaki tesanüt ve insanî fikirler, çıkartılması mübrem ve zarurî olanların bir çok zaman devlete hizmet ettiklerini nabzarı dikkate alarak idamei hayat edebilmelerini teminen, bir tazminat veya tekaüt maaşlarile tesrir edilmeleri elzemdir. Ve kadroların tenkiside, kriz zamanlarına tesadüf etmemekle meşruttur.

İster hususî istihdam eden olsun, ister devlet olsun, rasyonalizasyondan müteessir olacak her memura yeni bir vaziyet ihtas edebilmesi imkânını vermelidir. Ve bunların her türlü kıymetlerinden, iktisat sahası istifade etmelidir. Bu itibarla bunlar müşterek sâya devam edebilmek hakkını iktisap etmelidir.

Diğer cihetten memur, müstahdem ve amelenin, hayatî, maddî, fikrî, manevî, ve içtimaî ihtiyaçları nazarı dikkate alınmalıdır. Esasen rasyonalizasyon memurların, sayını tahfif ve tanzim etmek itibarile, hatta üzerinde faideli tesirler yapmaktadır. Mahaza bazı defa da rasyonalizasyon memu-

run sâymı teksif etmekle daha fazla enerji talep etmekte isede, bu da müstesna bir haldir. Maahaza netice itibarile mecburen memur enerji ihtiyatının vaktinden evvel tükenmesine sebebiyet vermektedir. Normalden fazla enerji sarf etmek iztirarında kalan memur veya müstahdem bu enerjiyi telâfiye hakkı vardır. Bu telâfi ancak tatil müddetlerinin uzunlandırılması, aldığı maaş veya ücretin çoğaltılması, ve memurlar için ihtas edilen bazı müesseselerden azamî istifade etmesi ile olur.

Sunuda nazarı dikkate almalıdır ki herkes cinsiyet ve sinnine göre muâmele görmelidir. Sâyler o şekilde taksim ve tevzi edilmelidir ki grupların teşekküllerinde hissiyatı ahlâkiye, fikriyye ve maneviyesi itibarile vatandaş rencide olmasın.

2 — Rasyonalizasyonun, başka mevaddı ibtidaiyeden, başka şekilde ihzar edilmiş mevaddı masnuadan, başka iaşe menbalarından, başka anbalaj mevaddından, başka nakil ve sevk vasitalarından, istihsal satışının yeni metodlarından «fabrikadan doğrudan doğruya müstehlike vermek usûlü, fabrikatörün perakende satış mağazaları ihtası şekli», yeni reklam ve neşriyat usullerinden istifade ettireceği anlaşılıyor. Fakat bu yeni ibdalar, hiç bir şeyi nazarı dikkata almaksızın, heman ve ani bir surette kabûl ve tatbik olunduğu taktirde malûm olan meslekî kıymetleri ve dürüstilerile şimdiye kadar memnuniyet bahş bir surette faaliyette bulunarak cemiyete faydeli olmuş olan her türlü teşebbüsü harabiye sevkedecektir.

Rasyonalizasyona, amme hizmetlerinden ve idareden başlandığı taktirde rasyonalizasyonun ehemmiyeti ikinci dereceye düşer.

Bahususki bir milletin efradı arasında, muhtelif halk sınıfları arasında, muhtelif meslekler arasında, muhtelif teşebbüsler arasında, iktisadî sahada sıkı münasebetler vardır. Binanâleyh milletin heyeti umumiyesi bir, veya diğer bir tarzla ciddî ve hakikî bir surette imtizaç etmeden evvel bu zincirin halkalarından hiçbirisi cebir ve zorla birbirinden ayıramaz. Bu taktirde rasyonalize edilen sanayi ve meslekler makul bir himayeye mazhar olmalıdır.

Bu himaye, yalnız yaşamak ve yaşatmak lâzımdır prensipine istinat ederse kâfi değildir. Devlet, kommün ve hatta eşhası hususiye sanayi ve meslekleri rasyonalizasyonun tatbikatının müziç ve tehlikeli neticelerinden korumalıdır.

3 — Şuursuz veya müfrit bir rasyonalizasyon fazlai istihsali intaç edeceği gibi, iktisadiyatın tröstler tarafından istilâ edilmesini ve bazı mevât üzerinde inhisarlar doğmasını mucip olur.

Cidden rasyonalizasyonun hiç bir mahzuru olmasaydı bu teknik muhasenata, bir birini süratle takip eden fennî keşiflerde inzimam etmiş bulunsaydı, muhayyelemiz bu vaziyetin feci akıbetlerini kavramakta izharı aczederdi.

Bugünkü istihlâk istihsali ile müsavi şerait altında yürümek için şimdikinden fazla külfete ve zahmete tahammül etmek mecburiyetinde kalacağı muhakkaktı. Halk istihsâl edilen emteayı istihlâk edemeyecektir. Zira müstehlik böyle teksif edilmiş bir istihsalin meyvalerını istihlâk etmeğe maddeten imkân bulamayacaktır.

Bu itibarla evolüsyon ve tekniğin tarakkisi ile iktisadi şeraitte husule gelen değişiklikleri birgün kabul etmek istirarındadır. İşte bundan dolayıdır ki istihsâlin tedrici tezayüdünden kısmen istifade imkânı olmadığı maalmemnunıye an-

laşılmaktadır. Eğer rasyonalizasyon, tröstlerin tahakkümî vaziyetini ihdas etmek suretile temerküz yaratacak olursa, ifa edeceği role hiyanet etmiş olur. Faideli ve hayırlı bir ibda olmaktan ziyade felâketli bir şey olur.

Zira tröstler ve inhisarlar istihsâl faaliyetinin indirasıdır. Bunlar şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonrada milletlerce memleketler için saadet getirmeyecektir. Aynı, içtimaî ve iktisadî sebepler rasyonalizasyonun makûl ve mahdut bir sahada ve cemiyetin ve dünyayı idare eden büyük kanunlarla imtizaç edebilmesi şartile tatbikini icap ettirmektedir. Faal kuvvetlerin hudutsuz inkişafını temin ve her türlü endişeler lakayt bir rekabet tevlit edecek eforları cemiyetin menafiine tabi kılmak en yüksek vazifelerdendir.

Fakat bu düşünüş tarzları da hiç bir zaman bizi şaşırtmamalıdır. Takip etmek üzere kararlaştırdığımız yoldan döndürüp sây metodlarının islâhı için çizdiğimiz planın tahakkukuna mani olmamalıdır.

Rasyonalizasyonun muhassenatı hiç şüphe yok mahzurlarından pek çoktur. Rasyonalizasyonun bu mahzurları muayyen bir teşebbüsün maddî randımanını tezyit etmek gayesile tatbik edilecek olursa cemiyetin bünyesinde tezahür eder. Fakat maatteşekkür rasyonalizasyon, hadisatı bu şerait altında tatbik etmez. Mahiyeti itibarile, rasyonalizasyon, tabiat ve ahlâk hukukiyatı çerçevesini muhafaza eder, insanın mukaddes hukukuna hürmetkâr ve riayetkârdır. Ve alâkadar olan eşhas ve gurupları da aynı milletin efradından olarak telâkki eder.

IV. — Son mülâhaza.

Velev bürolarda en fazla randıman almak için idarî metodların islâhile iktifa etmiş olsa bile, rasyonalizasyon meselesinin halli kolay değildir. İlk nazarda görüldüğünden çok güçtür. Zira geri kalan kısmı ihmâl ederek meselenin yalnız bir safhasını nazarı mülâhazaya almak, ve yahut heyeti umumiyenin muayyen bir kısmına başka bir şekil vermeğe çalışmak kâfi değildir. Bilâkis muhtelif amilleri ve bilhassa mevcut içtimâî ve iktisadî rabitaları hesaba katmalıdır. Diğer cihetten memur yalnız kendi fikirlerinden, kendi tecrübelerinden ve kendi vicdanından istifade edilmekten memnun olmaz. Hatta idarei umumiyenin rasyonalizasyonu için muhtelif muhitlerin, idâre edilenlerin, reylerine ve teşriki mesaisine, mutahassısların, pratisyenlerin, muktasit ve içtimaiyatçıların, hukukşinasların, filozofların ve ahlakıyatçıların nurlarından istifade etmek lüzumu derkârdır. Zira rasyonalizasyonun umumî cephesi de vardır. Ve hatta ekseriyetle siyasî meselelerin halline bile yardım eder.

Bundan dolayı, herkes vatandaşlar gibi otoriteler, hususî iktisat mümessileri gibi memurlar, ücretliler gibi istihdam edilenler, âlim, darülfünunlu gibi teknisyenler, beden ile çalışanlar gibi fikren çalışanlar da rasyonalizasyon işine ve içtimâî hayatın reformuna iştirak etmelidir.

İbrahim Ali

Mülkiye Mektebi Hukuku İdare Hocası

**Bulgaristan'da Umumî
Tahrir Sistemi**

— Geçen nüshadan mabaat —

**Müsakkafat, Hayvanatı ehliye
ilâ... varakaları**

Müsakkafat varakası D. (Gül rengi)

112 — Her ne husus için istimal olunursa olunsun sakafı ayrı her musakkaf için birer (D. numune) varakası imlâ edilir, yeni inşa edilmekte veya inşaatı tamam olmayan veya münhedim ve gayri meskûn haneler müstesnadır. Eski vapur, gemi, kayık, tekerlek üzerinde müteharrik baraka, eski vagon gibi, seyyar meskenler de birer hane addedilerek onlar için de birer (D. nümune) varakası imlâ edilir.

113 — Tahrirden istisna edilenler daha doğrusu. (D. nümune) varakasına kaydı icab ettiren. Binadan ayrı olan apteshaneler, kümesler, çitten örülmüş mısır anbarları, domuz koçanaları, üzerleri açık koyun ağılları ve buna mümasil samandan sazdan örülmüş şeylerdir. Yalnız üzerleri örtü-

.....

lü adeta bir ahır halinde olan koyun ağlları için (D. nümune) varakası imlâ edilir.

Hayvanatı ehliye varakaları ve ilâ

(Nümune Y. Kırmızı):

114— Hanesinde veya mülkünde bir veya bir kaç baş ehli hayvan, ehli kümes hayvanatı, arı kovanı bulunan veya araba vesaire gibi işlerinde kullandığı vesaitte malik her aile (Y nümune) varakalarından birer tane imlâ ederler. Hülâsa umum hayvanat araba, vesaiti nakliyei sairesinin (hane veya sair malikânesinde olsun) her aile bu varakayı imlâ ederler.

A. J. Z. varakalarının suallerine cevaplarının kaydı hakkında mufassal izahat

115 — Varakaları ihtiva edecek bütün malûmat bilâ şart tamam ve sahih olmalıdır.

Varakaların zahrında matbu tenbihat ve ihtarat hilâfında ve bir yalnışlığa meydan verilmemek için varakayı imlâ edecek kimselere yol gösterilmelidir. Binaenaleyh bütün ihtarat ve teferruatı tahrir memuru evvelce eyi öğrenmiş ve esnayı tetkikte tatbik etmiş olsun (62-69). Varakaların küçüklüğü hasebile üzerlerinde daha fazla izahat veri-

lemediğinden, ve varakalardaki sıhhat ve kusursuzlukturki tahrirdeki asıl olan maksadı tevhit ettiğinden tahrir varakalarının imlâsı hakkında ilâveten berveçhi ati daha tafsilât verilir.

A. Şahıs varakası

116 — En evvelâ varakanın balâsında nahiye ve kazanın esamisi tasrih edilerek (kasaba, köy, kulubelik, mahalle) eşhasın tahrir edildiği sokak ve meskenin numarası, kontrol muhitinin numarası, tahrir mıntikasının numarası, aile tahrir zarfının numarası veyahut mıntakai tahririyenin aileler sıra numarasının aynı olan zarf numarasının kaydeder, İşbu imlâ vaktile tahrir memuru tarafından aile zarfi üzerine peşinin kayt ve işaret ettiği malûmattan istinsah edilir.

Her bir ailenin her şahıs varakası numaralanmış olacaktır ki en son numara ailede mevcut efradın umumunu ifade etsin. (Mevcut olanlar, müsafirin, ve gayrı mevcutlarda dahil olduğu halde). Eşhas sıra numarası varakai mezkûrenin balâsının sol tarafındadır.

117 — Varakai şahsiyelerde gösterilen suallerinin cevaplarının tahriri için berveçhi ati hareket edilir.

1 — Şahsın, has olan ismi, pederinin ismi, elkap (familya ismi) gayet açık ve okunaklı olarak yazılır. Bu malûmat şahsın tevellüt şahadetnamesi veya hüviyet cüzdanı veçhiledir. Na tamam kelimelere ve takma yalnız isimlere kat'iyen müsaade edilmez. Müteehhil kadın ve dullar kendi isminden sonra yalnız kocasının isim ve elkabını yazarlar. He-

nüz doğmuşta vaftis (tevsim) edilmemiş çocuklarda isim mahalline, Nevzat, kelimesi yazılır.

2 — Şahsın reisi aileye nazaran mahiyeti bir kelime ile beyan edilir. Ailevi merbutiyetin beyanı olan (refika, oğul kerime, baba, valide, birader veya hemşire, dede, büyük ana, kain peder, kain valide, kain birader, baldız, güvey, elti) veyahut diğer merbutiyetki (pansiyoner, erkek hizmetçi, kadın hizmetçi, çoban, ırgat, amele, kalfa veya çırak pansiyoner - talebe, mahpus ve asker ve ilâ) dan başka aile nezdinde muvakkaten mevcut bulunan kimselerin vaz'iyetinde (misafir, yolcu, mezun talebe, ve ilâ) beyan edilmelidir.

Kendi hususî bir kişilik ailesinde yalnız yaşayan şahıs sadece (mücerret) diye yazar.

3 — Lüzumuna göre (erkek) veya (kadın) cevabı verilir.

4 — Esnayı tahrirde şahsın ailevî vazifesi parantes derunundaki vaz'iyetlerden birine göre beyan edilir. Kanunen muteber olan ailevi vaziyet yani meşru evliye nikâhlıya veya sureti meşruada mutallâka gibi tasrih edilmelidir. Bir aile efradı beyninde nikâhsızlar müteehhil olarak gösterilemezler. Bu gibilerin mezkûr aile arasına gelmezden evelki vaz'iyeti içtimaiyeleri beyan edilir. Yani evelce evlenmişlermi, tatlik edilmişlermi o zaman kavis derununa (nikâhsız yaşarlar) kelimesi ilâve dilir. Meselâ: (Kanunî surette kocasından tatlik edilmiş bir kadın nikâhsız olarak... nezdinde yaşamaktadır. Buna... ile bir dul nikâhsız yaşayor cevabı verilir. Eşhas evlenipte hukukî esbapta veya sair imtizaçsızlık yüzünden bir birinden ayrı yaşarlar ve aralarında talak vaki olmamışsa evli olarak kaydedilirler. Mütallâka karı veya kocalar yeniden teehhil icra etmemişler ise hatta eski kocası vefat etmiş dahi olsa mutallâka olarak kaydedilir.

Bu suallin daha lüzûmu görülecek malûmat ve cevapları ve devamı teehhülün vücûde getirdiği evlâtları hakkında o dul mutallâka kadına tevcih olunur bu gibi kimselerin beyan edecekleri A, — yevmi tahrirde değin kaç senedenberi müteehhül bulunduğu (müteehhiller veya evvelki kocasının vefatile teehhüllerine nihayet verildiği müddet (dullar) veyahut boşandığından (mutallâkaları) ne kadar müddet geçtiği ve teehhüllerini birinci, ikinci, veya üçüncü defa olduğu kaydedilir. B — diri olarak kaç tane evlât doğurmuşlardır, (ikinci kocası nezdinde hazır bulunduğu değil) ve bu evvelkilerden kaç tanesi esnayı tahrirde sağ bulunuyor. Son iki sualin cevaplarında her iki cinsten müteehhil olmayanlar (-) işareti vazederler.

5 — S (Yaş) hakkındaki malûmat ilmi ve hayatî içtimai noktai nazarından fevkalâde mühimdir. Bu sualin cevabı gayet itina ve dikkatle tam ve sahih olarak verilmelidir. Tarihi tevellüdü, senesi ayı ve yaşı tebeyyün edilemeyen eşhas hakkında da gayet dikkat ile varakanın zahrında mezkûr sureti halle müracaat edilir.

Ekseri ihtiyar kimselere tesadüf ediliyor ki tarihi tevellüdünün ve yaşının ne kadar olduğunu hatırlayamaz, bu gibi kimselere tesadüf edildikte tahrir memuru onun takribi yaşını tayin edebilmek için tarihi malûm ve muayyen olan mahalli veya umumî vak'anın hadis bulunduğu zamanda kaç yaşında bulunduğu hatırlatılır. Ve bu suretle aşağı yukarı yaşı anlaşılır. Meselâ: Şahsa teehhül ettiği zaman kaç yaşında bulunduğu düyünlerinden kaç sene evel veya sonra (1876 - 1877) istiklâl harbi için Rusların geldiği sual edilir. Veya kırım Sivastopol muharrebesi esnasında tahminen kaç yaşında bulunduğu, (1864) senesi vukuatında ne kadar yaşta veya kendi hayatının vukuatından (tevellüt, teehhül, veya

musibet) gibi ve (1836) da vaki olan (Çomo) veya, 1829 senesi Rus - Türk harbi, ikinci Sultan Mahmudun yeni çerilerin ilgası (1826). Ve Rusların 1810 - 11 tarihinde şimali Bulgaristanın (Silistre, Totrakan, Hacı oğlu pazarcı, Rusçuk Razgrat, Zıçtoy, Plevne, Lofça ve Tırnova) yi istilâ ve tahribi gibi vekayı, daha şu suretle, ki şahsin yol bedeli vergisi verip vermediği ne zemandanberi vermemeğe başladığı, veya dahili bir takım vekayı ve harekâtı milliye veya buna mümasil hayati veya siyasi ve idari vekayı Meselâ: Mithat paşanın (1856-68) tarihinde idaresi gibi tarihi, idari, siyasi ve iktisadî mühim vekayı ile yaş tebeyyün eder. Ve işbu risalenin 61 inci sahifasında matbu cetvel ianesile tarihi tespit yani 31 kânunueve 1926 tahririnde mukaddem şahsın tarihi tevellüdü kaydedilir.

6 — Bulgaristanda doğmuş olanları mahallî vilâdeti olan (köy, kasaba, kulübelik, mahalle) doğduğu mahal her neresi ise ve zamanı tahrirde hangi kazaya yabi ise gösterilir Bulgaristan hududunun haricinde doğdu ise, tevellüt ettiği memleketi bildirilecektir. Hali seyyahatta tevellüt etmiş olanların mahalli velâdeti (vapur, şimendüfer ve ilâ), vukuat ilk ihpar ettikleri ve idareye en yakın olan mahaldir.

7 — Bulgaristana Balkan harbinden (1912 -1913) sonra bu günkü Bulgaristan hudutlarının haricinden gelenlere aittir. Böyle eşhas için beyanı lâzım gelen : A - nereden gelmişlerdir. Veya Bulgaristana hicretinden evelki son ikametgâhları (köy veya kasaba) neresi imiş, B - bu mahal şimdi hangi hükümet idaresindedir. V - ne zaman (ay - sene) Bulgaristan krallığı dahiline gelip iskân edilmiş Balkan harbinden sonra veya harbi ahırdan sonra gelmeyip Bulgaristanda yaşamakta bulunan eşhas için bir sütun (-) çizgisile çizilir.

8 — Bu suale çok dikkat edip evvelki tahrirlerde yapılan yanlışlıklara meydan vermemeğe gayret etmelidir. Her şeyden evvel tabiiyet ile milliyet tefrik dilmelidir. Sekizinci sualin cevabında şahsın esnayi tahrirde hangi hükümete tabidir, veya hangi siyasi Nasyonalite sahiptir. Kanunen, Bulgaristanın hini teşekkülünden beri mevcut bütün eşhas milliyet bilâ tefrik, (Türk, Rum Sırp) Bulgaristan dahilinde ikamet ederler Veya onun hudutları dahilinde tevellüt etmişlerse bunlar Bulgar tabiiyetini haizdirler. Veya sonra dan kanunu mahsus mucibince tevellüt tabiat, ya tehhül suretile tabi olanlarda böyledir.

(Tabi bulunduğu merasimi mahsusa ile bir başka tabiiyet sahiplerinden gayri) Bulgar tabiiyeti olanlar : A - Bulgaristanda veya hariçten fakat bulgar tabiiyetinden tevellüt. B - Ebeveyni meçhul anadan veya tabiiyeti maçhul ebeveynden tevellüt eden eşhas. V - Bulgaristanda ecnebi ebeveyinden doğupta büyüdüğünden memleketi kendine vatan ve daimî ikametgâh ittihaz edenler. Kef - Bulgar tabiiyetindeki erkeklerin ecnebi karıları, D - kendi ihparile Bulgar tabiiyetindeki erkeklerin ecnebi karıları, D - kendi ihparile Bulgar tabiiyetini ihraz etmiş olan ecnebler.

Tahrir varakasında verilen cevaplarda şüpelenen tahrir memuru lüzumu izahat talep ederek tashihatını yapar.

9 — Lisan namı (Ana lisanı) diye, ailesi beyninde bütün fikir ve düşüncesini beyan ettiği, ve sokakta her gün bütün halka olan tamasta kullandığı daha sarıh olarak en çok ve en kolay konuşabildiği lisanıdır.

(Ana lisanı) ndan validesinin lisanı manası anlaşılmalıdır (validenin millî lisanı).

.....

Bir ecnebi validenin evlâtlarının daimî ve eyi ve kolay konuşabilecekleri lisanı olur ki validelerinin lisanından ayrıdır. Dokuzuncu cevabı tayin için Dalmaçyalılar tamamen nasıl lisan tekellüm ederler - Sırpça veya Hırvatça gibi: 9 uncu sualin cevabında lisanı ırk ve adattan milliyeti tebeyyün etmelidir. (Geçen devrei tahrirde bir takım yanlışlıklar yapan ecnebler gibi hangi hükümet tevabii veya siyasi nasyonalite değildir.) Çekoslavakya tabiiyetinden olan milliyetinin doğru olarak (sırp, Hırvat, Dalmaçyalı, silav) tasrih ve beyan etmelidir.

İsviçre ve Belçika ve hatta şimali müttehedei Amerika ahalisinin Teografi milletleri tebeyyün etmelidir, meselâ: müttehedei Amerika sahalisinin konuştuıkları lisanı maderzadeleri (Flâman, Fransızça, alamanca, İtalyanca, ingilizçe İspanyolca, portekizçe musevice ve ilâ) bu münasebetle bunlar 9 suale Belçikalı, ve İsviçreli Amerikalı kelimelerde cevap veremezler zira bu kelimelerde Etnegrafi milliyeti beyan etmezler.

10 uncu soru: Din veya mezhebini beyan edecektir. Şahsın ibadet, vaftis, nikâh, tetfin gibi tamayülât, salikiyet itibarile tayin edilmelidir. Şahıs varakasının bu hususta verdiği matbu tafsilât mucibi cevap verilmelidir.

11 soru: Bu suale muhtasar fakat doğru ve açık cevapla beyanatta bulunulur. Acaba şahıs: A - her hangi lisanı olursa olsun okuyup yazmak bilirmi (evet veya hayır), yahut B - yalnız okumak ve yalnız yazmak bilir okuyup yazmak bilmeyipte ancak bir imza öğrenmiş olan kimseler için okuma yazma bilir denemez, aynı, böyle mektebi iptidainin birinci sınıfında kânunusani nihayetlerinde henüz lâyıkile okumağı ve yazmağı öğrenmemiş talebe de bilir sayılmaz, meğer hususî muallimden tahsil ile okumayı tarakki ettirmiş olsunlar

Amalarki, onlara mahsus topoğrafik yazılan işaretleri okumağı ve manayı anlamağı ve bunları yazabilmeğı ve keza dilsizlerki, yazarlar ve şada çıkarmaksızın okurlar bunlar için okuma yazma bilir diye cevap verilir.

12 sual: Tahrirdeki maksatlardan en başlıcası Bulgaristandaki ahalinin medarı taayüşünün anlaşılmasıdır. Daha doğrusu ahalinin hangi san'at ve nasıl, emek mukabili taayüşlerini temin ettiklerini anlayup, sanayi, tüccarî, içtimâî iktisatî tarakkiyatı hakkında muhakemat yürüdebilmektir. Buna her kesin imalâ edeceği şahıs varakasının 12 inci sualinin vazih ve sahih olarak, ne ile iştigal ettiği, hangi vazifede olduğu, ne san at işlediğı, ailesinin iâşesini ne vasıta ile temin etmekte olduğunu beyan ile kabil olacaktır.

Varakadan sualin cümlesi ona bağı daha bir kaç suallerin içtimaile gösterilmişirki bunların cevapları suallerine göre gayet dikkatli okuyarak bir yanlışlığa meydan vermeden beyan edilmelidir.

San'atların cins ve nevilerini pek muhtelif olduğuna binaen işbu risalenin nihayetinde misal olarak gösterilen şekle ve bundan sonra burada beyan edilecek tafsilâta bakmalıdır.

A — Bir kimsenin maişetini temin ettiği, ve en ziyade mutenem olduğu ve Evkatının en fazlasını ona hasrettiğı san'at vazife, meslek o kimsenin başlıca san'at veya geçimidir.

Senei cariyeye zarfında aynı zamanda veya ayrı zamanlar zarfında muhtelif san'at ve diğer suretle temini varidat ile iştigal ederse (meyhaneci, bakkal ve çifçi ve iptidai muallimi, koğancı ve sigorta ajantası ve değirmenci, çifçi ve fırıncı veyahut bahçivan serzevatçı, terzi ve ilâ) gibi. 12 inci sualin B. A. fikrasına ikinci sınıf olarak kaydedilir.

.....

Sualin (A) harfine şahsın zati san'atı, nevi beyan edilerek en evvelâ kaydedilir.

Her ihtimale binaen san'at ve işğalât açık olarak cinsiyet ve nev' i beyan edilmelidir. Kapalı bir surette (Fabrikacı, san'atçı, âmil, fabrikacı, tüccar, memur, müstahdem) böyle şahsın ne ile işğal ettiğini tasrih etmeyen kelimat kullanılmaz. Bu kelimat zayıdeki vaziyeti beyan ederki onlarda سوالin A. B. kısmında istimal edilebilirler. Bunda ise istihsalâtın veya ticaretin nevi meslek ve mütehasısı bulunduğu san' atı yani şahsın emek sarfettiği şekil ve nevi işğalâtı beyan etmelidir.

Şöyleki : -

Ticaret ve Sanayi

Ticaretle, san' atla, işğal eden veya bir ticarethanede, bankada veya sair ifrazat evlerinde müstahdem bulunanlar, fabrika ameleleri, vesaire gibi, eşhas ticaretin, san'atin, mesleğin hüviyetini tayin etmelidirler. Meselâ: tüccarın ne ticareti ile meşgul olduğu tasrih edilmelidir. (Bakkaliye ticareti hazır ayakkabı satıcısı, meşrubatı küliye ticareti, et satıcısı, manifatura ticareti, tavuk ve yumurta satımı, ilâ).

Sanayihaneçi (fabrika) ne mal imâl ediyor, (yün mensucat fabrikası, un fabrikası, ispirto fabrikası, tütün fabrikası, bira müstahsili,) ilâ müteahhit ne ile (asker için zahire müteahhidi ebniye inşaat müteahhidi),fabrika amelesi ne fabrikasında çalışıyor, (çimento fabrika amelesi, yün iplik fabrikası amelesi, sabun fabrikası amelesi, un fabrikası ilâ:-)

Küçük sanat'çılar

Aynı küçük esnaf ve onların işçileri iştiğal ettiğı seveveti ve sınıfını tayin edeceklerdir. Meselâ: (ayakkabı amili (kunduracı) arabacı, terzi, kürkçü, kalpakçı, mücellit, debbal, muytap, nalbant, semerci, mobilyacı, tenekeci, saatçi, hallaç, yorgancı ve ilâ).

Tam tasrih

Natamam cevap yazılmaması için gayet dikkat edilmelidir. Meselâ: (elbiseci, ayakkabıcı, şapkacı) gibi şahsın bunda tüccar, esnaf veya müteahhitmi ne olduğı anlaşılmaz san'atkâr, tüccar ve âmil (industrio) fabrikacı, gibi kelimat ve tavsifat iştirakile beyan edilmelidir. Ve daha emsali olarak: dıvarcı müteahhidi, ağaç malzeme inşaiye tüccari, araba kiracısı, ve elhasıl bir fabrika derununda mamulât ihraç eden, fabrikatör, bu gibi mamulâtı yalnız satmakla meşgul olan tüccar olacağı, varakada tavzih edilerek ona göre hareket etmelidir.

Na tamam cevap

Ekseri defa bir takım eşhas cevabı umumileştirirler, meselâ: boyacı, arabacı, doğramacı, kantoncu, dökümcü, ve ilâ, ki bununla meslek veya san'atı tasrih etmezler. Bu cevaplar na tamam olup tasrih edilmesi icapeder meselâ: ne boyacısı, (ebniye boyacısı, dokuma boyacısı, yapağı, pamuk, ipek, deri fayton veya adi araba boyacısı, (arabacı — araba ustası- mıdır. (araba yapan, evde adi araba demir dingil ve yaylı araba yapan, demir arabacı, veyahut araba süren) doğramacı nedir, iskemleci veya dükkânında işleyen veyahut sırf yeni inşaatta ağaç aksamını imal edenmi, işte böyle başka san'atlarda tayin ve tasrih edilerek beyan edilmeli, ki o kelimenin başka mana ifadesinden kurtarılmalıdır. Meselâ: (balıkçı) (balık avcısı veya balık satıcısı, dökümcü (ne... demir, bronz kurşun) veyahut, (şimendöferdemi, tüccar makineli değirmendemi, vapurdanmı, ilâ.)

Müteahhit (derme) aileler efradı makamat

İşbu talimatın 82 paragrafında müttehit aile tesmiye ettiğimiz makamatı mahsusa efradından bazıları buldukları makamda ve o müessese hesabına bir takım san'atlar icra ederler, (makbuzlar, gayri müsellâh asker, mesaiciler, maluleyn ve ilâ) tahrir varakasına işbu makamat ve devairde meşgul buldukları sıfatları yazarlar buraya dahil olmazdan mukaddem iştilgal ettiğinden bahsetmezler.

Ziraat

Ziraatle veya köyde arazi mülkiyetine müteallik san'atlerle işigal eden, tahrir varakasının bu sualine cevap verirken dikkat edeceği mesele. Zürra denince, işigalâtını mülkiyet beyan eder, Tarla, bağ, bahçe bostan, meyva bostanı tütün, hayvanat yetiştirmek, arıcılık ipek böceği ve saire gibi umumî ziraatinin bir çok san'atları bir aradamı yoksa bunlardan yalnız, hububat çifçiliği, bağcılık, bahçıvanlık, arıcılık, ipek böcekçiliği, hayvanatı ehliye yetiştirmek ve ilâ, başlıca bir tanesilemi işigal eyler. Bu cihet izah edileceği gibi hayvan yetiştirenler başlıca ne hayvanatı (koyun, domuz, iri boynuzlu) buna binaen (koyun teksir eden) domuz teksir eden, at teksir eden, suretinde izah edilmelidir.

Memurlar ve Müstahdemin:

Eğer şahsın başlıca san'atı bir hükümet, vilâyet ve belediye maaşlı vazifedarlığı ile 12 inci sualin A. A. kısmına hangi dairede ve ne vazife ile işigal ettiği beyan edilmek lâzımdır. Meselâ: mahkemei asliye âzası, kaza kaymakamı, sulh hakimi, orman müdürü, belediye dairesi sekreteri, hükümet hastanesi tabibi, belediye kabilesi, meclis kaza sicil memuru, maliye vekâleti şube müdürü ve ilâ:

Fahrî vazifeler

Hatırda kalması icabederki yalnız muntazam bir maaş mukabili görülen vazifeler bir san'at veya meslek addedilirler, bir şahıs bir nokta kaza meclisi âzası, ticaret kamarası âzası, taavün cemiyeti azası, meb'us, ve buna mümasil intihapla veya fahrî bir vazife görürse işbu evsafının o beyan edemez. Zira onlar bu vazifeleri mukabili bir yevmiye veya harcırah alırlar bir kısmı ise hiç bir şey almazlar. Fahridirler.

Serbest san'atlar:

Serbest san'atlar tabir ettiğimiz vazifeler erbabı da keza tam olarak tasrih etmelidirler. Eczacı (müstakil) kabile, (serbest icrayı san'atte) diş tabibi, kitapçı, mimar, hususî muallime, hususî piyano muallimesi, ressam, avukat, doktor (serbest icrayı san'atta) ve ilâ :

Hizmet:

Hizmetkârlar aile vazifesile iştigal ediyorlarmı ve yahut böyle ziraî bir köylü hizmetinde ve ziraat amelesi, ırgat veyahut otelde, lokantada meyhanedemi hizmet ediyorlar, tayin edilmelidir. Aile hizmetinde bulunan hizmetçi erkek veya kadın hususî hidematta bulunuyorsa bunu tefrik etme-

lidir. Meselâ: ahçı, mürebbiye, kapıçı, seyis, vekilharç, ve ilâ bir sözleşme A. A. fıkrasına, san'at, medarı maişet olan işgalâtın lâıykile anlaşılabilceğı gibi vazih bir surette başlıca san'atı (geçimi) olarak beyan ile cevap verilmelidir.

Ailede (ev) vazifesile mükellef olan kadınlar bu sütüna (ev kadını) diye yazacaklar, diğerk daha henüz bir muayyen san'at peşindeki gençler (talebe, çırak, darülfünun müdavimi) gibi aynen talebe, çırak darülfünun müdavimi diye cevap vereceklerdir. Hiç bir vazife veya san'at sahibi olmayıp ailesi veya akrabası nezdinde sığınanlar için (bilâ san'at) veya (bilâ vazife) denir:

A. B. Bu sıranın cevabında da sahibi san'at ve meslek (A) sırasında olduğı gibi san'atı mezkûredeki vaz'iyeti ne olduğunu tayin 1 - müstakil sahibi san'at fabrikatör, tüccar, müteahhit, bir sözleşme patron gerek yalnız ve gerek başkalarının emeğıle kendi hesabına çalışan. 2 - Bir fabrikanın, bir iş sahibinin, bir ustanın maiyetinde maaş ile çalışan, birinci takdirde atideki cevaplarından biri verilebilir.. Müstakil usta, müteahhit, sahip, şerik, fabrikatör ve ilâ...

Eğer şahıs bir teahhudatta başka bir patron nam ve hesabına maaş ile çalışıyorsa, o, bunda makinist, idare müdürü, fabrika müdürü (imalâthane veya mağaza) kâhya, imalât ustası, ticarethane müstahdemin, teknik amele, amele, kalfa, yevmiyeci, hizmetkâr, muhasip, kasadar, ve ilâ:

Kendi hanelerinde kendi hesaplarına (terzi, örgücü, dokumacı ve ilâ gibi) veya başkalarının hesaplarına (bir patron, mağaza veya müessese) parça ile ve götürü çalışan (sanayii beytiye) ustaları veya amelesi şöyle tasrih edecektir, (sanayii beytiye san'atçısı, hanesinde çalışan amele) gibi:

Köy işleri ve ziraat sahipleri, kendi arazisine, mi yoksa icar ile başkasının arazisinde mi icrayı san'at ve iştiğal ettiğini tayin edecektir. Veya kendisi arazisini işlemeyipte tamamını icar ile veya yarıcılıkları vermektir. Böyle olan eşhasın cevabı atidekilerden biri olabilir, sahip ve malin çifçi, başkalarının arazisi, müsteciri, yarıcı, müşterekülmenfaa çalışan aile efradından, çiflik amelesi, yevmiyeci - çifçi. Bir köy aile efradı (refika, oğulları, kerimleri, damatları, gelinler kardeşler ve ilâ (: ki bunlar kendi ziraî vazifelerini müttefikan birlikte icra ederler. A. A. sırasında san'atları (çiftçilik) diye beyan etmişlerdir. Burada bu gibiler (ziraat sahibinin oğlu kerimesi, refikası ilâ) : cevabında bulunurlar.

Kendileri arazilerini işlemeyip te icar veya yarıcıkla başkalarına verener, yalnız, icarlarile geçinen sabibi arazi diye cevap vereceklerdir.

A. B. Amele, hizmetkâr, memur, müstahem, muavin, ve saire gibi bir maaş veya diğer bir mükâfat mukabili başkalarının maiyetinde çalışan eşhas, bunda hizmetinde bulunduğu efendisinin (patronun) isim ve san'atını beyan edecektir. Emektar bulunduğu sahibinin nev'i san'at tasrihile (kırmayı) veya dairesinin ismi yazılacaktır.

İşbu malûmat memleket dahilinde ne miktar eshabi sanayi ve mülkiyet ve bunlara müdavim ve meşgul eşhası anlamaklığımız için gayet mühimdir. Esnayı tahrirde bir yerde olmayan işsiz müstahdemin ve amele burada (hali hazırda işsiz) cevabını vereceklerdir.

12 — B. İkinci derecede veya mümtaz san'atlar diye toplanması icabeden malûmat o kimselere racidirki bunlara büyük veya küçük miyasta olsun pek çok tesadüf edilir. Meselâ, ziraat, arıcılık, böcekçilik sanayii beytiye, ve ilâ gibi bir

şahsın bir kaç sanayi ifasıdır. Bu suretle yeni zamanın icabatı olarak mahdut ve muayyen emek ve faaliyet sarfile başkalarının veya kadının iştirakile yapılan bu gibi işgalâta bir takım menatıkta pek varis olarak tesadüf edilecektir, ki bunların başlıca san'atını beyan edip diğer meşagili meskût kalmalıdır.

İkinci derecede (mahalli) san'attan mürat, her hangi bir iş faaliyet ve mesleği, kendi başlıca san'atından gayri olarak gerek esnayı tahrirde ve gerekse bazen mevsim mevsim işlemekte veya işlenmiş bulunsun ve o işler ve emekler mukabili intifa ve ihtiyacat zaruriyesinin bir kısmını temin etmiş olsun. Fahri veya bir menfaat temin etmeyen vazifeler yukarıda zikrettiğimiz veçhile müstesnadır.

İşbu munzam san'at erbabı, (başlıca san'at) De olduğu gibi B. B. fıkrasına san'atın cinsini tayinden mada ilâveten meşgul bulunduğu diğer hizmetlerdeki vaziyeti ne olduğunu beyan edecektir.

12 — V. istihsali ne imali ve hiç bir varidat getirici vazife veya san'at ile meşgul bulunmayan eşhas için, bunların nasıl geçindiği taayüşünü ne suretle temin ettiği sorulacaktı, ki memleket dahilinde taayüşün ne gibi menabia müstenit olduğunu anlamak ve bilmek mümkün olsun bunları için (12-V) sütutuna cevaben ne ile veya kim vasıtasile taayüşünü temin ediyor. Meselâ: Emvali gayri menkule varidatı, (sahibi arazi, sahibi akar) sermaye veya menkul eşyai kıymetdari varidatı. (kapitalist rantıye) (tekaüdiye ile) (tekaüt) (tesil ile) (dilenci) (iane) taavün cemiyetleri (ile) ve ilâ gibi.

Keza böyle, talebe; darülfünun talebesi, ailenin sair efradı, hususî varidat ve san'atı olmayan ev kadını, efendilerinin maiyetinde maaşsız olarak sığman çıraklar, ve ilâ bun-

larda (kimin tarafından idare edildiğini, daha doğrusu onların maişet gairesini kim yüklenmiştir. Ve o zatın vaziyet ve ahval vaziyeti nedir, beyan edilecektir.

13 üncü sual :

Şahıs varakasının bu sualine, yalnız tahrir edilenler meyanında, azayı beden noksanlığı, olanlardır, bu gerek aslında yalnız anadan doğma ve gerekse sonradan, hastalık, kaza veya harp neticesile olmuş bulunsun, bunlarda cevaplarında ama ise bir veya iki gözdenmi, az veya çok ve hiç görmezini, sağır ise, iki kulak hiç işitmezmi, veya az işidirmi, beyan edilecek zira az göreni gör veya az işideni sağır diye tahrir etmek doğru değildir. Bunlar ancak sakattırlar. Buraları tefrik edilecektir. Diğer tamülâza olan eşhas hakkında bu sütün cevapsız bırakılır (-) bir çizgi gibi çizilir.

14 üncü sual :

Şahsın daimî ikametgâhı (köy, çergi mahalle, kasaba, sokak, numara, ve kazası, ecnebiler için memleketi) beyan edilecektir. Mezkûr varakanın zahrındaki matbu izahatın üçüncü fıkrasında beyan edildiği veçhile bunda dikkat edilecek - (işbu talimatnamenin 83 üncü paragrafında dahi) izah edilmiştir. Bundan başka eğer şahıs esnayı tahrirde daimî ikametgâhında bulunmayıpta tesadüfen tahrirde misafir, yolcu veya mezun olarak bir aile nezdinde bulunursa (yukarıda 90? müracaat) işbu suale berveçhiati cevap vermeleri lâzımdır. Tahrir, kendisini kaç günlük misafir, yolcu, ve ilâ bulunmuştur. izah edilecektir.

15 inci sual :

Bu sual, esnayı tahrirde muvakkat olarak ikametgâhını terketmiş olanlara aittir. (Yukarıda 87 ? bakınız) İşbu izahnamenin 101 indeki beyanata tevfikan aile reisi bütün efradı ailesini şahıs varakasına kaydederken beyan edeceği A.-

gayri mevcut olan uzvu ailenin, nerede bulunduğu (kayriye, mahalle kasaba) Bulgaristan haricinde bulunanların - memleketi). B. - ne zamandan beri gayri mevcut (tarih). V - ne sebeple veya ne vazife ile gayri mevcuttur.

B. Ziraatı mülkiyet (veya ehli ziraat) varakası (J)

Tahrirâtı Umumiye:

118 — Tahririmizde ziraat mülkiyet (ehli ziraat) den murat. Ziraat, sun'î ormancılık, bağcılık, bahçıvanlık olup göllerde veya sahillerde balık saydile iştilgal edenlerde bunda dahil olmuştur.

Bir kısım arazi üzerinde iştilgalât edilirse o yer büyük veya küçük olsun o mülkiyet ziraidir. (İştilgalâtı ziraiye) meselâ: tarla, çayır, meyvalık, gülistan, çeltiklik, tütünlük, ve ilâ balık saydedilen göller bütün sahil veya nehirlerde veya göllerde olduğu balık saydile iştilgal edenler velevki iştilgalâtlarını arazi ile münasebeti olsada bunlar için (J nümune) varakası imlâ edilir. Arazi ile münasebeti olan bilûmum mülkiyetler için de (J) varakası imlâ edilir.

119 — Memur, amele, san'atçı, serbest meslek sahibi, gibi ailelerden (500) metre murabbı arazi üzerinde hususî bir avlu bahçe ve meyvalığıle iştilgal edenler bu varakadan imlâ etmezler. Açık deniz avculuğunda bulunanlarda bu varakadan imlâ etmeyip bu gibi iştilgalât erbabı (Z) varakası verirler. Bir takım çiçek bahçeleri meydana getirip ondan hasıl olan çiçekleri demet (buket) halinde, veyahut tohum ve so-

vanlarını dükkânında veya sair suretle alıp satanlar için de bu varaka imlâ edilemez, bu gibiler mütehassız veya san'atçı olarak (Z) varakası verirler.

Suallerin imlâsı için tarifâtı mahsusâ:

120 — Evvelâ varakada matbu tarifât ve izahatı dikkatle okumak lâzımdır. Saniyen bütün cevapların kusursuz tam hâk veya çizgisiz - olarak kaydetmek matluptur.

1 ve 2 inci suallere doğrudan cevap verilir. 3 üncü sualin cevabında mülkiyeti kim idare ettiği tayin edilmelidir. Eğer bu bir müdür veya diğer istihdam edilen şahıs tarafından ise onun ismi iki yerde gösterilecektir. Biri işbu suale cevaben olan sütunda diğeri varakanın balâsında sağ tarafta aile ve tahrir mıntıka, numara. Numara hizasına işaret edilecektir.

Mülkiyet hafızasının vaziyeti:

Dördüncü suale cevaben iştilâlâtın başlıca merkez idaresi ve daha doğrusu esas olan ve halkın tecemmü ettiği mahal varidi hatır olmalıdır. Meselâ: A... kariyesi ehli zürraından biri diğeri bir köy arazisinden toprak işleyorsa onun esas idaresi A: kariyesinde mevzudur. Çiflikler veya daha büyük zürrai mülkiyetlerde umumiyetle köylerin haricinde ovanın ortasında ve arazisinin bulunduğu mahalde evleri ahırları, ve demir baş malzemesi ve sairesi idareten bulunan ve oradan mülkiyet idare edildiğinden mezkûr mülkiyetin hafızası orasıdır. Yani o binaların bulunduğu mahaldir.

Mülkiyetin nev'i :

Beşinci sorunun cevabında umumî veya hususî ziraatten biri olduğunu beyan etmekle nevi mülkiyet tezahür edecektir. Ziraatin muhtelif aşamaları, meselâ: hububat, bağ, keten, kenevir, tütün ve sairer gibi işleyen (umumî) demektir ki bunlarda ekseriya hayvanat dahi bakılır iri veya ufak ve keza bunlar arıcılık, böcekçilik dahi yaparlar. Hususî ziraatte ise başlıca bir sebeple iştilal ederler Meselâ: yalnız bağ, bağcılık, yalnız serzevat, bahçıvanlık, yalnız tütün, tütün müstahsalı, yalnız dut ve böcekçilik, böcekçilik, yalnız gül, gül, yağlı müstahsalı, yalnız ormancılık, ve buna dahil olan kapalı, sularda veya nehir sahillerinde yalnız balıkçılık, balık avcusu yalnız meyva bahçesi meyvacı, yalnız pirinç çeltiği, pirinci, yalnız tabii veya sun'î çaylıklar ile meşgul olup hayvan besletilir, hayvanatçılık ve ilâ gibi:

Her mülkiyet ziraiyenin ziraati umumiye veya hususiye olsun zirai olup olmadığını tayin için mezkûr mülkiyetin arazi ile münasibeti olup olmadığına dikkat edilir. Ziraî mülkiyet mutlaka arazinin bir kısmı sathı üzerinde gösterilen faaliyet hususiye neticesile intifa edilebilir, o sathı arz büyük veya küçük olsun behis yoktur. Buna nazaran anlaşılıyor ki hiç arazi işlemeyip yalnız ahırda hayvan bakanlar zürra olmayıp hayvan yetiştiricidir. Binaenaleyh bunlar için (Z) varakası imlâ edilir. (J) değil...

Yine böyle bilhassa açık denizlerde balık avcılığı ile iştilal edenler (kapalı sularda veya nehirlerde değil) içinde (Z) varakası imza edilir (J) değil.

Sıf arıcılık, sıf böcekçilik gibi şeylerle iştilgal edip sathı arzın tabii bereketlerini idrak hususunda toprakla iştilgal etmeyenler çifçi olmayıp ancak arıcı, böcekçidirler. Binaenaleyh onlar içinde (Z) varakası imlâ edilir (J) değil.

Umumî veya hususi ziraat arazi ile münasebeti olması lâzım geldiğini bilmeli ve ona göre (J) varakasından imlâ edilmelidir.

Sahibinin başlıca ve ikinci derece san'atları:

Altıncı sualden maksat 1 inci şahıs ziraatten gayri başka bir san'atla iştilgal ediyormu? 2) o halde o san'atlar nedir, işbu sualin cevabının kâfi derecede sahih olabilmesi için varakadaki matbu tafsilâta tabiiyetle erbabının basit fakat sahih olarak diğer san'atlarının neden ibaret olduğunu beyandan mütevakkıftır.

Bu sualin cevabında sahibinin ziraatten gayri diğer san'atları için vaktinin ne kadarını sarf veya ondaki vaz'iyeti veya sairesi hesap edilmez. Ve varakanın ait olduğu iştilgalât zürriyesi hakkında da bu husus mevzuubahis olmaz. Altıncı sualden maksat ancak şahsın ziraatten gayri başka san'atı olup olmadığını anlamaktır. Yedinci sual bunun aksidir. Bunda iraesî matlup olan sahibinin (esas) başlıca san'atı nedir? (esas) demek, şahsın, evkatının en çoğunu hasrettiği, ve en çok emek sarfettiği, ve en büyük intifa hasıl ettiği san'at demektir. Her zaman bu üç şerait vaki değildir. Tesadüf olursa bunlardan bir kaç kakimdir. Umumiyetle, san'atlardan hangisinin (esas) olduğunu tayin etmeği sa-

hibine terketmelidir. Suallerini cevaplarını tetkik ve bunda şüphe edilen cihet varsa daima sahibinin huzurile bizzat tashih etmeleri tahrir memuru için borçdur.

Ziraî mülkiyet hakkında

ziraatın mevzuu:

8-12 suallerinin cevaplarını ifade eder. Burada evvelâ şuna gayet etmelidirki işbu suallerin aradığı, arazinin sahibi hakikisi değil, belki üzerinde işlediği topraktır. Velev icarla velev kendi mülkü olsun icrayi zeriyyat eylediği yerlerdir. - (bilhassa kendi tarlaları değil) varakayı imlâ edenler için 1-7 suallerin cevaplarının tayin edemediği zaman yapılacak kolaylık, 8-11 suallerin cevaplarını imlâ edenler için 1-7 suallerin cevaplarının tayin edemediği zaman yapılacak kolaylık, 8-11 suallerin cevaplarına geçerler, bunları tayin etikten sonra tabiyetile ötekilerin cevapları tayin eder. Ve badehu 1-7 suale geçilir 12 inci sual en sonraya bırakılır.

İşbu son suale cevap verebilmek için hatırda olsunki verilen malûmat maziye yani geçen ziraat senesine daha doğrusu 1925 son baharından 1926 son baharında nihayet bulan zamana aittir. İşbu sualin cevabında başka bir kâğıt üzerinde veyahut varakai mezkûrenin boş bir yerinde senei malûme zarfında işlediği ve zeriyyatta bulunduğu tarlalar kısım kısım yazılarak cemedilmelidir. Ve badehu mazkûr arazi parçaları ve cins hayvanlar ile zar edildiği tefrik edilmelidir. Meydana gelecek olan, dekar, miktarı ait bulunduğu sıraya kayıt ve işaret edilmelidir. Tahrir emuru da buralarını tetkikin da yegân yegân parça parça tarlalarının miktarı ve onlar-

.....

dan hasıl olacak yekûnu (1) nümune beyannameyi açarak tatbik edecektir. (Belediyeden böyle bir beyanname ile tahrir memuru mücehhezdir) 1925 - 926 ziraat senesi zarfında eğer bir tarlaya yeni mahsul zer edildise meselâ: arpadan sonra mısır, bunu ait olduğu sıra karşısındaki boş mahalle tayin ile işaret edecektir.

Şayet aynı tarlaya muhtelif mahsuller zer edildise bu iki suretle tayin edilir: 1) inci, şayet eğer tarlanın kısmı âzamı meselâ; mısır ile zer edilip bir küçük kısmı başka mahsul ile mezru - fasulye, bunda bütün tarlanın mısır ile zer dildiği beyan edilir.

2) inci bir parçanın hemen nısıf nısfa ve buna karip miktarı muhtelif mahsul ile zer edilmiş ise o zaman bilhesap miktarı arazileri tefrik edilerek her iki veya üç nevi mahsul miktarı ayrılır.

Tam ve sahih olarak 12 inci sualin cevabı verildikten sonra 11 inci suale geçilir. Her şeyden evel şurasını iyi hatırdâ tutmalıdır ki 12 inci sualin sütunundaki dekar ve A - yekûnu umumisi 2-3 üncü sütunlardaki dekar ve A miktarına tevafuk ve aynı 11 inci ve 12 inci sütunlardaki yekûnlarda 11 inci sualde A. Y. müsavidir.

12 inci sualin cevabı gibi buna da icmalen cevap verilecektir. Yani bir ayrı kâğıt üzerinde tarladan gayrı cins arazi tefrik ve tayin edilmelidir.

11 inci sualde aranılan, daha bir nokta, zeriyaat yapılan arazinin ne miktarı kendisinin sırf mülkü, ne miktarı kira ile olduklarını muhassas sütunlarına işaret ile beyan edilmektedir. 4, 5, 6, inci sütunlarda daha fazla olarak kendi arazisi olupta başkalarına kira ile verilen topraklar tafsilatlı beyan edilmesi matluptur.

.....

İşbu sualin cevabında hatırda olması ve dikkat ve itina edilmesi lâzım gelen şuki eshabı ziraatin bütün arazisi tahrir edilecektir. O arazi köy hudutları dahilinde veya muhtelif diğer köyler muhitinde bulunsun beis yoktur.

Bu sualin cevabını tetkikinde tahrir memuru bir güçlüğe tesadüf edecektir. O da bundan ibarettir, ki tahrir memurunun hamil bulunduğu beyannameye yalnız zürrain sahip bulunduğu arazi mukayyettir. Ve o da ancak mezkûr havali sekeneye aittir. Onun perakende dağılık, yani tahtı temellüğünde olup başka köy arazisindeki parçalarından bahis değildir. Binaenaleyh yapılacak iş varakada beyan edilen arazi miktarı da beyannameyi karşılaştırmaktır. Badehu şifâhen zürrain bunlar meyanında sahip olduğu ve diğer köylerde bulunan arazinin sahibi veya müsteciri olup olmadığını tahkik eder. Ve yine bu şifahi tetkikatını varaka üzerindeki (11) sual beyanatı ile karşılaştırır.

Bu suretle zürrain kendi arazisi tespit ve tayin edilip 11 inci sualin 2, 3, 5, 6, inci sütunlarının yekûnları 10 ıncı sualin dekar ve A - yekûnuna tevafuk eder. Burada zürrain kendi işlediği ve icara verdiği arazi tefrik edilmelidir. Arazisinin ne kadarı miras suretile ne miktarı diğer vereseden satın alınarak, ne miktarı hususî tahtı temellükünde ve ne kadarı iskân suretileidir.

Tahtı temellükünde olan sahibinin kendi üzerine, kâtipadillikten musaddak Tapu senedi olan mülkleridir. Bu gibi evrakı olmayan arazi hakkında, arazisi meyanına dahil etmek üzere, fakat henüz temellük edilmeyen arazi şerhi verilir.

10 inci sualin (başkalarına icarla verilen) serlevhalı ikinci sütun dekar ve ar yekûn adedi 9 uncu sualin cevabı o-

.....

arak verilen beyanata tevafuk ve tetabuk etmesi icap eder Ve en nihayet 8 nci suale cevaben gerek kendi ve gerek icarla kullandığı hülâsa; bilûmum zeriyyat yaptığı arazi bildirilir.

Zürrain işlemekte bulunduğı kendi arazisi, 11 inci sualin 2 - 3 üncü sütunlarının yekûnuna müsavi ve yine böyle kira ile işlemekte bulunduğı arazi yekûnu ki (8 inci sualde beyan edilen), keza 11 inci sualin 11, 12 sütunlarının yekûnuna müsavi olacaktır.

Bundan anlaşılıyorki zürrain kendinin veya icar ile, bir köyde veya muhtelif köyler topraklarında, bilûmum icrayi zerriyat ettiğı veya icar ile verdiğı arazi yazılacaktır.

Zürâî mülkiyette şahsi meşagıl

Bunlar iki sınıfa tefrik edilir: daimî meşgul olanlar, muvakkatan meşgul olanlar,

Birinci sınıf 13 üncü sualde kaydedilir. Ve bunda ayrı olarak sahip (hakiki), ziraatte işleyen ve 14 yaşından yukarı olan ailesi efradı, müdür, memurin ve müstahtemin, (eğer varsa) ve nihayet bütün tutulmuş daimî amele ve hizmetkârlar, beyan edilir.

Mülkiyette 6 aydan fazla işlemiş bulunan amele veya hizmetçi daimîdir. B) fıkrasında beyanedilen 14 yaşından fazla olan efradı aile mevcut mudur. Bunlar aceba aile B. varakasının cetvelinde de mukayyetmidirler buna dikkat etmelidir.

Yine dikkat etmelidirki D) fıkrasına cevaben (tutulma, daimî amele ve hizmetçiler) sınıfına belki 14 yaşından dun olan çocuklar da ithal edilmiştir. Yeterki onlar orada işler ve tutulmadırlar - bu sualin en sonunda sahibi ziraatin her hangi koparasiyonda âza olup olmadığı kaydedilir, olduğu takdirde onun azası bulunduğu mezkûr kooperatif şirket isim adres kayd ve işaret edilir.

14 üncü sualdeki kastan : 1) ehli zürra kesreti iştigal mevsiminde hariçten amele istihdam ediyormu? V. 2) veya o veriyormu? cihetleri istihraç ettirilir. Zürrain mayetinde 6 aydan daha ne vakit hizmette bulunmuş olanlara (muvakkat amele), namı verilir. 14 üncü sualin A.) noktasına cevaben gösterilen amele 13 üncü sualde tekrar edilmemelidir.

Alâtu ziraiye ve Makineler

Ziraatte istimal edilen bilcümle alâtu ziraiye ve makineler 15 inci sualin cevabında beyan edilir. Bunda kendi malı veya icar ile kullandığı tefrik edilmek şartile dahildir. Sual mucibi beyan edilir. Kooperatif veya şirket halinde bir kaç kimse tarafından istimal edilen makinelerde buna ait sıraya hisseli veya içtimai veya komandit ise (müştereken) kelimesi eğer kooperatif şirket ise (kooperatif) kelimesi ilâve edilir. Her iki tesadüfte de (kendi malı) sütununa (sahibinin onda ne kadar kısma hissedar olduğu tasrih edilerek meselâ : 1/20, 1/10, 1/25 ve ilâ) eğer şirkette dahil ise kaydeder. Eğer zürra dahil değilse (kira ile) sütununa işaret eder. 16 ncı suale cevaben umum müteharrik makine-

.....

ler beyan edilir. Bunda gerek imlâ eden için ve gerekse tahrir memuru için bir güçlüğe tesadüf edilir. O da işbu tahrir edilen makinelerin ayrı ayrı kaç beygir kuvvetinde olduklarının beyanıdır. A. D. hurufatına kadar olan makinelerin beygir kuvvetlerini tayin etmek güçtür. Diğerlerinin kuvveti muayyendir.

Birincilerin (Yani A. D. harfine kadar olan makinelerin) beygir kuvvetlerini ölçmek için yapılacak tetbir onların gördüğü işin neticelerini anlamakla olur. Ekser alelade bir değirmen taşı 2-3 beygir kuvveti kudretine kadar hareket eder.

İş hayvanı

17 inci sualin cevabı bize zürran gerek kendisinin ve gerekse kira ile olsun ne miktar hayvan kullanarak icrayı zeriya ettiğini gösterir. A) noktasına kendi hayvanatı kaydedilir. Bu (Y. nümune) varakasında dahi behemahal mukayyet olmalıdır. B) noktası ise aceba ziraat yalnız kendi, veya hem kendi, muvakkat kira ile veya sırf kiralı hayvanat ilemi icra ediliyor, bildirecektir. Eğer zürra kiralı hayvan kullanıyorsa,) noktasında tayini lâzım gelen 1 inci: hangi (sezon) mevsimde bunu yapıyor. 2 inci kaç ve ne cins hayvanat kiralyor. Ve nihayet: kef noktasında hangi mevsimlerde ne kadar ve ne cins hayvanlar kendi işinden tefrik ile muvakkaten başka bir zürraa kiralyor.

**Zürraî mülkiyetin münasebettar olduğu
imalalâthaneler ve makine daireleri**

18 inci suale cevaben işhaneler ve ev mihanik dairelerki mülkiyet onunla münasebetdardır. Ve merbutiyeti vardır. Kendi başlı başına müstakillen işleyen kendi idarelerinde kendi amelelerde icrayı san'at eyleyen işhaneler imalât (tamir) haneler değildir. Bu gibiler için ayrıca (Z nümune) varaka imlâ edilir. Bizce burada murat sırf çifliğe ait tamir veya sair Mihaniki hanelerdir.

**V. — sanayı ve müessesatı
tüccariye varakası (Z)**

Umumî Tarifat

**Z, varakası hangi mülkiyette
imlâ edilir ?**

121 - Her, arazi ile hiç münasebeti olmayan veya tabiri diğerle her fabrikacılık, küçük san'atçılık veya tüccarı müessesat birer (Z. nümune) varakası imlâ edilirler.

Gayri zürrai olan mülkiyet işbu talimatnamenin 36 - 37 inci sahifalarında beyan edilen evsaf ve nev'i havi işğalât eshabını ihtiva eder.

Tahrir edilen taahhüdâtın büyüklüğü

120 - Z. varakasına memleketin her muhitindeki temellük hayatı kaydedileceğinden taahhüdâtın büyük veya küçüklüğüne bakılmayacaktır, en büyük bir fabrikatör ile en küçük bir parakendeci tüccar veya bir seyyar kalaycı hep bu varakadan imlâ edeceklerdir.

Seyyar, demirci, terzi, kürkçü, yaymacı, kalaycı ve saire esnayı tahrirde nerede bulunursa orada (Z) varakasından imlâ ederler. En küçük, kundura tamircisi, fiçi, kürek makine, çadır tamircileri bile ayrıca (Z) varakası imlâ ederler. Ve yine böyle, kendi hanesinden kendi veya başkaları hesabına işleyenler de (Z) varakası imlâ ederler.

Müstakil şüabat

123 - Sahih olan, her sanayi ve müessesatı tüccariye ve taahhüdiye sahipleri meşguliyetleri olan iş hakkında birer (Z) varakası imlâ etmektir. Eğer bir aynı şahıs, iki veya daha ziyade taahhüdât ve müessesat sahibi ise onların her birerleri için ayrı ayrı birer (Z) varakası imlâ ederler. Bir müessese ve taahhüdâtın vücade getirdiği müstakil şüabat da ayrı birer varaka imlâ ederler. Müstakil şubeden muhasebatı ayrı, müstahtemin ve amelesi ayrı, ve idaresi ayrı veyahut mamulâtile esasen temeyyüz eden şubei tüccariye veya sanaalardır. Şöyle misal olarak bir aynı şahıs istihsal veya imal münasebetile bir birinden esasen farklı, bakkaliye, un

değirmeni, demir ticareti, meyhane gibi işler idare ediyorsa her biri için birer ayrı varaka imlâ ederler. Ancak eğer icra edilen işler san'atlar biri birine yakın kasabadan olup bir aynı mahalde icra edilir. Bir dükkân veya muttasıl olan dükkânda olur. Veyahut bir ticaret veya san'ate ilâveten değirlerle de iştilal eder. Meselâ: bakkaliye ve meyhane ve mihanik tamirathane ve deposit satış, ve ilâ gibi ki hep bir aynı mahalde icra eder. Bunlar bir umumî idare tahtında olduklarından bunlar yalnız bir varaka imlâ ederler.

Mandra, değirmen, rakı veya ispiro kazanı, bıçakhane, taş ocağı, bakkaliye, kireç ocağı, ve ilâ: gibi bir hangi çifçi veya tüccarın ikinci derecede san'at ve ticareti sayılan bu gibi mahaller için de ayrı olarak (Z) varakası imlâ edilir. Zira bunlarda (müstakil) dir.

Hali faaliyette olmayan müessesat varaka imlâ eder mi?

124 - Burada iki nokta tefrik edilecektir. 1) inci eğer bir müessese, grev, kaza, veya muvakkat tamir hasebile, esnayı tahrirde terki faaliyet etmiş bulunursa, onun hali faaliyette olan vaziyeti nazarı itibare alınarak (Z) varakası imlâ edilir.

2) inci. Eğer müessese mevsim hasebile hali faaliyette değilse, tuğlahane, dağda bıçıkane ve ilâ gibi bunlar için esnayı tahrirdeki vaziyetleri nazarı itibare alınarak (Z) varakası imlâ edilir.

.....

**Mülkiyeti zürriyede arıcılık, böcekçilik
ve diğer sanayi daireleri**

125- Eğer bu sanayi, sahibi ziraat arasında ise bunlar için ayrı varaka imlâ etmez aynı bunlardan ziraatle münasebeti olmayan ve müstakillen icra edilirse o zaman (Z) varakasına imlâ edilir. Şöyleki bir muallim kendi başlıca mesleğinden maada kendisine ayrıca varidat getiren bir kaç kovanı var, buna (Z) varakasını imlâ edilir. Eğer ehli zürra arasında sırf kendi idareleri için arı bakılıyorsa bunlar için varaka imlâ edilmez. Hayvan satın alıp besleyen, (besi) (Z) varakasını imlâ eder. Eğer aynı tüccar, arazi, çayır sahibi olup ziraatle de iştiğal ediyorsa o (J) varakasını imlâ eder.

Zürra ve gayrı zürra (teksiri hayvanat) cılar

126- Evvelkiler (J) İkinciler (Z) varakasını imlâ ederler. Gayrı zürra (teksiri hayvanat) cı demek hiç arazi ile iştiğal etmeyip sırf hayvanat bakıp ticaret edenleridir.

127- Evvelkiler (J) İkinciler (Z) varakasını imza ederler. Gayrı zürra (teksiri hayvanat) ci demek hiç arazi ile iştiğal etmeyip sırf hayvanat bakıp ticaret edenleridir.

Beygir, öküz, manda, ester gibi hayvanı ahırlarda bakan ve onlar yüzünden müstefit olan fakat ziraat işlemeyen ayrıca (Z) varakasını imlâ eder. Şehir ve kasabalardaki paytoncular, malzeme inşaiye taşıyan araba sürücüler bunlardandır.

Tarifâtı Hususiye

Ayrı suâllerin cevapları nasıl olmalıdır?

Her ayrı sualin cevapları mürekkeple yazılmış açık ve okunaklı olmalıdır. Hâk veya silinti olmayacaktır.

Evveldi 9 sual: müessesenin firma, adres, sahibinin ismile pederinin ismi, idare edenler müstakil mı, yoksa başkadan bir şubemi, ne imâl veya istihsal eder. Veya ne ticaret ve nevi ticaret gibi bilinmesi maksadı üzerinedir.

Suallerin gayet sarîh olup tefsirine hiç hacet yoktur. Ancak dikkatli olarak evvelâ okunup ve tam olarak verilmesi lâzımdır.

Müstahtemin

10 uncu suale cevaben müessesede çalışan bütün efrat beyan edilir.

(Y) noktasında, müessese sahibinin efradı ailesinden müessesede çalışan o fertler beyan edilirki bunlar diğer noktalarda beyan edilmiş olmayacaktır.

Bu bir inşaat taahhüdata temas eder de onun ameleleri muhtelif mahallerde vazifedar bulunurlarsa, o, bunlar her nerede işlerse işlesinler hepsinin esamisini beyan eder. Eğer

.....

daimî böyle inşaat ameleleriyle gezerek fakat başka, meselâ soba gibi işler yapanlar yevmiye veya ücretlerini kimden alıyorlarsa onun varakasında beyan edilirler. Bir müetahhit bir amele sahibesinin kendi taahhüt altına aldığı işlerde istihdam ederse, onlara iş verirse, maaş ve yevmiye verirse o zaman kendi varakasında onları beyan eder.

Koşum hayyanatı, vesaiti nakliye ve mütaharrik makineler

11 ve 12 inci sualler gayet sade ve açık olduklarından tefsirlerine hacet yoktur. Yalnız açık, tam ve okunaklı cevapları verilmelidir. Şurası hatırda olsun ki bunda beyan edilen hayvanat ve vesaiti nakliye (aynı zürra ait) lüzumuna göre ait bulunduğu (Y) varakasında beyan edilmiştir. Bundan anlaşılıyor ki (Y) varakasının adet yekûnu (Z) varakasının buna ait yekûn adedinden ya daha fazla veya daha noksan olarak tezahür eder. Müteharrik makineler hakkında da 13 üncü suale cevap verilir. Onların kudretlerinin tayini müşkül olan Değirmen Torpin gibi su vasıtasile müteharriklerdir. İşlediği işin neticesine göre tayin edilir.

Sanayii beytiye

Bu da 16, 17, 18, 19 ve 20 inci suallerin cevaplarında tersim edilecektir.

Evvelâ, 16 ıncı sualin cevabında san'atın nevi beyan edilecektir. Meselâ, terzilik, kunduracılık, kürkçülük, örgücülük ve ilâ :

Bir san'atın, sanayii beytiye, olduğuna alâmet, onun sakin buldukları hane, mesken derununda icra edilmesidir. İşlenen iş ve çıkan mamulât, sırf hane halkı tarafından müstakillen, veya maiyyetlerinde müstahdem sair kimselerle, veya sırf kendi hesabına veya bir başka hesaba, bunda beis yoktur. Böyle mesken derununda kimin tarafından olursa olsun ve ne hesaba bulunursa bulunsun işlenen iş sanayii beytiyedir.

Daha ilerde 17 inci sualde, san'at hangi hesaba işlendiği açıkça beyan edilmesi iktiza eder. Kendi hesabına mı yoksa bir hangi müessesesi sanayiye veya tüccariye için mi 18 inci sualde ise hangi hesaba işlenirse o tüccarın isim ve şöhreti ve ikametgâhı beyan edilir.

19 uncu sualin cevabının nam beyanı gayet mühimdir. Hane deruninde işlenen bu iş bilhassa efradı ailenin maişetini temin etmekte yoksa ilâveten ikinci derecede bir meşgalemidir tefrik edilecektir.

20 inci sualde de ailenin başlıca en büyük emek ve en çok dikkat sarfile en çok intifa ettiği san'atın ne olduğu açık ve tam olarak beyan edilmelidir.

Eğer hane derununda işlenen işin ilâveten bir meşgalei saniye olduğu tebeyyün ederse o zaman 20 inci sualde (A) de esas san'atlarının hangi müessese veya dairede bulunduğu izah edilecektir. Meselâ : Bir memur veya memure aynı zemanda hanesinde dikiş, örgü, Rodor, mücellit ve ilâ ile iştilal eder. Binaenaleyh hanedeki işlerinden gayri hangi daire veya müessesede vazifedar oldukları beyan edilmelidir.

.....

20 inci sualin (B) fıkrasında: da aynı suretle hareket edilmelidir,
Yani ikinci derecede san'atları ve mahalli beyan edilecektir.

Sofya : Teşrinievvel 1926

Atıf

Tapu ve Kadastro Umum Müdürü

—————

Deavi'i İdarenin

Mebadii Umumiyesi [*]

Haziran saltanatında ve ikinci imparatorlukta ihtilâfatın tesviyesi daha muntazam ve daha az şayani intikat bir surette cereyan eder. Filhakika bu vazife ile Şûrayi Devlet tavzif edilmiştir.

İkinci cumhuriyet devrinde kabul ve 1872 tarihinde tatbik edilen sistemin tercihi, yani vazifenin — idarî ve adlî unsurları mütesaviyen temsil eden — hususî bir mahkemeye tevdiî münasıptır.

İhtilâf encümeninin terkibi— İhtilâf encümenine adliye nazırı riyaset eder. Cümlesi de arkadaşları tarafından tayin olunan üç Şûrayi Devlet azasile üç Temyiz mahkemesi azasını ihtiva eder. İşbu altı hakimin intihap ettiği iki aza da bunlara iltihak eyler, iki aza mülâzimi dahi aynı suretle intihap olunur.

İhtilâf encümeninin azası her üç senede bir tekrar intihap olunur. Aralarında ekseriyeti ara ile bir reisi sanî intihap ederler. Encümen nezdinde müddei umumilik vazifeleri, hükümetin, her sene Reiscümhur tarafından tayin edilen iki komiseri canibinden ifa olunur; bu komiserlerin biri Şû-

* Üst tarafı 50 numaralı İdare mecmuasındadır.

.....

rayi Devlet muavinleri arasından, diğeri Temyiz mahkemesi nezdinde avukatlık eden avukatlar meyanından intihap olunur, iki komiser muavini de aynı veçhile tayin edilir.

İşte encümen budur; şimdi de hangi ahvalde ve ne suretle vazifesini ifa ettiğini görelim.

Müspet vazife ihtilâfı bir taraflı mahiyeti.— İcabı vazife ihtilâfının muhakemesi, usulü, dairei salâhiyeti dahilinde olduğunu zannettiği bir — ihtilâfın hallini, kazayı, adliye karşı, iddia etmesi zımnında idarî sülta müsaade bahş eder. İdarî sülta canibinden vaki olan tecavuzata karşı salâhiyetini müdafaa etmesi için de kazayı adliye müsaade etmez.

Bu hususta münasebetsiz bir müsavatsızlık var gibidir. Bu ciheti izaben ekseriya diyorlar ki bu kaidede kırallık idaresinin parlamentolara karşı vaki olan mücadelesinin bir in'ikâsını görmek lâzımdır. Vazii kanun, daima tecavüzkâr olan adlî sültaya karşı hükümete (administration) bir müdafaa silâhı vermiştir; adlî sülta teslih etmeği düşünmemiştir. Çünkü mazî onun müdafaaya mühtaç olmadığını farzetmesine müsaade etmiştir.

Bu izah faidesizdir. Ahval, olduğu gibi cereyan etmektedir: adliyenin salâhiyeti dahilinde olduğu iddia edilebilen bir davanın idare mahkemelerine mukabil, rüyeti hakkını talep, ancak sırf hususî bir faideye mebni dermeyan edilebilir. Meselâ bir vilâyet idare heyeti bir tasarruf meselesinde onu halle salâhiyettar olduğunu beyan ederse, tarafeyden bu usuli kazayı ihtiyar etmeyen kimse şikâyet edebilir ve davanın hukuk mahkemesinde rüyet edilmesi kendini menfaattar kıldığını iddia eyleyebilir ; fakat onun iddiası terviç olunmadığı surette menfaati ammenin ne veçhile haleldar olacağı kesti-

rilemez. Müdahalesine müracaat edilmemiş olan adlî sülta, nizam kanuna mühalif olarak başka hakimlere arz edilmiş olmasından dolayı, asla küçülmüş olmaz.

Tecavüz makûsen vaki olduğu surette işin başka türlü olduğunu göstermek kolaydır. Bir hukuk mahkemesi idarî bir kararın tefsirine salâhiyettar olduğunu beyan ederse Valinin sultası mahkemenin sultasıle karşı karşıya gelmek tehlikesine maruz olur! Burada, demin bahsettiğimiz gibi, adaletin tabîi surette icrayı faaliyet etmesinde, beklediği teminatı bulamayan bir fert değil, emirlerine itiraz ve hakaret olduğunu telâkki edebilen bir hükümet vardır. Bundan da menfaati amme müteessir olacaktır, çünkü hükümet (administration) menfaati ammeye mebnidir ki emretmek hakkile mücehhezdir. Yalnız menfaati ammeye binaendir ki ihtilâf usulü muhakemesi teşkil edilmiştir, ve yine bu sebebe mebnidir ki mezkûr usulü muhakemeyi faaliyete getirebilen, yalnız idarî sultadır. (*)

* Bu tetkikattan diğer bir netice hasıl oluyor ki icabı vazife ihtilâfının halline müteallik muhakeme usulü, ancak menfaati ammeye mebni vaz'ü tesis edilmiştir: davada alâkadar olan tarafeyn, birinin ihtiyarı mevzuubahs olan iki sultayı karşı karşıya bırakmak için, bir tarafa çekilirler. Bu suretle tarafeyn ne karar ittihaz etmek hakkını, ne müdahale etmek salâhiyetini, ne mahkeme azasını reddeylemek iktidarını ne masrafları tediye etmek mecburiyetini haiz değildirler. Muhakeme edilen şey, onların işi değildir; ihtiyar olunan masarif ne onların irtikâp ettikleri hatadan münbeistir, ne onların menfaati içindir; hatta bu ihtilâf mütehasımlardan birinin teşebbüsü üzerine hükümetçe serdedilmiş olsa bile.

Şurasını ilâve edeyim ki ihtilâf usulü muhakemesini mahza menfaati ammeye hass bir teminat haline koyan ve menafii hususiyenin müdafaası için bu mahkemeye müracaata mesaj vermeyen kaide asla zarurî değildir. İki sultanın mütenazıran ve mütenasiben himayesi için ihtilâf usulü muhakemesinin, bir adliye mahkemesini terk etmek için kullanıldığı gibi, bir idare mahkemesini terk etmek için dahi istimal oluna bilmesinin zarurî olduğunu söylemekten içtinap edilmelidir

Bundan başka, icabı vazife ihtilâfı hakkındaki muhakeme usulü, şu izah olunan mebdee göre, mahdut olduğundan bir çok muamelâtta tatbiki kabil değildir.

İhtilâf hukuk mahkemeleri ile istinaf mahkemeleri huzurunda dermeyan edilebilir (*).

İhtilâf cünha mahkemeleri huzurunda irad olunamaz, bundan iki faraziye müstesnadır: 1) şayet men'ü zecri idare mahkemelerine ait bir cürüm mevzuubahs ise; 2) şayet cünha davasının halli, idarei mülkiyenin salâhiyeti dahilindeki bir meselei mütekaddimenin haline mevkuif ise. (3)

* İhtilâf, davanın hangi derecesinde dermeyan edilebilir? Bir karar ittihaz olunmadığı müddetçe ihtilâf dermeyan edilebilir. — Bir karar ittihaz olunduktan sonra dahi dermeyan olunabilir, eğer kanunen vaki olan bir müracaat o davayı tekrar mevzuubahs ettirmiş ise. Bu suretle hataen ittihaz edilmiş bir karardan sonra, dava şayet kaybeden tarafın itirazile tekrar bakılacak olursa, mahkemeye müracaat olunur ve ihtilâf dermeyan edilebilir — Mahkemeye müracaat ile iradı unutulduğu zaman, ihtilâf, istinaf mahkemesine karşı bile iradolunabilir (Madde : 4 emirname 1 Haziran 1828). İadei muhakeme sebebiyle evvelce ittihaz olunan karar sakıt olduğu ve tarafeyn esasi dava için aynı mahkemeye müracaat ettiği takdirde ihtilâf yine dermeyan olunabilir.

Velevki kabul edilmiş olsun, itirazulgayr vukuunda iş böyle olmaz. Blâñş aksini iddia ediyor.

(2) Mesalâ bir takım umuru meabir idaresinin memaliki nehriyede ki hilafî kanun hareketinden mütevellit bir zararın tazmini keyfiyeti hukuk mahkemesinde takip olunur.

(3) Meselâ bir takım umuru nafia müteahhitleri etraftaki emlakê ika ettikleri zarardan dolayı cünha mahkemesince takip olunuyor. Onlar da ciheti mülkiyeden aldıkları emirleri dermiyan ederler. Bu emirlerin takdiri bir meselei mütekaddime teşkil eder ki ciheti mülkiye bunun için ihtilaf tarikini isteyebilir.

İhtilâf başka hiç bir mahkeme huzurunda dermeyan edilemez.

İhtilâf, ancak kaziyeyi mahkeme kuvvetinde bir hükmün lâhik olmuş olduğu meseleleri tetkik eden Temyiz mahkemesine de arzolanamaz. Esas hakkında hüküm veren mahkemeye irat olunabilirdi; iradında ihmal olunması mezkûr mahkemenin ve binaenâleyh Temyiz mahkemesinin salâhiyeti kabul edilmiş olur.

İhtilâf ne ticaret mahkemelerinde ne sülh mahkemelerinde irat olunamaz: ihtilâf usuli muhakemesi cümhuriyet müddei umumisinin müdahalesini istilzam eder; halbuki ticaret mahkemelerinde de, sulh mahkemelerinde de müddei umumî yoktur.

İhtilâf, nihayet, cinayet mahkemelerinde de dermeyan edilemez. Burada takibi mucip olan cürümün ciheti mülkiyece tetkiki lâzım geldiğini iddia eden bir ihtilâf mevzuubahs olamaz, çünkü ciheti mülkiyece tetkik edilecek cereain yoktur; yalnız mesaili mütekaddimenin tetkiki lüzumu mevzuubahıstır. İmdi mesaili mütekaddimenin saldâhiyettar mülkiye mahkemelerince hallolunması zarurî bulunduğu iddiası, ceza mahkemelerinin faaliyeti ihlâl edilebilmesi arzu olunmaz. Bu hal işbu meselelerin cinayet mahkemelerince doğrudan doğruya hallü hasm edileceği demek değildir. Fakat cünha veya cinayet mahkemesinin, meselei mütekaddimedede tevakkuf etmeksizin karar verebileceği manasınadır. Şüphe yoktur ki cinayet mahkemesinin hükmedemediği meselei mütekadimenin halli eğer hakikaten asıl meseleye hâkim olsaydı ve, bununla beraber, eğer daha ileri gitseydi Temyiz mahkemesi cinayet mahkemesinin kararını nakza mecbur olurdu.

İhtilâf nasıl dermeyan olunur ? — İhtilâf yalnız Vali tarafından dermeyan olunur; bu da ancak davanın, salâhiyettar olmadığı idarei mülkiyece iddia kılınan mahkemeye gelmesiyle vuku bulabilir, ve kazayı adlîce reddolunmuş bir «salâhiyet beyannamesi : declinatoire de compétence» nın buna tekaddüm etmiş olması lâzım gelir. İhtilâf mahkeme kalemine tevdi edilen bir kararname ile dermeyan ve badehü adliye nazırına tevdi, nazır tarafından da ihtilâf encümenine sevk olunur.

Bu dört cümleyi tekrar ele alıyorum :

A) İhtilâf yalnız Vali tarafından deremeyan olunabilir.— 13 Brümer, sene 10, tarihli Konsoloslar kararnamesi 'buvazifeyi yalnız valilere tevdi ediyordu; 1828 emirnamesi bu vazifeyi onlarda ipka etti. Valinin silsiletten mafevki olan bir nazır, valiye ihtilâfı dermeyan etmesi için emir verebilir, fakat bizzat ihtilâfı dermeyan edemez.

İhtilâf bir (arondisman) mahkemesi huzurunda dermeyan edilmek lâzım gelince, mahkemenin bulunduğu (departıman) ın valisi, bilâ müşkülât ve teallül, salâhiyettar olarak kabul olunur. Valinin ancak kendi vilâyeti dahilinde salâhiyet ve iktidar sahibi olduğu mebdetine muhalif olarak, ihtilâf, istinaf mahkemesinde dermeyan edilmek lâzım gelirse, ihtilâfın deremeyan kılınabilmesini için, istinaf mehkemesinin bulunduğu departıman valisi değil, fakat nizam tehadüs ettiği departıman valisi haizi salâhiyet addolunur.

Burada valinin haiz olduğu ünvan ile yaptığı müdahalenin şekli nazarı itibara alınmak lâzımdır. Vali, dava ne olursa olsun, ihtilâfı dermeyan etmekle, kuvvei umumiyenin mümessili sıfatıyla hareket eder: valinin ihtilâfı dermeyan etmesi, münazeunfih olan meseleye veya mütehasim taraflar-

dan birinin menfaatına mebni değildir; adlî sülmanın mülkî sultaya zerre kadar müdahalesini tecviz etmiyen menfaati âliyyeye mebnidir.

Bundan başka Valinin müdahalesi bütün bütün «iradî» bir mahiyeti haizdir.

Bu iki mebdeden mühim neticeler çıkıyor :

İhtilâfî dermeyeran etmekle, valinin alâkadar tarafeyinden biri sıfatile değil, fakat kuvvei umumiyenin mümessili sıfatile hareket ettiği mebdeinden istihraç olunur ki vali idarei mülkiyenin menafii hususiyesini alâkadar etmiyen bir mesele mevzuubahs olduğu zaman dahi ihtilâfî dermeyeran edebilir. Kezalik bundan istihraç olunur ki tarafeyinden birini teşkil eden ve meselâ bir şahıs ile devlet arasında mütehaddis bir davadan—ki bunda vali devletin şahsiyeti hükmiyesini temsil eder — bahsolunduğu vakit, bu memurun biri diğerinden sureti kat'iyede ayrı kalması lâzım gelen iki vazifesi vardır. Tarafeyinden biri sıfatile, vali ademi salâhiyet itirazını dermeyeran edecektir; her müdafaa eden kimse bu hakkı haizdir. Bu hal kuvvei amme sıfatile, aşağıda bahsedilecek olan salâhiyet beyannamesini irae ve ibraz etmekten onu men etmeyecektir.

Valinin, ihtilâfî dermeyeran etmek hususunda, bir iktidarî iradiye malik olduğu mebdeinden istihraç olunur ki herhangi bir fırsatta yapabildiği halde, ihtilâfî dermeyeran etmekten vaz geçerse valinin bu hareketine karşı itiraz olunamaz, ihtilâf usulü muhakemesinin tesis ve teşkili efradı nasın hukukunu vikaye maksadına mübteni değildir. Davasının bir adliye mahkemesi yahut bir idare mahkemesi canibinden hallühasm olunduğunu görmek bir fert için pek az ehemmiyeti haiz olmak lâzimidir.

.....

B) İhtilâf, ancak dava ciheti mülkiyece salâhiyettar olmadığı iddia kılınan mahkemeye geldiği zaman, dermeyeran olunabilir. — İhtilâf, itiraz, müddetleri hitam bulmuş olmazsa bile, bir hüküm veya kararı katı sudurundan sonra artık dermeyeran edilemez. Bu suretle, bidayeten sadır olan bir hükme karşı istinaf vukuuna itizar edilmelidir ki ihtilâf istinaf mahkemesine karşı dermeyeran edilebilsin. Eğer bu hüküm istinaf edilmezse demek oluyor ki mahkemenin hükmü kabul edilmiştir, o halde artık dava kalmaz, binaenâleyh salâhiyet hususunda, yani itilâf bahsında niza kalmaz.

Demiştım ki temyiz müddetleri esnasında ihtilâf dermeyeran olunamaz; fakat diğer taraftan malumdur ki ihtilâf Temyiz mahkemesine karşı irad olunamaz. Bianenâleyh ancak nakız halinde ve işi hallü hasme memur mahkemeye iade suretindedir ki ihtilâf yeniden dermeyeran olunabilir.

(Mabadı var)

Ali Kemalî
Erzincan Valisi

—————

Türk inkilâbının en mühim kanunu [*]**1 Eylül 1930**

— 7 —

Yeni belediye kanunu mevkiî tatbika konmuş. İstanbul şehremaneti ile vilâyet idarei hususiyesi birleştirilmiş, Ankara'da belediye reisliği valiye tevdi olunmuştur.

94 üncü madde mansup belediye reisleri hakkındadır. Reislerin mansup olup olmaması hakkında Şûrayı Devlet heyeti umumiye mazbatasında berveçhi atı beyanı mütalea edilmiştir :

Her devlet kendi tarihî ve siyâsî analarına, idare sistemine göre belediye reislerinin müntehap veya mansup olmalarını kabul etmiştir. Büyük şehirlerle hükümet merkezi olan yerlerde, hemen bir çok yerlerde şehreminleri hükümetçe nasp olunur. Bazı Alman hükümetlerinde belediye reisleri belediye meclisleri azası arasından hükümetçe tayin olunur. Belçikada hükümet; belediye reislerin, belediye meclislerinin mütaleasını alarak meclis haricinden de tayin edebilmektedir. Bilhassa İtalyada (Maire) manasında

* Baş tarafı İdare mecmuasının 30 uncu nüshasındadır.

olan (Podesta) lar, Romanyada (Maire), İsvçte (Bourgmestre), Macaristanda belediye işlerini de rüiyet eden şehir valileri doğrudan doğruya hükümet tarafından nasp olunmaktadır. Hükümet teklifi de bu esaslar dahilindedir.

* * *

Dahiliye encümenince 94 üncü maddede İstanbul belediye reisliği çıkarılmış ve İstanbul teşkilâtı bilâhare ayrı bir şekil almıştır. Muvakkat belediye encümenince: Bu maddenin A fıkrasında Ankara belediye reisinin tayini hakkın da evvelce mevcut hüküm ipka edilmiştir.

Yani Ankara belediye reisliği hiç bir zaman müntehap olamaz. Ya mansup olur, yahut bu maddenin D fıkrası mucibince vali uhdesine tevdi edilir. B fıkrası hükmüne göre lüzum görülecek yerlerde reislerin mansup olabileceği kabul edilmiş ve bu şekil mutlak olarak zikr edilmiş isede encümen mütaleasına göre bu salâhiyet reislik vazifesini ifa edecek derecede tahsil görmüş hemşehrilere henüz malik olmayan belediyeler hakkındadır.

Bu gibi belediyelerin bütçeleri de hariçten reis getirecek derecede zengin olmadığından vekil beyefendinin teklifi üzerine buralarda reisliğin vali ve kaymakamlara tevdi D fıkrası ile kabul olunmuştur. Bu esasın neticesi olarak Mülkiye âmirlerince tastik olunacak kararların mercii tastiki teb-

.....

dil olunarak E fıkrası konmuş, madde bu şekilde heyeti umumiyeden geçmiştir.

* * *

95 inci madde Ankara ve İstanbul belediye reis muavinlerinin sureti tayini hakkında bir hükümet teklifi hemen aynen kesbi kanuniyet etmiştir. Ankarada bir belediye reisi muavini vardır. Fakat İstanbulda belediye kanununun tatbiki hakkındaki nizamnameye nazaran orada Lûzuma kadar belediye reisi muavini bulunabilecektir.

96 inci madde belediye memurlarının tayini hakkındadır. Bir madde halinde olan hükümet teklifi Dahiliye encümeninde iki fıkraya ayrılmış ve muvakkat belediye encümeninde belediye memurlarının dâhiliyeden, vilâyet veya kaymakamlıktan tayin olunduklarına göre yeni fıkralar ilâve edilmiştir.

Maddenin esası, memurin kanundan ayrılmaktadır. Memurin kanununda azil yoktur. Belediye kanunu, belediye memurları için azli kabul etmiştir. Bu esas müstesna olmak üzere, devlet memurin kanunun ana hatları dairesinde birde belediye memurin ve müstahdemin nizamnamesi yapılmıştır. Bu nizamnamenin bir maddesine göre azilden sonra cevazi istihdam kararı alan belediye memurları sabık aylığına muadil ilk münhale tercihen tayin için bir hak iddea edebilecektir.

Belediye memurluğu ile belediye azalığı birleşemezse de zaruret icabı olarak lüzum görülen belediyelerde reis muavinlerinin belediye azası arasından intihabı caizdir de-

.....

nilmiştir. İntihap kelimesile bu gibi belediye reis muavininin mansup olmadığı fikri varit olsada kanunun diğer maddelerinde reis muavinlikleri deracatı memuriyetten adedilmiş olmasına nazaran azli icap ettiği takdirde ne yapılacağı meskut bulunmaktadır. Mamafî intihabı caizdir. Kaydı, belediye meclisi tarafından intihap mahiyetinde olmadığından ve reis muavinini tayin edecek makam tarafından intihap edilmesi lâzım geleceğinden yine aynı makamlar tarafından azlolunması caiz olmak icap eder. Belediye reis muavinlerinin meclis azası arasından seçilebilmesi usulü Belçikadan alınmıştır. Orada belediye encümenini teşkil eden zatlar meclis azalarından olmakla beraber her biri bir dairenin başında amir olarak bulunmaktadır. Yani icrayı hususatla intihap ve ihtisas işleri memzuc bir haldedir. Belediyelerde, daire baş amirlerine teşmili arzu olunan bu vaziyet şimdilik reis muavinleri hakkında kabul olunmuştur. Sıhhiye memurlarının tayini hakkındaki kanun hükmü teyit olunarak madde bu tadilâtle kesbi kanuniyet etmiştir.

* * *

Belediye reisi encümen ile, belediye reisi veya encümen ile belediye meclisi arasından ihtilâf vukuunda yapılacak muameleye dair olan 97 inci madde ve kanun ve nizamınların neşr ve ilânı hakkındaki 98inci madde ile en büyük belediye amiri sıfatile reisin vazifesine dair olan 99 uncu

.....

madde ve belediye mümessili sıfatile reisin vazifesini gösteren 100 üncü madde aynen kabul olunmuştur. Burada küçük fakat mühim bir noktayı işaret etmek icap eder: Belediyeler teberruatı kabule ehil iselerde belediye emvalini teberrua salâhiyettar değıldirler.

* * *

101 inci madde belediye reis muavinlerine vazife tevdi hakkında. Bu maddede aynen hükümet teklifi şeklinde kesbi kanuniyet etmiş isede belediye memurları nizamnamesinde, muavinlerin müteaddit olduğu taktirde görecekları işlerin amirleri tarafından bir talimatname ile tefrik ve tesbiti kaydı konmuştur.

Belediye reisi ve memurlarının vazifelerinden münbais cürümlerinden dolayı memurin muhakematı ahkâmına tabî olduklarına dair olan 102 inci maddede hükümet teklifi Dahiliye encümenince kelime tadiline uğramış ve muaddel şekil kesbi kanuniyet etmiştir. Yalnız devlet memurlarından irtikâp ve irtişa kanununa tabi olması lâzımgelenler memurin muhakematından hariç kalmış olduklarından, belediye memurları hakkında da bu cihet şayanı tetkik bulunmaktadır.

* * *

103 üncü madde belediye memurları hakkında yapılacak nizamnameye dairdir. Hükümet teklifi aynen Dahiliye encümeninden geçmiş, fakat muvakkat belediye encümeninde müzakeresi, mülkî ve askerî tekaüt kanununun müzakeresine tesadüf etmiş olduğundan ve mezkûr kanun da idarei hususiye memurlarile belediye memurları için yeni bir tekaüt kanunu yapıncaya kadar eski tekaüt kanunu hükümleri tatbik olunur, denildiğinden maddenin sonuna bu şekilde bir fıkra ilâve edilmiştir.

Binaenaleyh belediye memurun ve müstahdemnin nizamnamesi 103 üncü maddenin metninde muharrer tekaüt ve tazminat hükümlerini ihtiva etmemekte ve yalnız tayin, azil, terfî, tezciye esaslarını vaz ve tesbit eylemektedir. Belediye memurlarının tekaütlükleri için ayrı bir kanun layihası tanzim edilmesi icap etmektedir.

104 üncü madde belediye zabıtası vazifesine dairdir. Yalnız maddede mevzuubahs 16 nisan 240 tarihli belediye ahkâmı cezaiyesi hakkındaki kanunun yerine muaddel bir kanun çıkmış ve bunun sureti tatbikını müş'ir bir de talimatname yapılmıştır. Maddede (ve zeyilleri) denilmekle mesele evvelden derpiş edilmiş mahiyettir.

Belediye zabıtası kadrosunu gösteren 103 üncü madde Hükümetin teklifi veçhile kesbi kanuniyet etmiştir.

* * *

106 ıncı madde belediye zabıtası talimatnamesi hakkındadır. Belediye memurları nizamnamesine tevfikan belediye zabıtası memurlarının daha ziyade inzibat altında bulunmaları icap edeceğine göre bunların tayin, azil ve terfi, tecziyeleri ve sairesi belediye memurlarından ayrı olarak bir tatimatname ile tesbit olunması icap etmektedir.

Bu talimatname henüz yapılmamıştır. Bu maddede hükümet teklifinde polis nizamnamesindeki şeraite tevfikan kaydı vardı, bu, çıkarılmıştır.

Belediye zabıtasının mercii ve belediye zabıtasına karşı gelenler hakkında olunacak muameleye dair olan 107 ve 108 inci maddeler hükümet teklifi veçhile çıkmıştır. 109 uncu madde belediye zabıtası işinin devlet zabıtasına tevdiine dair olup şimdilik yalnız İstanbulda bu maddenin tatbıkına başlanmış ve fakat umumî bütçede yeni kadroya göre tahsisat olmadığından maaş ve tahsisatlarının muvakkaten belediye bütçesinden verilmesi tesbit edilmiştir.

* * *

110 uncu madde ile başlayan 6 ıncı fasıl belediye bütçesi hakkındadır. Hükümet teklifi dahiliye encümeninden hemen aynen geçmiş fakat muvakkat belediye encümeninde belediye varidatından tahakkuku tahsiline tabi olmayanları vermeyenlerden alınacak % 20 ceza % 10 na indirilmiş ve diğer kelime tashihleri yapılmıştır. Meclisi alî heyeti umumiyesinde müzakeresi esnasında Yozgat meb'usu Süleyman Sırrı bey söz alarak: 6 ıncı fıkrada Avarız akçeleri var, bir adam hasta olduğunda onun etrafında konu komşu toplanıyorlar

onu teşvik ediyorlar. Filan çeşmeye, filan köprüye on bin veya on beş bin kuruş vasiyet et diyorlar. Elinden senet alıyorlar. O parayı köyün ihtiyar heyeti tescil ve tenmiye ediyor ve varidatını mahalli tahsisine sarf ediyorlar. Şimdi paraları belediyeler alıyorlar, buna mukabil vazifeyi de alıyor mu ? Diye sormuş, cevaben mazbata muhariri : evet, hizmet ve vazife belediyeye ait olduğu gibi iradın da belediyeye geçmesi için bu hüküm konmuştur demiş, madde bu şekilde kesbi kanuniyet etmiştir. Ancak bu gibi avarız akçalarının belediyeye geçmesi için belediye hududu dahilinde bulunması ve köy hudutlarındaki paraların köy sandığına kalması icap eder.

* * *

Belediye vergi ve resimlerinde iltizam usulünün ilgasına dair olan III inci madde hükümet teklifi veçhile aynen geçmiş ve hatta muvakkat belediye encümeni mazbatasında (Halkı inleyen iltizam usulünün kaldırılması) diye kuvvetle ve ehemmiyetle terviç edilmiştir. Bu şekle göre belediyeler, varidatlarını kendi vesaitile, memurlarile tahsil edeceklerdir.

* * *

112 inci madde yeni bir esas vaz etmektedir :

Evvelce, belediye vergi ve resimlerini tahsildarlar alelusul takıp ederlerdi. Bu maddeye göre ilân olunan muayyen

.....

taksit müddetleri hitamından on gün zarfında mükellefler tarafından belediye kasasına tevdi edilmediği taktirde % 10 ceza ile tahsil edilmesi esası konmuştur. Bu şekilde göre mükellefler tahsildara hacet kalmadan kendileri, borçlarını getirüp yatıracaklardır. Bununla beraber taksit müddeti içinde tahsildarla da mükelleflere müracaat edeceklerdir. Bu maddeye: Muvakkat belediye encümeninde (Tahriri ve resmi ihtara rağmen) kaydı ilâve olunmuş ve madde o şekilde kesbi kanuniyet etmiştir. Belediyenin ruhsat, resim ve vergilerine tabi işleri alelusul muamelesini yaptırmadan yapanlara verilecek ceza hakkındaki 113 üncü madde hükümet teklifi veçhile çıkmıştır.

(Devamı var)

K. Naci

Mahallî İdareler Umum Müdür Muavini

—————

Belediye Hayatı

Fransa'da Belediye Rejileri

BAHİS : VI

Komünlerin hususî teşebbüsata iştirakleri

Madde 49.— Belediye meclislerinin kommün menafii umumiyesi hizmetlerini yapan şirketlerin aksiyon veyahut obligasyonlarını almak için ve gerek müessis hissesi olarak veya irada mukabil iştirak hissesi olarak bunları kabul etmek için 5 Teşrinisani 1926 dekresile muaddel 5 nisan 1884 ka-

nunun 68 inci maddesinin 12 inci fıkrasına tevfikan yapacağı müzakerat Dahiliye nazırının teklifi üzerine Şûrayı devletten geçen bir dekre ile tasdik edilmek lâzımdır.

Hiç bir vakit, komünün ve yahut komünlerin iştirak hisseleri şirket sermayesinin (100) de (40) nı geçemez.

Madde 50.— Yukarıki madde de mezkûr esham nama muharrer olmak lâzım olup Belediye tahsildarı tarafından hıfzolunur.

(58) inci maddenin ahkâmı intihaiyesi müstesna olmak üzere bu esham satın alınmak lâzım olan şerait altında yine belediye meclisi müzakeratı ile satılabilir.

Madde 51. — Aksiyon veya obligasyonları komünler tarafından satın alınan komün menafii umumiyesini yapan şirketlerin nizamnamelerinde komünlerin şirket meclis idaresine sureti iştiraki şeraiti anife tahtında musarrah olmak lâzımdır.

Bu dekrenin (49) uncu maddesine tevfikan ittihaz olunacak belediye meclis mukarreratına şirket nizamnamesinin bir suretini rapt etmek lâzımdır. Nizamnamesinin komünü alâkadar eden maddeleri işbu müfredatın (49) uncu madde mucibince tasdik edilecek muamelelerin tasdikile tadil edilebilir.

Madde 52. — Komünün şirket heyeti umumiyelerine ve meclisi idaresine iştirak edecek mümessilleri belediye meclisi tarafından intihap olunan hu mümessillerdi belediye meclisi azası olmak için lâzım gelen şeraiti de haiz olmalıdır.

Bunlar rey hakkı ve ekseriyeti mutlaka ile intihap olunur. Eğer iki rey neticesinde ekseriyet mutlaka hasıl olmazsa üçüncü reyde ekseriyeti izafiye ile intihap yapılır. Yine reylerde müsavat olduğu takdirde en yaşılısı intihap edilir. Bu

.....

mümessillerin müddeti belediye meclisinin müddetile hitam bulur.

Ancak belediye meclisinin muvakkaten tatili ve yahut bütün azalarının istifası halinde mümessillerin vazifesi yeni Belediye meclisinin mümessil intihap etmesine kadar devam eder. Çıkan mümessiller tekrar intihap olunabilir. Mümessillerden birinin vefatı halinde bir ay zarfında yenisi belediye meclisi tarafından intihap olunur.

Eğer belediye meclisi Vali tarafından vukubulan ihtara rağmen mümessil intihabından nükûl ederse Vali doğrudan doğruya mümessilli intihap eder.

Madde 53.— Mümessiller, Valinin muvafakatile Belediye meclisleri tarafından işlerinden çekilebilir.

Madde 54.— Komün menafii umumiyesi hizmetlerini gören bir şirketin aksiyonlarını her hangi bir nama malik olan komünler şirketin müessis heyeti umumiyelerine ve yahut heyeti umumiyenin adı veya fevkalâde içtimasına (52) inci maddeye tevfikan bir mümessil ile iştirak eder.

Mümessilin aksiyonlara şahsen malik olması lâzım gelmez. Komünün bu meclislerdeki rey adedi şirket kanunlarına ve nizamname ahkâmına tevfikan tayin olunur.

Madde 55.— (51) inci maddede mezkûr ahvalde şirket nizamnamelerinin komüne meclisi idarede bir veya bir kaç mümessil tarafından temsil edilmek hakkını vermesi lâzımdır.

Bu mümessillerin hukuku gerek şirkete karşı ve gerek eşhası saliseye karşı diğer mümessiller gibidir.

.....

Madde 56.— Komünün Meclisi idareye iştirak edecek mümes-sillerinin adedi komüne verilen aksiyonların adedile mütenasip olması icap eder. Fakat, her halde komün meclisi idarede bir azaya malik olur. Aynı ahkâm komünün idare komitasine ve yahut mümasil teşkilâta sureti iştirakinde dahi caridir.

(Sonu var)

Alâettin Cemil

İstanbul ve Paris hukuk fakültelerinden mezun

—————

Fransada Belediye Vazifeleri

— — — — —

— Mabat —

Tehlikeli ve muzurussihha veya müz'ic müesseseler

Fransada belediye vazifelerinin mühimlerini evvelki nüshalarımızda sırasile yazdık. Şimdi de Belediyeyi yakından alâkadar eden bazı Fransız kanunlarından kısaca bahsedeceğiz.

Mavzuumuz : Sanayi müesseselerinden «tehlikeli, muzırüssiha, veya müz'ic» olanlarıdır. Fransızlar (810) dan beribu nazik meseleyi tanzim etmişler ve (1917) kanunile de son şeklini vermişlerdir.

Hakikaten sanayi müesseselerinin içinde tehlikeli veya sıhata muzır veya müz'ic olanlarını ne gibi bir muameleye tâbi tutmak lâzım gelecektir?.. Bu gibi müesseseler şehirin ne kadar haricinde ve ne şerait altında açılabilir ?...

.....

Şeraiti haiz olmadığı çalışmakta bulunan müesseselere hangi nizam ve kanun tatbik edilir ?... Vatandaşların hakkukunu muhafaza ve vikaye için ve herkese malûm olan ve aynı olan kaideleri tatbik etmek zarureti vardır.

Kısaca izah ve nakledeceğimiz fransız kanunlarında bu endişelerin hal olduğunu göreceğiz.

**Tehlikeli ve muzırısıhha veya
müzi'ç müesseseler**

17 Kânunuevvel 1917 Kanunu

**Muzırısıhha müesseseler hakkında ki
kanunların prensibi**

Şeraiti bu kanuna tâbi olan müesseseler yangın veya infilâk gibi hususî tehlikeler ibraz eden, muhnik ve yahut müziç gazat neşreden, ve gürültüsü komşuları rahatsız eden müesseselerdir.

Bu gibi müesseseleri bir nizam altına sokmak lüzumunu izaha hacet bile yoktur. Komşusunu zehirlemek, ve yahut yakmak hakkı henüz kimseye verilmemiştir.

Tarihçe

Fransa ihtilâlinden evvel bu hususta hiç bir nizam ve kanun yoktu. Fakat, umumî bir surette parlamentolarda bir inzibat hakkı vardı.

İhtilâl, bu polis vazifesini belediye meclislerine verdi. Ve bir müddet belediyeler istedikleri gibi hareket ettiler. Her komünün kendine göre adatı vardı; bunun ise büyük mahzurları görüldü. Zira komünde her idare değişdikçe nizamlar da değişiyordu. Bu suretle, sanayi müesseseleri istikrar teminatından mahrum idi. Buna çaresaz olmak üzere 15 teşrinievvel 1810 dekresi neşrolundu. Ve bu dekre, asrî sıhhat ve sanayî ihtiyaçlarını nazarı dikkate alan 19 kânunuevvel 1917 kanununa esas olmuştur.

Bu kanunun hududu esasiyesi şunlardır :

Müessesatın tasnifi

Tehlikeli, muzırısıhha veya müz'ic müessesat işlemedeki mazarratların vehametine göre üç kısma ayrılır;

Birincisi : Tecdit olunması lâzım gelen müesseselerdir. (Mevaddı infilâkiye fabrikaları, mezbahalar gibi).

İkincisi : Tecridi mecburi olmayan, fakat icabında tecridi talep edilebilecek olan müesseselerdir. (Demir sanayii, klor fabrikaları ve saire gibi).

Üçüncüsü: Mazarratı vehametsiz olan sanayidir; bunların tecridi talep edilemez fakat tesisatı ve işleme nezaret altında bulundurulur. (Mum fabrikaları ilâh)

İlk iki sınıf müesseseler idarei ruhsat ile tesis edilebilir. Üçüncüsü yalnız beyannameye tâbidir.

Bu müesseselerin sınıflara ayrılması Şûrayı devletten geçen bir dekre ile olur. Daha evvelce de sıhhati umumiye âli meclisinin ve san'at ve imalât istişarî komitesinin mütalaası alınır.

Birinci sınıf müesseseler

Bunlar mecburî tecritten başka idarenin talepedeceği diğer şeraite de mütavaat mecburiyetindedirler. 1852 tarihinden beri bunların açılmasına valiler müsaade eder. Mecburî formaliteler şunlardır:

- A) Bir ay zarfında beş kilometrelik daire dahilinde ilân;
- B) Münasip ve gayri münasip olduğu hakkındaki anket;
- C) Belediye meclisinin, sıhhi komisyonunun, mesai müfettişliğinin ve muzırısıhha müesseseler müfettişliğinin mütalaaları.

A) Departman sıhhiye meclisinin müsaadesi veya reddi hakkında bu daire dahilinde neşri icap eden bir kararı.

İkinci sınıf müesseseler

Aynı mütalaalar lâzımdır. Tecrit icap etmez. Fakat, sıhhat ve emniyete ait bütün şeraite tabidirler. İdare, bu gibi müesseselerin kısmen veya tamamen tecridini talep edebilir. Bu hususta sahibi salâhiyet olan validir. Fakat formaliteleri daha basittir. Anket yalnız komün dahilinde belediye reisi marifetile yapılır; ilân belediyede ve fabrika civarında 15 gün müddetle yapılır. Vali bu şerait içinde kararını verir.

Üçüncü sınıf müesseseler

Bu müesseseler açılmazdan evvel valiye hitaben yazılmış bir beyannameye tabidirler. Tesisatı dâhiliyesine ait şeraiti İdare tesbit eder. Fakat tecridi talep edilemez.

(Sonu var)

Alâettin Cemil

İstanbul ve Paris Hukuk Fakültelerinden Mezun

Belediye ve Yollar

— Geçen nüshadan mabat —

— 2 —

Büyük yollara mahsus ahkâm

I

Yolların tasnifi

Millî yollar: Bir yolun tasnifi demek o yolun idari mahiyetini tayin etmek demektir. Bu ameliye Fransada 16 kânunuevvel 1811 dekresile yapılmış ve millî yollar üç kısma tasnif edilerek eski tasnife riayet edilmiştir. Bu üç mühtelif sınıf yollar arasındaki fark ise yalnız yolların genişliğinden ibaretti. Yollar 10, 12, 14 metre genişliğine tasnif ediliyordu ki, bu tasnifin İdarî hiç bir ehemmiyeti yoktu.

.....

Aynı dekre : Üçüncü sınıf yolları da departman yolları meyanına koydu. Bugün, her hangi bir yolun millî yol olarak tasnifi için ya yeniden bir yol yapılması ve yahut eski bir yolun ıslahı lâzımdır.

Millî bir yolu yapmak için evvelâ bir kanun lâzımdır, bir yolu ıslah için ise Şûrayı devletten geçmiş bir dekre kâfidir. Bu da 20 kilometreden aşağı ıslahat için kabildir. Gerek kanun ve gerek dekre ile olsun her iki takdirde de daha evvelce İdarî bir anket mecburidir.

Yolların sınıflarını değiştirmek ve yahut yol olmaktan çıkarılması da aynı merasime tabidir. Millî bir yolu değiştirmek için bir kanun ve yolun bir kısmını ıslah ve tashih içinde bir dekreye lüzum vardır. Yolların sınıflarını değiştirmek her zaman yolun kaldırılmasını icap etmez. Hatta 24 mayıs 1822 kanunu istikametleri değiştiği için metruk kalmış yolların ya departman yolu olarak ve yahut köy yolu olarak kalmasını amirdir. Bunun için de icap ederse kavaidi mahsusasına tevfikân yeni bir tasnif yapılır. Aksi takdirde, yani, bu yolun kaldırıldığı takdirde ayrı bir dekre ve yahut kanun lâzımdır. Böyle bir kanuna ve dekreye mevcut olmadıkça o yol arazii milliyeden maduddur ve mururu zamana tabi değildir. Bir ameliyede bazı defa yola mücavir eshabı emlakten dolayı müşkilâtı muciptir. Yolun kaldırılmasıyla malın sahipleri zarar görürler. Kanun bu zararı hafifletmek için eshabı emlak bir hak rüchan vermiştir. Ve aynı zamanda geçit yolunun idamesi şarttır.

Hak rüchan, yolun hususî mülklere temas eden kısımlarının eshabı emlak tarafından temlik edilmesi hakdır. Muayyen müddet zarfında, bu haktan istifade edilmezse arazi müzayede ile satılır. 5 metro genişliğinde bir geçit yolunun

.....

İdamesi de icabına göre vali tarafından vilâyet meclisinin kararile yapılacak anket neticesinde tebeyyün eder.

Departman yolları : 15 Ağustos 1871 kanunundan beri umumî meclisler departman yollarının tasnifine karar verirler ve bunların bir ve yahut müteaddit departmanları geçmesi nazarı dikkate alınmaz. Bu kararlar, kanun ve nizamı tecavüz etmemek şartile kat'ıdır. Bunun için de evveleimde bir anket lâzımdır, istimplâki icap ediyorsa daha evvelce menafii umumiye beyannamesini havi bir dekreye lüzum vardır. Mamafî, tasnif müddetleri umumî meclisler tarafından yapılır. Umumî meclisler bu yolları isterlerse kır yoluna kalpedebilirler; o suretle ki, bir departman yolu geçtiği departmanlara göre mühtelif evsafı haiz olabilir.

Umumî meclislerin departman yollarının tasnifi hakkındaki salâhiyetlerinin ehemmiyeti ilk önce nazari dikkati celp etmemiştir. Fakat, bir çok umumî meclislerin departman yollarının nısfını değiştirmek vaz'ı kanununun umumî yollarda nazari dikkate aldığı derecelere riayet etmemesi bu ehemiyeti bilahara bütün kuvvetile meydana çıkarmıştır.

Bu tedbirden maksat, yol hidematını basitleştirmek ve millî yollara tatbik edilen ahkâmın teknil yollara teşmilidir. Bu suretle, üç muhtelif iş, üç bütçe olacak yerde : bu millî yollar ve birde (kır yolları) gibi iki kısım olacaktır. Aynı zihniyetle bir kaç senedir millî yolların departman yolu olarak tasnifi hakkında bir temayül hasıl olmuştur. Bu suretle yol masraflarını departmanlara tahmil etmekte düşünülüyor. Bu mesele yolların inşa ve muhafazası bahsinde izah olu-

.....

nacaktır. Departman yollarının ifası karşısında eshap emlâkin hukuku aynen millî yolların ifasındaki şeraite tabidir.

II

Yolların inşası ve muhafazası

Millî yollar : Millî yollar masrafı Devlet tarafından verilerek inşa ve muhafaza olunur. Harpten evvel millî yolların hüsnü muhafaza ve tamirâtı senede 30 milyon franka balığ oluyordu. Bugün bu masarîf 100 milyonu geçmiştir. Millî yolların inşa ve muhafazası köprüler ve yollar idaresi tarafından yapılır.

Departman yolları: Bu yollar da departmanların umumî masraflarından yapılır, ve muhafaza edilir. 1811 den 1866 ya kadar departman yolları millî yollar gibi köprüler ve yollar idaresi tarafından yapılırdı. 1866 da, departman yollarının inşa ve muhafazası için meclisi umumilere salâhiyet verilmiş Ve o tarihten beri bu yollar meclisi umumîyelerin intihap ettikleri servisler tarafından dahi yapılabılmıştır. Ancak, bu gibi yolların diğer departmanlardan geçmemesi lâzımdır. Diğer cihetten, aynı meclislerin kır yolları için salâhiyettar olduğunu göreceğiz. Demek ki meclisi umumiyeler isterlerse kır yollarını köprüler ve yollar idaresine tevdi edebileceklerdir. Yollarını departman yollarından kir yollarına

.....

kalpeden yetmiş departmandan kırkı kır yollarını adî müteahhitlere vermişler ve diğler otuzu da mühendislerin idaresine bırakarak yol işlerinin tevhidine doğru mühim bir adım atmışlardır.

(Devamı var)

Alâettin Cemil

İstanbul ve Paris Hukuk Fakültelerinden Mezun

—————